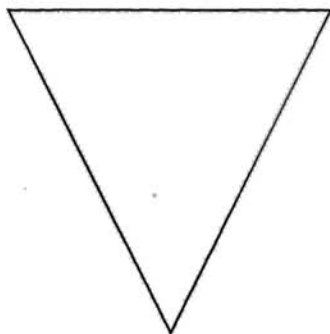
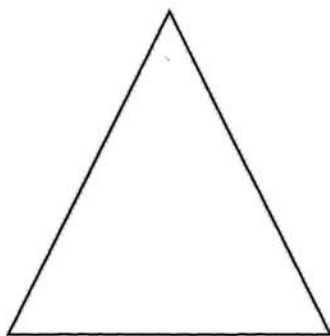

Jiří Mrázek

Lukášovská podobenství

OBSAH

Předmluva.	7
Úvod.	8
O dvou stavitelích (Lk 6,47-49)	9
Milosrdný samařan (Lk 10,25-37).	16
Boháč a stodoly (Lk 12,13-20)	26
Fíkovník bez fíků (Lk 13,6-9)	35
O hostinách (Lk 14,1-14)	47
Podobenství o hostině (Lk 14,15-24)	52
Král táhl do boje (Lk 14,28-32)	62
Ztracená ovce (Lk 15,4-7)	71
Ztracená mince (Lk 15,8-10).	75
Ztracený syn (Lk 15,11-32).	81
Nepoctivý správce (Lk 16,1-8)	90
Boháč a Lazar (Lk 16,19-31)	106
Služebník, který dooral (Lk 17,7-10)	116
Soudce a vdova (Lk 18,2-8)	120
Podobenství o hřivnách (Lk 19,11-27)	128
Seznam literatury.	139

PŘEDMLUVA

Výklady, které zde laskavému čtenáři předkládám, vznikaly původně jako exegetické přednášky pro studenty teologie na UK ETF v akademickém roce 2006/2007. Tím je dán jejich rozsah: jsou to výklady, které se vešly do pětačtyřiceti minut, a je jich právě jen tolik, kolik se vešlo do jednoho semestru. Snažil jsem se vybrat právě ta podobenství, která zachoval jenom Lukáš, nebo která se v Lukášově podání nějak charakteristicky odlišují od Matouše. Zdaleka tedy neuvádím všechna podobenství, která lze nalézt v Lukášově evangeliu; to, co v této knize najdete, je pokus o reprezentativní výběr.

ÚVOD

Podobenství mají mnoho společného s hádankami: jsou to krátké příběhy nebo stručná přirovnání, která očekávají od čtenáře, že o nich bude přemýšlet a uhodne jejich smysl. Zřejmě nejstručnější definicí podobenství by bylo, že jsou to *příběhy o něčem jiném*. Ježíš je na něco dotazován nebo diskutuje se svými posluchači o nějakém problému, a najednou začne vyprávět zdánlivě zcela nesouvisející příběh: o člověku, který si staví novou stodolu (Lk 12,13-20) nebo ovocném stromu, který vypadá, že je k ničemu (Lk 13,6-9)... A přece víme, že ten cizorodý příběh nějak souvisí, že dokonce nabízí nový pohled na to, o čem právě byla řeč. Dokonce tušíme, že ten příběh nějak souvisí s námi, nebo aspoň, že nám *takovou souvislost* vyprávěč naznačuje.

To znamená, že podobenství „fungují“ teprve v kontextu, do něhož jsou řečena. Tuto souvislost si evangelisté velice dobře uvědomovali. Jsem přesvědčen, že evangelista Matouš měl stále před očima kontext celého Ježíšova příběhu, a podle toho jednotlivá podobenství zasazoval do svého vyprávění. Evangelista Lukáš se naproti tomu více soustředí na jednotlivé typické situace, do nichž nechá podobenství zaznít. Často omezí své chápání kontextu jenom na úvodní větu, v níž naznačí, do jaké situace bylo podobenství řečeno (Lk 15,1-3; 18,9).¹

---

1 Podrobnější výklad k podobenstvím a dějinám jejich výkladu jsem napsal v knize *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia* (Jihlava: Nakladatelství Mlýn 2003).

⁴⁷ „Víte, komu se podobá ten, kdo slyší tato má slova a plní je? ⁴⁸ Je jako člověk, který stavěl dům: kopal, hloubil, až položil základy na skálu. Když přišla povodeň, přivalil se proud na ten dům, ale nemohl jím pohnout, protože byl dobře postaven. ⁴⁹ Kdo však uslyšel má slova a nejednal podle nich, je jako člověk, který vystavěl dům na zemi bez základů. Když se na něj proud přivalil, hned se zřítíl; a zkáza toho domu byla veliká.“

Dva stavitelé nepatří ještě mezi ta nejtypičtější lukášovská podobenství – ta přijdou až od desáté kapitoly jeho evangelia; toto podobenství převzal Lukáš ze stejného pramene jako evangelista Matouš (Mt 7, 24-27). Považoval jsem však za vhodné začít právě podobenstvím, které Lukáš sdílí s Matoušem a které dokonce vypráví na první pohled hodně podobně. Nabízí nám tím totiž možnost srovnání: už na drobných rozdílech mezi oběma podáními můžeme sledovat, v čem se liší vypravěčská technika obou evangelistů a (nenápadně ale přece) posouvají důrazy a reprodukuji každý své pochopení a svou aktualizaci daného podobenství.

Synopse

Podívejme se nyní nejprve na obě verze přehledně vedle sebe, v jedné tabulce (Některé zajímavé rozdíly jsem vyznačil kurzívou:²

Matouš 7,24-27

²⁴ A tak každý, kdo slyší tato má slova a činí je,

bude podoben rozváznému muži, který postavil svůj dům

na skále.

²⁵ Tu spadl přival, přihnaly se vody, zvedla se vichřice, a vrhly se na ten dům;

Lukáš 6,47-49

⁴⁷Každý, kdo přichází ke mně a slyší má slova

a činí je

ukázu vám, komu se podobá

⁴⁸je podobný

člověku budujícímu dům

kteřý vykopal

a vyhloubil

a položil základ na skálu

když nastala povodeň

řeka udeřila na ten dům

² Lukášův text uvádím v této tabulce ve vlastním překladu. Ekumenický překlad je sice pro toto podobenství jako celek výstižný, ale ke srovnání jednotlivých rozdílů se zde nehodí.

ale nespadl,
neboť měl základy na skále.
²⁶ Ale každý, kdo slyší tato má slova
a nečiní je,
bude podoben muži bláznivému,
který postavil svůj dům na písku.
²⁷ A spadl přívál,
přihnaly se vody,
zvedla se vichřice,
a obořily se na ten dům;
a padl,
a jeho pád byl veliký.

a nemohla jím otřást
protože byl dobře (krásně) vybudován
²⁸ Kdo uslyšel
a nečinil
je podobný člověku budujícímu dům
na zemi bez základu

na který udeřila řeka
a hned padl
a zřícení toho domu bylo veliké

(a) Nenápadný, ale zajímavý posun je už v úvodní větě. Matouš umístil podobenství na závěr kázání na hoře (Mt 5-7) a v úvodu podobenství přidá slovíčko *tato*: *Kdo slyší tato má slova*. Je to výzva k rozhodnutí, která se týká právě kázání na hoře: teď jste slyšeli Ježíšovo vyhlášení programu, teď se rozhodněte, zda je akceptujete jako základ pro další život. Lukáš má sice toto podobenství v závěru velmi podobné řeči (tzv. Ježíšovo kázání na rovině Lk 6,17-49 obsahuje řadu výroků shodných s kázáním na hoře u Matouše), ale tato řeč nemá v Lukášově vyprávění tak klíčový význam³ a závěrečné podobenství nevztahuje Lukáš jen na ni, nýbrž na Ježíšova slova obecně. Neříká: každý kdo slyší *tato* slova, nýbrž vlastně: každý kdo si mne přijde poslechnout. Pokud si mne přijde *jenom* poslechnout, nic tím nezíská, k ničemu mu to nepomůže.

(b) Další rozdíl je obvykle vykládán jako *klimatický*: Matouš počítá s deštěm, vichřicí a zvednutou vodou, jinými slovy: u Matouše přichází útok ze vzduchu i ze země, ze všech stran. U Lukáše se jenom zvedne voda. Mnoho výkladů a komentářů na tomto rozdílu ukazuje, že Matoušova verze má blíže palestinským podmínkám. Například Luz vysvětluje, že domky z nepálených cihel v *Palestině* byly ohroženy nejenom vodou zespu, ale už i tím deštěm. Zatímco Lukáš podle něho počítá se solidními kamennými domky v Řecku a okolí.⁴

Mne ovšem zrovna tento výklad nepřesvědčuje. Že domek z nepálené hlíny může spadnout, když zaprší, si pamatuji z dětství. Ale takový domek z nepálené hlíny by potom byl ohrožen deštěm, ať už má základy nebo ne. Proti příválům deště, které podmáčí stěny, by mu základy nepomohly. Proto si myslím, že rozdíl mezi Matoušem a Lukášem není v tomto případě klimatický, nezrcadlí jen typické poměry v Palestině či Řecku, nýbrž nese přece jen hlubší význam.

3 Vyhlášením programu je u Lukáše už kázání v Nazaretě (Lk 4,16-30).

4 LUZ U., *Das Evangelium nach Matthäus*. EKK I/1, Neukirchen-Vluyn 1985, str. 412

U Matouše jsou vítr a déšť nakonec průvodní jevy a příčiny toho, že stoupne voda, ale Matouš má svoje důvody, proč jim věnovat více místa. Více chce zdůraznit, co všechno – jaké pohromy, katastrofy a jaká trápení – mohou potkat *oba dva* stavitele bez rozdílu. Proto u těch svých vichrů, přívalů a povodní prodlévá děle a věnuje jim značnější část svého vyprávění. Lukáš tuto část příběhu nepotřebuje natahovat, je proto mnohem stručnější a možná i civilnější. Oproti Matoušovi, kde jako by se všechno spiklo a útok přišel ze země i vzduchu, se u Lukáše jenom zvedne hladina a „udeří“ řeka.

(c) Další rozdíl mezi oběma verzemi je v tom, že u Matouše se staví *na skále* nebo *na písku*. Alternativou je skála a písek. U Lukáše se také zůstává někde vespod skála, ale alternativou je spíš *jít do hloubky* (k té skále) nebo *zůstat na povrchu*. Předeseílám, že toto bude ten nejzávažnější rozdíl mezi oběma verzemi.

(d) Matouš nám hned na začátku řekne, kdo je kdo, hned prozradí, co si o kterém máme myslet: jeden je rozumný, druhý je bláznivý. To je u podobnosti spíše neobvyklé, vypadá to, jako by předem prozrazoval pointu, ale Matouš to udělá hned u dvou podobností a poradí si s nimi jinak. Na počátku sice řekne, že každý byl diametrálně odlišný (rozumný x blázen), ale potom líčí jejich osudy jako hodně podobné: oba stavěli dům, na oba přišly stejné životní zkoušky. Nějak se stalo, že jeden jim odolal a druhý ne; rozdíl mezi nimi je skrytý v něčem, co není na pohled zvenku vidět. V základech, na kterých postavili.

Tím se zároveň dostáváme k poslednímu rozdílu:

(e) Matouš je ve vyprávění o obou stavitelích důsledně symetrický. Jeho příběh je o tom, když dva dělají totéž. Liší se jenom skála x písek a nespádl x spádl. Můžeme si to prohlédnout v následující tabulce:

Matouš

²⁴ A tak každý, kdo slyší tato má slova
a činí je,
bude podoben *rozvážnému muži*, který
postavil svůj dům
na skále.

²⁵ Tu spádl příval,
přihnaly se vody,
zvedla se vichřice,
a vrhly se na ten dům;
ale nespádl,
neboť měl základy na skále.

²⁶ Ale každý, kdo slyší tato má slova
a nečiní je,
bude podoben muži *bláznivému*,
který postavil svůj dům
na písku.

²⁷ A spádl příval,
přihnaly se vody,
zvedla se vichřice,
a obořily se na ten dům;
a padl,
a jeho pád byl veliký.

Oba mají domy, které se na pohled vůbec nemusejí lišit (do základů člověk nevidí); a oba potkají úplně stejné životní krize (není to tak, že

by zbožného nikdy nic nepotkalo a bezbožníka pronásledovala jedna kletba za druhou!). Stejně životní zkoušky a životní osudy, ale jeden v nich obstojí a druhý ne, a to jedině kvůli tomu, na co se spolehli. Jeden na skálu, druhý na zvětralou skálu.

Lukáš tuto symetrii rozbije. Nezáleží mu na ní. Nebo přesněji: *chce* být asymetrický, protože jeden z jeho stavitelů *si dal tu práci* jít do hloubky, zatímco druhý jen *zůstal na povrchu*. Rozdíl mezi oběma musí být podle Lukáše už v *tě námaze*, kterou si jeden neušetřil, zatímco druhý ano:

Lukáš 6,47-49

Každý, kdo přichází ke mně a slyší má slova a činí je ukážu vám, komu se podobá je podobný člověku budujícímu dům který vykopal a vyhloubil a položil základ na skálu když nastala povodeň řeka udeřila na ten dům a nemohla jím otřást protože byl dobře (krásně) vybudován	Kdo slyší a nečiní je podobný člověku budujícímu dům na zemi bez základu na který udeřila řeka a hned padl a zřícení toho domu bylo veliké
---	--

„Příběh“ prvního stavitele je proto u Lukáše mnohem delší. Více se toho o něm dá říct. Ten druhý je odbytý. Nejspíše ne proto, že by Lukáš z pedagogických důvodů upřednostňoval kladný příklad, nýbrž proto, že ten druhý toho dělá méně. Není o něm co říct, než prostě jen dělat pauzy tam, kde něco chybí.

Vnitřní vztahy

Hlavní opozici je u Lukáše *hloubka x povrch*. Kdesi v hloubce je skála, na povrchu je prostě jen země.⁵ Tuto opozici však Lukáš ještě dále rozvine akčně: *jít do hloubky x zůstat na povrchu* a tento protiklad pro něj zůstane klíčovým.

Role

Základní obsazení je zde jednoduché: hlavní role jsou *první stavitel* a *druhý stavitel*. Zvláštní je, že nejsou vůbec v žádné interakci. Mohou

5 U Matouše bychom našli i možnost vykládat *písek* jako zvětralou skálu, jako něco, co bylo pevné, ale zvětralo a nelze už na to spoléhat. Lukáš takovou možnost opomíjí.

žít vedle sebe nebo na druhém konci světa, *nezáleží na tom*. Každý se vyrovnává se svými problémy, po svém, a jenom *my si je srovnáváme*. Nejsou spojenci ani protivníci, prostě k sobě nepatří.

Pokud se najdeme (zhlédneme) ve staviteli na *skále*, Lukáš nám k tomu řekne: no tak ale to musíte také něco dělat. *Dát si s Ježíšovými slovy práci*. To není zadarmo.

Pokud se najdeme v tom druhém, Lukáš nám odkývá: *nemusíte dělat nic*. Ale pozor na to, jak dopadnete.

Řeka. Rolí či aktantem může být i věc. Může *sehrát svou úlohu* (sehrát svou roli). Tady sehraje svou roli zvednutá řeka. Sice *to není tak barvité jako u Matouše*, ale přece jenom je pojata docela *aktivně: oboří se na ten dům*. A *nemůže* jím otrást; tato formulace budí dojem, že by *chtěla*, ale *nemůže*. (Zatímco u Matouše prostě jen *dům* padne nebo nepadne.)

Skála paradoxně příliš aktivní roli nesehraje. Ještě méně než u Matouše. Zatímco u Matouše se předpokládá, že skála *podržela dům* i jeho stavitele, aby nepadli, u Lukáše je v popředí hloubka, do které šel.

Dům je zde spojen s představou domova. Komentáře bývají v tomto výkladu poněkud nedůsledné: na jedné straně v nich najdeme neustále opakovaná varování, že *nemáme alegorizovat*, máme zůstat u příběhu jako celku, s jeho celkovým vyzněním, a *nemáme ho zatížit tím, že každé jednotlivosti přidělíme význam* (dům = církev nebo dům = život a podobně). Na druhou stranu se komentáře celkem unisono shodnou, že *podvědek je poslední soud* (nebo, v menšině případů, že jsou to životní zkoušky). Já myslím, že stejně jako ty pohromy, ani dům není významově a pociťově neutrální. Vzbuzuje asociace, ať chceme nebo nechceme, a vypravěč s nimi musí počítat. Když někdo staví *dům*, je to něco jiného, než kdyby stavěl *kravín* nebo *obchodní centrum*. Dům je něco, co na rozdíl od těch zmíněných účelových staveb *mně samotnému poskytne domov, bezpečí a střechu nad hlavou. Útočiště*. A bez něj je člověk rázem *bezdomovec* nebo *uprchlík*.

A ještě jedna možná asociace: v domě *nemusím žít sám*, jsem tam se svými blízkými. Když *podcením základy*, ohrozím i je.

Kontext

Už jsme zmínili, že oba evangelisté mají toto podobenství na konci Ježíšovy řeči (kázání na hoře / na rovině), ale u Matouše se mnohem zřetelněji vztahuje k celku dané řeči (*kdo slyší tato má slova*), kontextem je tedy celé kázání na hoře Mt 5-7. U Lukáše tato vazba téměř

chybí, proto vystupuje do popředí užší, bezprostřední kontext: *Proč mne oslovujete, Pane, Pane, a nečiníte, co říkám?* (Lk 6,46).

Matouš má za tímto výrokem poměrně dlouhý výčet, co všechno činí (a čeho se právem dovolávají) ti, kdo ho oslovují Pane (vymítají démony, prorokují atd. ..., jenomže nečiní, *co říkám*: nejsou milosrdní, takže nepochopili vlastně nic). U Lukáše jde spíš o varování těm, kdo nečiní nic. Jde o to, že nestačí slyšet, člověk musí jít za tím, co slyšel, jít do hloubky, aby pochopil o čem to je, aby pochopil význam.

Teď bychom měli uvážit, co vlastně zde znamená *jít do hloubky*. Člověk může jít do hloubky Ježíšových slov, případně do hloubky Starého zákona, který Ježíš vykládá, ale také třeba do hloubky vlastního života, minulosti, vědomí – jakožto pokání, které jde do hloubky. Ten první význam – *jít do hloubky Ježíšových slov* – je zde zřejmě záměrem. Ale to neznámá, že bychom ten druhý museli zavrhnout. Podobenství má v sobě právě ten potenciál, že ho lze převyprávět s různými důrazy.

Dům je obrazem života, toho, co tvoří domov, v čem jsem doma. Třeba i zvyků. A teď jde o to, na čem to všechno stojí a jak jsem to na tom postavil. Co je vespod.

Je několik možností, jak vyložit toto *bez základů*:

(a) Pokrytecká zbožnost (ať farizejská – ty rádi kritizujeme, ať křesťanská) předstírá hloubku, ale ve skutečnosti zůstává u formálních klišé, u „zásad“, rituálů aj., na první pohled to vypadá podobně, ale pozná se rozdíl, když přijde krize. Pokrytecká zbožnost po hříchu funguje, dokud se nic neděje. Dokud člověk neselže, nezklame, nebo ani není vystaven zkoušce.

(b) Druhou možností je *povrchnost*. Totiž nepokrytá, nepokrytecká povrchnost. Povrchní, nadšený entusiasmus. „Radostné“ křesťanství, které také nepočítá s krizí a není na ni připraveno.

V obou těch případech se zaměřujeme na *člověka*, který nepostavil základy. Stejně tak bychom ovšem mohli uvažovat, jak asi vypadala zvěst, kterou slyšel, a jak asi vypadalo křesťanství, se kterým se setkal. Je svým způsobem příznačné, když se setkáme s argumenty typu: *jak to mohl Bůh dopustit* (válku, Osvětím, smrt někoho blízkého nebo nějakou osobní křivdu...) Taková otázka zpětně prozrazuje, že tazateli bylo křesťanství představeno jako lidová idylka, která nepočítá s utrpením a nemá co říct do skutečného života. Přitom Bible je *plná* skutečného života, realismu, včetně právě utrpení a *ustojí* si to utrpení. To znamená, že ten, kdo je takto vyveden z míry, celý čas nešel do hloubky Ježíšových slov a spokojil se s nějakou zjednodušenou parafrází z nedělní školy.

- (c) Třetí možnost jak toto podobenství vykládat by byla: co má křesťan navíc proti nekřesťanu. To je spíš Matoušova varianta: oba stavitelé se od sebe neliší (nemusejí lišit) tím, že by jeden vybuodoval solidnější dům a druhý ošklivější, nebo že by se zbožnému vyhuly všechny krize. Liší se tím, co je mimo ně, základem, který jednoho podrží a druhého ne. Ten rozdíl je „dogmatický“: není jedno, čemu člověk věří, záleží, jestli ho to dokáže podržet.

Tento význam je ovšem, jak již řečeno, spíš Matoušův. Lukáš zdůrazní, že nestačí slyšet, je třeba jít do hloubky, abych pochopil. Lukáš nakonec jako by souzněl s epištolou Jakobovou (Jk 2): nestačí něčemu teoreticky věřit, je třeba se na to, čemu věřím, spolehnout v životě.

Závěrem: když srovnáme Lukášovu a Matoušovu verzi, nejsou rozdíly zase tak velké. Oba zachovali celý potenciál příběhu. Je to téměř tak, jako by oba četli stejnou knihu, ale každý si v ní trochu jinak podtrhával: když podtrháváme v knize, také tím nepopíráme ani nemažeme to, co jsme nepodtrhli, jenom si zdůrazňujeme to, co nás zaujalo. A Matouš i Lukáš si takto zdůrazňují ve stejném podobenství každý něco trochu jiného.

²⁵ Tu vystoupil jeden zákoník a zkoušel ho: „Mistře, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?“ ²⁶ Ježíš mu odpověděl: „Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?“ ²⁷ On mu řekl: „Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí“ a, miluj svého bližního jako sám sebe.“ ²⁸ Ježíš mu řekl: „Správně jsi odpověděl. To číň a budeš živ.“ ²⁹ Zákoník se však chtěl ospravedlnit, a proto Ježíšovi řekl: „A kdo je můj bližní?“ ³⁰ Ježíš mu odpověděl: „Jeden člověk šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů; ti jej obrali, zbili a nechali tam ležet polomrtvého. ³¹ Náhodou šel tou cestou jeden kněz, ale když ho uviděl, vyhnul se mu. ³² A stejně se mu vyhnul i levita, když přišel k tomu místu a uviděl ho. ³³ Ale když jeden Samařan na své cestě přišel k tomu místu a uviděl ho, byl pohnut soucitem; ³⁴ přistoupil k němu, ošetřil jeho rány olejem a vínem a obvázal mu je, posadil jej na svého mezka, zavezl do hostince a tam se o něj staral. ³⁵ Druhého dne dal hostinskému dva denáry a řekl: „Postarej se o něj, a bude-li tě to stát víc, já ti to zaplatím, až se budu vracet.“ ³⁶ Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?“ ³⁷ Zákoník odpověděl: „Ten, který mu prokázal milosrdenství.“ Ježíš mu řekl: „Jdi a jednej také tak.“

Výklad po verších

V25

A hle, jakýsi zákoník povstal, aby ho vyzkoušel, a povídá: Učiteli, jakým jednáním budu mít podíl na věčném životě?

Slovo vyzkoušet (EKPEIRAZON) zde nemá nikterak zlovolný nádech. Dotyčný znalec zákona přichází v podstatě proto, aby s Ježíšem porovnal své názory. Aby „otestoval“, zda se shodnou. Ve všech třech synoptických evangeliích je tento rozhovor zachycen⁶ a ve všech končí shodou. Oba: Ježíš i ten zákoník, si navzájem dají za pravdu.

U Marka a Matouše je jejich shoda ještě více podtržena kontextem: rozhovor se podle nich odehrává poslední dny v Jeruzalémě, saduceové se tam snaží Ježíše teologicky znemožnit, přitlačit ke zdi, Ježíš s nimi „vyběhne“ a zákoník, kterému se to líbí, který si o saducejích pravděpodobně myslí totéž co Ježíš, se jde Ježíše zeptat, aby se ujistil, že oba skutečně smýšlejí stejně. Lukáš ten rozhovor umístí jinam,

⁶ Při výkladu tohoto podobenství nevěnuji synopsi samostatný oddíl, protože srovnání se týká jenom úvodního rozhovoru. Podobenství samé má jenom Lukáš.

dříve než do Ježíšova pobytu v Jeruzalémě, ale uvidíme, že o kontextu, který předpokládají ostatní evangelisté, ví a něco z jeho proti-saducejského ostnu zachoval také.

Zůstaňme ještě chvíli u synopse⁷: také zákoníkova otázka je formulována v každém evangeliu trochu jinak – což je paradoxní, protože odpověď je stejná. U Marka a Matouše je otázka formulována neosobně: co je největší přikázání, co je shrnutí zákona. A odpověď skutečně reaguje na tuto otázku. U Lukáše je otázka položena osobně: co mám dělat? Co mám dělat, aby to mělo smysl, aby můj život měl podíl na životě věčném... A odpověď vlastně implicitně předpokládá: *máš dodržovat Zákon*, zatímco explicitně k tomu řekne, *co tím dodržováním zákona rozumíš, o čem ten Zákon je*.

Poslední poznámka k zákoníkově otázce: chce mít podíl na ZOÉN AIONION. Přeložíme-li to jako *život věčný*, příliš se nám do významu těch slov asociuje něco jako nekonečno. Kdežto v novozákonním myšlení má tento výraz blíž k tomu, co později nicejsko-cařihradské vyznání formuluje jako *život budoucího věku*. AION je věk, éra. Zákoník se tedy ptá, jaké *chování, jednání* má podíl na očekávaném novém věku; a ptá se osobně: jak se s tím novým věkem má konformovat on sám.

v26

On (Ježíš) mu řekl: Co je napsáno v Zákoně? Jak to tam čteš?

Ježíšova odpověď sice vypadá jako pouhá protiotázka, ale v té otázce je obsaženo poměrně mnoho informací. Jestliže na otázku *jak mám mít podíl na novém věku?* odpovídá Ježíš *co je napsáno v Zákoně?* tak jeho (první) odpověď už vlastně zní: *podíl na novém věku budeš mít tím, co říká Zákon. Jeho dodržováním, nebo přinejmenším jeho vykládáním. Studiem.* Ježíš se tady přihlásí k platnosti (Starého) zákona: neučí nic nového, nemá žádný nový, alternativní recept než právě to, co už bylo zaslíbeno ve Starém zákoně. Ježíšova otázka je ovšem zajímavě „hermeneuticky“ zdvojená: *Co je psáno? a Jak to tam čteš?* To jest: Zákon je daný. Napsaný. Ale číst se dá různě. A jak ho tedy čteš, jak mu rozumíš ty?

Ježíšova první odpověď tedy zní: podíl na novém věku lze získat tím, co se dá vyčíst ze Starého zákona. Nyní se tedy diskuse nutně posune dále k tomu, *co se dá vyčíst ze Starého zákona*. Na řadě je ovšem zákoník: aby to zkusil formulovat – a Ježíš bude buď souhlasit nebo nesouhlasit.

On (ten zákoník) odpověděl a řekl: Budeš milovat Pána Boha svého z celého svého srdce a celé své duše a celé své síly a celé své rozlišovací schopnosti, a svého bližního jako sám sebe.

Toto je pochopení Zákona, na kterém se oba shodnou. A pokud ještě jednou zabrousíme do synopse: u Marka se Ježíš a zákoník shodnou tak, že to řekne každý **svými slovy** a navzájem si to odsouhlasí. U Lukáše to jde **dokonce tak daleko**, že to jako první formuluje zákoník. To je věc, **kteřou příliš rádi a snadno přehlízíme**: že Ježíš a – v tomto případě **zřejmě** – **představitel farizeů se shodnou** na tom, **co oba (obě strany) považují za nejdůležitější**. Přes všechny polemiky a neshody – **se shodnou** na tom, **co sami považují za nejdůležitější**. Lukáš jde **ještě dál a přímo předpokládá**, že **formulace dvojpříkázání lásky není Ježíšův objev** (ke kterému by se ten zákoník dodatečně připojil), **nýbrž je to něco**, k čemu i ten zákoník (i ti farizeové) už **nezávisle na Ježíšovi došel**.

Podstatnou intenci zákona tedy formuluje židovský teolog. A Ježíš je tím, kdo mu v následující větě přitaká:

Řekl mu: Správně jsi odpověděl. No tak toto (co říkáš) dělej, a budeš žít.

Nyní se do toho opět vloudí ten osobní motiv. Zákoník svou otázku původně formuloval osobně: ne teoreticky, co je smyslem zákona, nýbrž osobně, co je smyslem mého života. Co mám dělat. Tím jako by si řekl o Ježíšovu výzvu: **no tak odpověď znáš, tak se podle ní chovej**. Kdyby se zeptal neutrálně: **Mistře, jak rozumíš Zákonu?** ušetřil by si takový dovětek, jenomže on se zeptal: **co mám dělat?** a dočkal se odpovědi: **co si myslíš, že bys měl dělat?** dobře si to myslíš. **Když to víš, tak proč se ptáš?** Co ti na tom ještě není jasné?

Ale díky tomu se posuneme do dalšího (teď už třetího) kola zajímavého rozhovoru, protože zákoník se pokusí obhájit, že odpověď, na které se shodli, pořád ještě **není úplně jednoznačná**.

On se chtěl ospravedlnit a řekl Ježíši: A kdo je můj bližní?

Ježíš na to navázal a řekl...

Začátek třicátého verše už rovnou přidávám, abych zákoníka tak trochu obhájit. Ono je v úvodu jeho otázky poněkud nešťastné slůvko *chtěje* (THELON) se obhájit, takže my z toho hned usoudíme, že se neobhájit, že jenom chtěl; obvykle hned také že to nemyslel vážně, že

jeho další otázka byl jenom takový krycí manevr, ale přitom je přece jasné, kdo je můj bližní, a proč se na to vůbec ptá...

Ten následující verš říká: *Ježíš na to navázal (a řekl)... To znamená: Ježíš přijal tu jeho otázku jako směřodatnou a odpovídá na ni. Pokusím se za chvíli ukázat, že na ni odpovídá dokonce s porozuměním. Ale prvně se pokusím obhájit tu otázku samu o sobě:*

Ve Starém zákoně je *bližním* v podstatě souvěrec. Ten, který je náš. Patří k nám, „vyznává stejné hodnoty“ nebo je aspoň příbuzný; prostě je mezi námi jakési platné pouto. Můžeme se na sebe spolehnout. Nebo aspoň: Zákon nás vyzývá k tomu, abychom se navzájem mohli spolehnout.

Židé rozlišovali lidi na Židy a gójim (ne-židy, pohany), Řekové rozlišovali na Řeky a barbary (jsme tady my Řekové, my kulturní lidé – a to ostatní jsou barbari, kteří *nesdílejí* náš pohled na svět). To zdaleka není překonané pojetí, přestože si ho v moderní době obvykle nepřipouštíme tak nahlas. Ve válečných konfliktech a zejména v propagandě, kterou jsou opředeny, se dodnes rozlišuje mezi *my – a ti druzí* i tam, kde jde o ztráty na životech: zatímco každý padlý na naší straně je neštěstí, o kterém se pohnutě referuje, ztráty na straně těch druhých jsou úspěch, dobře jim tak...

Ale abychom uvažovali i na jiné rovině: evangelíci mají sklon rozdělovat svět na my evangelíci – a ti ostatní (možná že mezi těmi ostatními jsou také ostatní křesťané, například katolíci), katolíci mají sklon rozlišovat svět na my katolíci – a ti ostatní (a možná jsou mezi těmi ostatními i nějací oddělení bratří nebo rovnou heretici), charismatičtí křesťané rozlišují svět na nás obrácené – a ty ostatní. To *neznamená*, že bychom „ty ostatní“ museli hned vraždit nebo nenávidět. Ale ti *naši* jsou „moje tlupa“, ti, s nimiž mě poutá jakási hlubší solidarita; ti, co musíme držet při sobě. Od bližních mohu očekávat nebo dokonce vyžadovat pomoc, pokud se ocitnu v nesnázích.

No a nyní je otázka, jak si to vymezit v pluralitním židovství za Ježíšových dnů:

– jsou třeba saduceové Ježíšovi bližní? Když se teď právě evidentně snaží Ježíše zavraždit? Udělat s ním krátký a pokud možno nenápadný proces a zbavit se ho. Saduceové („velekněží“) jsou přímo ukázkoví představitelé, reprezentanti židovství. Protože jsou to kněží. Oni předstupují před Boha zástupně, za všechny ostatní. Přinášejí oběti. A zastupují i vůči Římanům. Aspoň velekněz. Těžko jim upřít, že jsou to Židé. Ale jsou to souvěrci – když jejich víra se o tolik liší od toho, na čem se tady shodne Ježíš a farizeové? Přesněji řečeno: když by se dalo docela klidně říct, že žádnou víru nemají, že jenom dodržují tradiční rituály?! A jsou to *bližní*, když se snaží Ježíše zabít?

– anebo takoví zélóti a sikariové. Ti stojí na opačné straně barikády než saduceové, ale taky jsou to Židé. Taky vystupují ve jménu národa a ve jménu víry v Hospodina. Za ostatní a ve jménu ostatních zabíjejí Římany (a jejich přísluhovače, takže i Židy, a nejraději právě ty saduceje). A občas podříznou i nějakého obyčejného Žida, když je potřeba získat peníze na boj s nepřítelem. A opět bychom mohli aktualizovat: jsou pro muslima teroristé bližní, když bojují za jeho, islámskou věc, ale do vzduchu při tom lítají muslimové?

Prostě: mám „do party“ do této množiny bližních, na které se mohu spolehnout, zahrnout i ty, kteří mě možná chtějí zabít, a ani při tom nehnou brvou? A nebo ty, kteří mě potom nechají ležet polomrtvého u cesty a nehnou pro mě prstem?

Posuďte sami, zda Ježíš zákoníkovu otázku natolik zesměšní (jak to obvykle vnímáme) nebo odmítne – anebo mu v podstatě dává za pravdu:

v3ob

Nějaký člověk sestupoval z Jeruzaléma do Jericha; a bandité ho přepadli. Ti ho svlékli (obrali), zmlátili a odešli, nechali ho polomrtvého.

Několik věcí je zajímavých hned v tomto úvodu. Jednak *dějově*: ta hlavní, „akční“ část se odehraje jako by v jediném okamžiku v tomto úvodním verši. Tady se to „semele“ velice rychle. Zbytek je o tom, jak tam leží a neděje se nic. Na začátku verše mu ještě nic nebylo a mohl normálně jít. Potom ho ti bandité *přepadnou* (nebo doslovně on *padne mezi ně; natrefí na bandity, naběhne si*) a *odejdou*. Všechno ostatní je v participiích, jen jako vlastně vedlejší efekt: to, že tam *zůstane nahý, zmlácený, opuštěný* – to se tak jako přihodí, když tudy prošli. To už je nezajímavá a nikoho dalšího také ne.

Za druhé terminologicky: ten, který na začátku ještě šel, je označen jenom jako *nějaký člověk* (ANTHROPOS TIS). To by samo o sobě nebylo ještě nikterak zvláštní. Uvidíme, že takto začíná řada *podobností* (*nějaký člověk* pořádal hostinu; *nějaký člověk* měl dva syny; *nějaký člověk* vysadil vinici...). Ale v podobnosti, které máme nyní před sebou, *tato neurčitost nápadně kontrastuje s tím, že všichni ostatní někam patří; všichni ostatní jsou označeni podle své příslušnosti: kněz, levita, Samařan. Dokonce i ti lupiči (LÉSTAI) jsou sice bandité, ale vlastně je to i hanlivé označení pro povstalce. Pro bojovníky z hor. Také označení jakési sounáležitosti.*

Jenom ten *přepadený* je vedle nich prostě *kdokoliv*; tam na tom nezáleží, to může být kdokoli z nás (kdokoliv z nich; dokonce třeba i povstalec ze sousední frakce, kdyby na to přišlo).

Klíčové je pro další děj poslední slovo verše: polomrtvý (HÉMI-THANÉ). Povstanci udělají polovinu práce – o zbytek se postarají ti poctiví a slušní (Židé, křesťané, evangelíci...), kteří ho tam nechají ležet, protože kdoví, co je to za bezdomovce nebo nekvalitní živel, slušnému člověku se přece nestane, aby ho někdo přizabil...

v31

Náhodou šel tou cestou kněz, uviděl ho a obešel.

Jak už jsem zmínil, další postava už je charakterizována svou příslušností, tím, co a koho reprezentuje. Je to kněz.

Extremně důležité je zde slůvko uviděl (IDÓN). Uviděl ho a obešel. Nebo přesněji: je to v participiu: spatřiv; zahléduv. Ale i to participium stačí na to, že ho zaregistroval. Není to tak, že by si v zamýšlení nevšiml, že tam někdo leží a nejspíš si jenom tak neodpočívá. Musel ho vidět a pečlivě se mu vyhnul.

Jenom technický detail: ten kněz sestupoval (KATEBAINEN). To je technický termín pro cestu z Jeruzaléma (který také odpovídá realitě, protože Jeruzalém je nahore ležící). Tím jediným slůvkem odpadají všechny ty oblíbené spekulace, že třeba spěchal do chrámu na bohoslužby, nebo se nesměl (rituálně) znečistit, když má obětovat. Byla by to zajímavá diskuse, co má mít přednost, ale on tyto problémy nemá. Jde domů. Nebo někam cestuje. Jde od Jeruzaléma pryč, a tudíž to nemá nic společného s kultem a s jeho kněžstvím.

v32

Podobně i levíta procházející tím místem uviděl a obešel ho.

Opravdu podobně (HOMOIÓS). Levíta je podán jako totéž v bledém modrém. Přijde, uvidí, vyhne se mu.

Opět je nápadně charakterizován svou příslušností. Zase to není jen tak nějaký člověk. Zase má pracovně co dočinění s chrámem; ale kdybychom to chtěli nějak zesoučasnit, asi by to mohl být angažovaný laik, zbožný presbyter; nebo třeba kostelník (to by odpovídalo i funkčnímu zařazení takového levity). Případně ministrant.

Podobně by nyní tím podobenstvím mohlo procházet blíže neurčené množství dalších lidí. Ježíš nikoho dalšího nejmenuje, ale teď už to vyjde nastejno, zda tam projdou jen dva, nebo celé zástupy v obou směrech. Vypravěč (Ježíš) to zkrátí a jmenuje až toho, který přinese nějakou změnu:

v33

Nějaký Samařan na cestách šel kolem něho a uviděl ho a smiloval se.

Opět je označen podle příslušnosti; a tentokrát je to příslušnost velice provokativní. Samařan totiž není z těch „našich“, nýbrž z těch, co

jsou proti nám a my proti nim. Není to tak, že by se Samařanům taktó křivdilo. Byla to realita těch dní: momentálně vedle sebe žijí v míru – asi tak jako Srbové s Albánci v Kosovu. A Římané jsou zde tak trochu v roli mezinárodních mírových sil. Navíc ani věroučně to nejsou „naši“. Samařané nebyli Židé, jenomže ani jednoznační gojim, nýbrž ta nejhorší možnost – totiž taková nejasná kategorie někde mezi.

Tento konkrétní Samařan se nějak smiluje. Oproti uviděl – vyhnul se u předchozích kolemjdoucích je tady uviděl – smiloval se. Ne proto, že by měl nějaký zvláštní důvod. Prostě mu toho ležícího nějak přišlo líto.

v34

Přistoupiv, podvázal jeho rány, vypláchnuv je olejem a vínem.

V komentářích najdeme obligátní rozpravu, proč zrovna olejem a vínem; každopádně tato podrobnost uvnitř jinak stručného vyprávění provokuje k různým alegorickým výkladům. Ve skutečnosti je to nečekaná detailnost jenom pokud jde o předchozí děj; pokud jde o to, co bude následovat, je vlastně celé Samařanovo jednání popsáno taktó podrobně (včetně toho, jakým způsobem ho bude dopravovat a kolik za něj zaplatí v hospodě).

Léčení vínem a olejem je doloženo; víno desinfikuje, olej hojí. Trochu problém je, že by mělo být prvně víno (jako desinfekce) a potom olej, tak to znají i tehdejší lékařské knihy (a jak by to měl znát i Lukáš, pokud bychom přijali z tradice, že byl opravdu lékařem).

v35a

Naložil ho na vlastního osla (mezka?), dopravil do hostince a tam se o něj postaral.

Samařanovo jednání je racionální a logické od chvíle, kdy se zastavil a slezl ze svého osla. Dělá pro raněného velice mnoho, nakonec i to, co by nemusel, ale od chvíle, kdy se mu přiblíží, tak to logicky navazuje: nemělo by smysl, aby mu obvázal rány a nechal ho tam ležet. Pravda, mohl by ho dovézt k „těm jeho“, do židovské hospody, a tam „jim“ ho vyložit. V tom zajde nad rámec první pomoci:

v35b

Druhý den na odchodu dal hostinskému dva denáry a řekl: Postarej se o něj a oč bys měl větší náklady, já ti dorovnam, až se budu vracet.

Sečteno, podtrženo: jakýsi Samařan toho udělá mnohem více, než „vlastní“, kteří tím podobenstvím prošli bez povšimnutí; a vyprávěč tuto skutečnost ještě zdůrazní tím, že najednou začne líčit podrobnosti. Nejenom že se Samařan přiblížil k raněnému (a stal se mu bližním), ale také my se v tu chvíli (v perspektivě, kterou nám vyprávěč nabídně) přiblížíme k nim.

Kdo z těch tří se ti zdá bližním toho, který upadl mezi lupiče?

To je ta otázka, kterou původně položil zákoník. Ježíš odpověděl provokativní, možná netypickou, ale nicméně myslitelnou modelovou situací, a nyní si má zákoník na svou otázku odpovědět sám.

v37a

On řekl: Ten, který mu prokázal milosrdenství – nebo volněji: ten, který s ním jednal milosrdně.

Co tato odpověď znamená? Zatím zůstaňme na chvíli u této odpovědi, na které se (Ježíš a zákoník) také shodli.

My máme naučenu odpověď, že bližním je každý. Všichni jsme bližní. Ale ta Ježíšova (a zákoníková) odpověď vůbec není takto naivně a teoreticky humanistická. Je spíše humanitární: bližním se teprve někdo musí stát, a vůbec to není samozřejmé. Stačilo málo a nebyl v tom příběhu bližním vůbec nikdo.

Vzpomeňme si na ty úvahy, které jsem zákoníkovi podsouval na začátku, když svou otázku kladl – v podstatě jsme je už odvozovali z toho příběhu:

- ❖ je můj bližní kněz (farář), který za mne předstupuje před Boha, před oltářem, ale lidsky a názorově je tak jinde, že si s ním v ničem nerozumím (který např. za mne předstupuje před Boha, ale také před Římany a je to kolaborant tělem i duší). Anebo:
- ❖ je můj bližní zélóta, radikál, který za mne, mým jménem s těmi Římany bojuje (za národ a vlast) – ale když mu náhodou padnu do ruky já, na opuštěné cestě, tak mne oškube jako Římana, a zřejmě si to zdůvodní v rámci nějakých konfiskací pro potřeby svaté války?

Ježíš dá takovým úvahám za pravdu a ještě je radikalizuje: souvěrec, který pro mne nehne prstem, není můj bližní, i kdyby to byl třeba kněz, levita, nebo povstalecký radikál. Ježíš tu otázku vlastně extrémně zúží: bližní je pro toho přepadeného právě jenom ten jeden, který mu pomůže. I když to je zrovna jako na potvoru Samařan.

Pokud na začátku zaznělo Miluj bližního – tak tady to znamená Miluj Samařana.

Teprve potom dořekne Ježíš:

v37b

Řekl mu Ježíš: Jdi a jednej podobně.

Zase to neznamena všichni jsme bližní nebo něco podobně neurčitěho, nýbrž: dělej něco pro to, abys byl někomu bližním.

Kontext

Jak jsme viděli, Lukáš pracuje s podobenstvími trochu jinak než třeba Matouš. Lukáš se snaží především na začátku navodit situaci, do jaké je podobenství řečeno. Dál už nás nechá, ať si je přebereme sami. To znamená, že je u něj nejdůležitější bezprostřední kontext (to, co bezprostředně předchází). A v tomto případě nám předvedl, jak takové podobenství funguje v diskusi.

Pokud jde o širší kontext, jakousi souvislost bychom mohli najít v tom, že tento rozhovor se odehrává po vyslání dvanácti a dokonce už i po vyslání a návratu sedmdesáti, což je Lukášův speciální materiál. Těch sedmdesát se vrátilo a referuje o ohlasech, které měli. Rodí se jakési nové, široké, ježišovské hnutí, a zároveň se nepřímou ptá na jejich identitu: kdo je pro vás ještě bližní a kdo už ne.

Vnitřní vztahy

V tomto podobenství se hodně chodí - a slovesy chůze je taky nejvíc vyjádřeno, na těch je vyprávění „postaveno“: kněz přišel - obešel ho; levíta přišel - obešel; proti tomu samaritan tudy šel - přistoupil.

Výraznou opozici tvoří také zanechat - odvézt. Na začátku bandité zanechali - na konci samaritan odveze do bezpečí.

Role

Povstalci; kněz a levíta, Samaritan, jakýsi člověk. Už jsme konstatovali, že všichni až na jednoho jsou nápadně pojmenováni svou příslušností (což patří ke skryté ironii příběhu). Samozřejmě nejhorší možnost je, pokud by se člověk poznal v tom povstalci, který pro nějaké své přesvědčení nebo svůj prospěch kolem sebe působí jenom spoušť. Poznat se v knězi nebo levítovi je na pohled méně exotické a radikální než poznat se ve zbojníkovi, ale výsledek (očima raněného) je poměrně podobný. Slovo polomrtvý nás připravilo na to, že druhou polovinu dokoná lhotejný dav.

Ztotožnit se se Samaritanem je samozřejmě lákavé, ale není to zadarmo, vyžaduje to někomu se přiblížit.

Podobenství nás ovšem nejprve tlačí do role a perspektivy toho přepadeného ve smyslu: to se může stát úplně každému, i tobě. A pokud se to stane, tak bližním (kterého máš jako bližního milovat) se může stát třeba i ten poslední, od koho bys to chtěl (ale budeš rád, že se našel).

Církevní tradice zná také christologický výklad tohoto podobenství: Samaritanem je Kristus. Často je takový výklad ještě rozvinut

v duchu pavlovské teologie: kněz a levíta představují Zákon, potažmo Zákon a proroky, kteří nepomohou, zatímco Kristus ano.

Po mém soudu se nabízí ještě jedna christologická aplikace: Ježíše je možné najít v tom bezbranném a bezejmenném, který leží raněný u cesty. Tuto aplikaci jsem v církevní tradici nenašel, ale má věcnou paralelu v Matoušově Podobenství o posledním soudu (Mt 25,31-46, zejména v40: „cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili“).

¹³ Někdo ze zástupu ho požádal: „Mistře, domluv mému bratru, ať se rozdělí se mnou o dědictví.“ ¹⁴ Ježíš mu odpověděl: „Člověče, kdo mne ustanovil nad vámi soudcem nebo rozhodčím?“ ¹⁵ A řekl jim: „Mějte se na pozoru před každou chamtivostí, neboť i když člověk má nadbytek, není jeho život zajištěn tím, co má.“ ¹⁶ Pak jim pověděl toto podobenství: „Jednomu bohatému člověku se na polích hojně urodilo. ¹⁷ Uvažoval o tom a říkal si: ‚Co budu dělat, když nemám kam složit svou úrodu?‘ ¹⁸ Pak si řekl: ‚Toto udělám: zbořím stodoly, postavím větší a tam shromáždím všechno své obilí i ostatní zásoby ¹⁹ a řeknu si: ‚Teď máš velké zásoby na mnoho let; klidně si žij, jez, pij, buď veselé mysli.‘ ²⁰ Ale Bůh mu řekl: ‚Blízne! Ještě této noci si vyžádají tvou duši, a čím bude to, co jsi nashromáždil?‘ ²¹ Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a neráí bohatý před Bohem.“ ²² Svým učedníkům řekl: „Proto vám pravím: Nemějte starost o život, co budete jíst, ani o tělo, co budete mít na sebe. ²³ Život je víc než pokrm a tělo než oděv. ²⁴ Všimněte si havranů: nesejí, nežnou, nemají komory ani stodoly, a přece je Bůh živí. Oč větší cenu máte vy než ptáci!

Ježíšova podobenství bývají takřka vždycky něčím provokativní. To je – skoro bych řekl – jejich charakteristický rys a první předpoklad toho, že máme skutečně co dělat s nějakým původně Ježíšovým podobenstvím. Pokud se z některého podobenství tato provokativnost vytratila, pak něco není v pořádku. Provokativnosti ovšem může být dosaženo různými způsoby; v tomto případě tím, že bláznem je nazván někdo, kdo

- a) jedná naprosto racionálně, spořádaně a prozíravě. Na pohled není co mu vytknout.
  - b) jedná přesně tak, jak bychom jednali my. A sice ne jako my v nějaké slabosti (protože každý občas šlápne vedle), nýbrž jedná tak, jak bychom jednali my podle svého nejlepšího přesvědčení.
- a Bůh ho nazve bláznem.

Když ve Dvou stavitelích (v Matoušově verzi) slyšíme na začátku, že jeden je moudrý a druhý blázen, hledáme pečlivě, v čem se ti dva liší (a případně v čem se neliší), abychom získali to podstatné, co udělalo moudrému moudrým a bláznivému bláznivým. V tomto podobenství to máme o to těžší, že ani nemáme druhý příklad na srovnání. Máme jen jeden příběh, jednoho muže, jehož počínání považujeme (my) za moudré až do té chvíle, než dočteme na konec a zjistíme, že Bůh ho

považuje za bláznivé. Potom se nejspíše vrátíme na začátek a čteme znovu, abychom zjistili, v čem byla chyba. Ale kladný příklad, který by nám řekl, co tedy *měl* dělat jinak, zůstane nevysloven.

Pro výklad z toho plyne jedno varování: skoro všechny výklady, komentáře, kázání se budou snažit *podsunout* tomu člověku pokud možno už od začátku nějakou chybu. Aby se „zavděčily“, aby učinily za dost tomu, že to má být blázen a záporný hrdina. Ale tím zároveň ze samé aktivity ulomí hrot tomu, že je to o nás podle našeho nejlepšího přesvědčení, jak se chovat. Tím se nepatříčně distancujeme.

Například SCOTT⁸ hned na začátku složitě dovozuje, že *když* se řeklo *Byl jeden bohatý muž a měl hojnost*, tak si to čtenáři nebo posluchači už zařadili do mudroslovné tradice a (díky té tradici) už *čekali*, že bude následovat kritika bohatství. Prostě to, co v tom podobenství není, si oklikou vypůjčí odjinud.

François BOVON⁹ zase připustí, že nic z toho, co ten člověk na venek dělá, není špatné, ale: důležité je, co vychází ze srdce, ze srdce vycházejí špatné myšlenky. A to je případ tohoto člověka. Ale zase po mém soudu nemá pravdu, protože ani z toho srdce zas nic tak špatného nevylezlo.

Nebo se hrdinovi podobenství vyčte, že žije podle epikurejského *Jezme pijme, vždyť zítra zemřeme*. Jenomže tragická ironie toho podobenství je, že on nejí a nepije jako ten, který by měl zítra zemřít. Jemu se nedá vyčítat, že by nemyslel na budoucnost. On nemyslí na nic jiného, než odvážně daleko dopředu... A *ve skutečnosti* zítra zemře.

Takže: náš úkol bude nepodsouvat mu stůj co stůj nic špatného, co by ho od nás odlišilo, nedistancovat se od něj a naopak co nejdéle zůstat spolu s ním „v jedné řadě“ – jako ti, kteří jednájí a myslí stejně.

Výklad po verších

v13

Řekl mu někdo ze zástupu: Mistře, řekni mému bratru, ať si se mnou rozdělí dědictví.

Znovu nám Lukáš uvede podobenství jakýmsi minipříběhem, uvedním do situace, aby předem navodil *perspektivu*, ze které se máme dívat.

Úvodní minipříběh je kuriózní tím, že už v něm není jasné, *co vlastně* udělal žadatel špatně. Co je špatného na prosbě, aby mu Ježíš pomohl nebo se aspoň vyjádřil k tomu, že se mu děje nějaká majetková křivda.

8 SCOTT, B. B., *Hear Then the Parable*, Minneapolis, 1989, str. 127-140

9 BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas*. EKK III/2, Neukirchen-Vluyn 1996, str. 283

Jsou výklady (spíš ty obstarožnější), které odvozují, že Ježíš se přece stará jen o ty duchovní věci a o tyto hmotné že v křesťanství nejde. Ale to přece není pravda, že by Boží království mělo jen duchovní rozměr a těchto „přízemních“ věcí se netýkalo. Přesto:

V14

On mu řekl: „Člověče, kdo mne ustanovil soudcem anebo děličem nad vámi.“

Tato věta by velice pravděpodobně mohla být autenticky Ježíšova, protože zní jaksi nepatříčně. Jednak nám ve skutečnosti není moc jasné, proč odmítá. Proč k tomu neřekne aspoň něco: nedá za pravdu jednomu nebo druhému nebo neřekne nějakou šalomounskou odpověď, která by převezla oba. Místo toho se tím odmítne zabývat jakožto nekompetentní. A ještě k tomu výslovně řekne, že není soudcem nad námi. Což odporuje našemu CREDU (*přijde soudit živé i mrtvé...*).

Shrnuto: už v tomto úvodním příběhu jde o majetek a už tady Ježíš překvapivě odmítne něco, co nám připadá jako docela rozumná žádost.

V následujícím podobenství se tento postup bude opakovat: odmítne se tam něco, co vypadá veskrze rozumně. Ale to podobenství by mělo nějak vysvětlit, proč.

V15

Řekl jim: „Hleďte a střežte se veškeré chamtivosti. Život člověka není (nespočívá) v nadbytku toho, co má.“

PLEONEXIA (*chamtivost*) je to, čemu se lidově říká hladovost. Není to lakota ve smyslu škudlení s tím, co mám, nýbrž chamtivost, hladovost na to, co bych mohl získat ještě. Nenasytnost.

Na tomto místě není příliš jasné, zda si mají kolemstojící dávat pozor na toho mladíka, nebo ten mladík na svého chamtivého bratra. Mladíka (nebo žadatele) Ježíš prve odbyl, že prostě *ne*. *Nebude se tím vůbec zabývat.* Teď řekne (ostatním) větu, která je klíčová, ale prozatím těžko srozumitelná. *Život člověka není v přebytku toho, co má.* Zvláštní, že život je lokalizován. Nestačí, že život prostě je nebo není. On je v něčem – a v něčem jiném zase *ne*.

V16

Řekl jim podobenství (a povídá): „Země jednoho bohatého člověka dobře urodila.“

To je docela neutrální začátek. Slovo *země* (CHÓRA) je tady trošku zvláštní, člověk by čekal spíš slovo *pole*. SCOTT¹⁰ z toho odvozuje, že jde o nějaké velkopanství, ale to myslím není nutné.

Není přímo řečeno, že by mu hojnou úrodu a majetek dal Bůh; ale taky není zmíněno nic, co by ten člověk udělal špatně. Přišel ke svému bohatství zcela poctivě, nikomu neublížil. Teď je tedy před ním obrovská sklizeň a on:

v17

Rozvažoval sám v sobě a povídá: Co udělám? (co si počnu), protože nemám kam shromáždit svou úrodu.

To, že mluví sám se sebou, je normální vypravěčská technika (aspoň pro začátek to tak musíme brát). Je to zavedený způsob, jak charakterizovat postavu. Například divadlo nemá jiné možnosti, jak vyjádřit vnitřní pohnutky (co si postava o něčem myslí), než takovýto monologem. Podobenství poměrně často tuto v podstatě divadelní techniku přebírají. Jsou potom živější.

V Lukášovi se přesně stejně ptá například problematický správce v podobenství Lk 16,3: co si počnu? Jeho odpověď zní: rozházím (defrauduji) další pánův majetek – a kupodivu je to odpověď správná. V našem dnešním podobenství si hrdina odpoví na otázku *co mám dělat* přesně opačně: starostlivě shromážďím. A je to odpověď překvapivě špatná:

v18

A řekl: "Toto udělám: strhnu ty stodoly, které mám, a postavím větší a shromážďím tam všechno obilí a všechn svůj majetek (své dobro)"

To je docela velkorysé řešení. Komentáře poukazují na to, že prostě jen nepřistaví k tomu, co má. Na tom ale není nic špatného. Někteří usuzují, že původně měl (zřejmě) dostatečné prostory pro dostatečné množství obilí, takže teď bude mít zbytečně moc a neměl si to nechávat pro sebe. Ale nic takového tam *není* řečeno. To už se právě pokoušíme mu něco špatného podsouvat. Prostě zvolí velkorysé řešení, odpovídající velikosti chvíle a úrody.

v19

a řeknu své duši: Duše, máš mnoho majetku, připraveného (k dispozici) na mnoho let. Odpočiň, jez, pij, raduj se.

Vnitřní dialog pokračuje; tady sám se sebou rozebírá, co sám sobě řekne.

Tady najednou, poznenáhlu ten vnitřní dialog přece jen začne být trochu nápadný. Nápadně soběstředný. Jinak právě tady ono *Jez, pij a* (něco – *měj se dobře* apod.), co říká své duši, je volnou paralelou toho, co známe jako epikurejský přístup k životu, popřípadě i z řady dalších paralel, většinou z náhrobních nápisů, kde jako by tento pří-

stup doporučovali ti zemřelí. Jezte, pijte, vždyť zítra zemřete. Užívejte si života, dokud ho máte.

Ale – jak už jsem řekl – tento sedlák se nechová jako po nás potopa a zítra zemřeme. On sám se pečlivě stará a pojišťuje na mnoho let, spřádá plány v perspektivě daleké budoucnosti i dneška. A paradoxně: vždyť zítra zemřeme právě není jeho myšlenka, nýbrž Boží korektura těch jeho plánů.

V20

Řekl mu Bůh: Blázne, této noci si vyžádají tvou duši a čím bude to, cos připravil?

Toto podobenství je výjimečné tím, že do něj přímo promluví Bůh. To nebývá zvykem. Většinou bývá v podobenství role jaksi vyhrazená Bohu (obvykle je to hospodář, král nebo otec apod.), ale nikoli přímo Bůh, většinou se „děje“ podobenství odehrávají na přísně imanentní rovině.

Ještě jedna, často přehlížená podrobnost stojí za zmínku: tím, kdo si vyžádá jeho duši, není přímo Bůh. Ani ho tím Bůh netrestá. Spíše varuje, že (oni) přijdou – a jak se chceš (před nimi) zachránit?

Tím vlastní podobenství končí. Zcela překvapivě tím, že vlastně všechno, s čím jsme se doposud mohli ztotožnit, bylo úplně špatně... Ale nikdo už tomu chudákovi neřekne, jak to tedy měl udělat dobře, protože teď už je to stejně jedno, teď už to nestihne.

Aby nás v tom nenechal tak úplně plavat, řekne (Lukáš, nebo snad už Ježíš) tentokrát přece jen i jakési poučení na konci:

V21

Tak je to s tím, kdo shromažďuje sám sobě a není bohatý vůči Bohu.

A ještě pár výroků, které jsou s tím spojeny – pro začátek aspoň přinejmenším některými klíčovými slovy:

V22

Řekl svým učedníkům: „Proto vám povídám: Nestarejte se o duši tím, co budete jíst, ani o tělo tím, co mu oblečete.“

V23

Duše je přece víc než jídlo a tělo víc než oděv.

Společným motivem těchto výroků s podobenstvím je vztah duše a jídla. Boháč se postaral o svou duši (potažmo o svůj život), tím že jí zabezpečil jídlo. A Ježíš k tomu říká, že život je „o něčem jiném“.

V24

Pohledte na havrany: nesejí, nežnou, nemají sýpky ani stodoly a Bůh je živí. Oč více se vy lišíte od ptáků.

V tomto duchu budou výroky u Lukáše ještě chvíli pokračovat, ale já jsem přidal ještě aspoň tento, protože ti ptáci (u Lukáše jmenovitě havrani) výslovně *nemají sýpky a stodoly*. Jsou v protikladu k boháči a nechají se živit Bohem.

Vnitřní vztahy

Role

Role je v tomto podobenství jen velmi střídavě. Je zde *boháč*, kterému se urodilo; pak dlouho nic, pak *Bůh*; a potom ještě jacísi neurčití *oni*. Tyto tři role jsou rozehrány velice zvláštním způsobem. V podstatě by se dalo říct, že si to podobenství vystačí s *jedinou* postavou – a tou je *boháč*. On sám neudělá nic špatně – aspoň to tak vypadá. Nakonec však přece jen začne být nápadné, že se mu do jeho obzorů ani monologů nevejde už nikdo jiný.

Už jsme konstatovali, že samomluva je jinak normální vypravěčský prostředek. Zde však je dohnána do absurdity. Ten člověk se sám sebe ptá, co má dělat, a jako slušně vychovaný si na otázku sebe samého odpoví. A nezůstane jen při tom. On se dohodne sám se sebou i na tom, co jednou řekne sám sobě (tedy své duši), až se sebou bude mluvit. Je tady několikanásobná přímá řeč. Mluví zde v přímé řeči a v rámci (uvnitř) té přímé řeči použije přímou řeč – a přitom pořád ještě nemluví nikdo jiný než on, sám se sebou, sám o sobě. Nakonec ani Bohu nic neodpoví.

(SCOTT¹¹ ve svém výkladu říká, že boháč si pro sebe nakonec uzurpuje i roli vypravěče.)

Levicověji orientovaní vykladači¹² – takoví, kteří se byť jenom otřeli o teologii osvobození – už při těchto verších dávno nadskakují, že se s tím bohatstvím měl rozdělit, aspoň nadbytek nechat jiným. No samozřejmě: *mohl (by)*. Ale to se mu tady nevyčítá. Stejně dneska v noci umře a zítra si tu jeho úrodu rozkradou, tak se nic neděje. Já myslím, že se mu *nic* nevyčítá. Prostě se jenom konstatuje, že je to osamělý zoufalec, který si dělá naivní iluze.

Další role, další postavou příběhu je naprosto překvapivě *Bůh*. Bůh se v podstatě *vnutí* na scénu. Osobně. Jednak proto, že jinak by si na něho tady nikdo ani nevzpomněl, jednak proto, že – jak se zdá – nikdo jiný nemá šanci s tím boháčem zatřepat a promluvit.

11 SCOTT, str. 135

12 Např. WENHAM, D., *The Parables of Jesus. Pictures of Revolution*. London 1989, str. 139-141

Bůh ho ani netrestá ani mu nevyhrožuje. Spíš ho varuje, že to, co má (co si „připravil“) je tragikomicky málo: Blázne, promarnil jsi svůj život plány na nějaké sýpky, které ti stejně nebudou k ničemu.

A v rámci té Boží řeči se mihne ještě jedna role, jacísi neurčití *oni*. *Oni* si přijdou pro tvou duši. BOVON¹³ je tady moc hezky přirovnal: říká, že se tím myslí andělé smrti, ale že se o nich mluví, jako by byla řeč o tajné policii. „*Oni*“ si přijdou a odvedou si tě.

„*Oni*“ navodí trochu kafkovský dojem – víc, než kdyby si pro něj přišla *jedna* smrt. *Oni* převrátí naruby to, co by jinak tomu boháči dávalo smysl.

Ale *oni* hlavně v tom podobenství „neutralizují“ roli Boha. Bůh není bezprostředně *ten*, kdo si vyžádá duši; není *ten*, kdo ho zabije, ani *ten*, kdo ho odsuzuje k smrti; Bůh dokonce ani *nevyhrožuje* smrti. Bůh prostě *ví* – že *oni* se dneska v noci chystají. A je mu ho líto, když vidí tu tragikomickou spokojenost.

Co z těchto rolí vyplývá? Způsob, jakým jsou rozdány, je až nepřijemně osobní. Vystupuje-li v podobenství přímo *Bůh* osobně, těžko se můžeme ztotožnit s jeho rolí; také ti *oni* nejsou role šitá na naši míru – leda by se člověk živil jako nájemný vrah. Takže mi po přečtení zbývá, že jsem ten boháč, že ten boháč je o mně.

Ještě o kousek dál nás možná přivedou ostatní vnitřní vztahy:

Opozice

Stojí tady proti sobě *dnešek* a *budoucnost* a s nimi souvisí další dvojice: *připravenost* a *nepřipravenost*. Obojí je však jaksi paradoxně postaveno na hlavu:

– právě *připravenost* se ukáže být totální *nepřipraveností*.

– čekali bychom (v přibězích, které zavánějí moralismem), že takový boháč myslí jenom na dnešek (*carpe diem*) a někdo (Bůh) mu předhodí: měl jsi myslet také na budoucnost. Ale ono je to tu vypracováno přesně naopak. Ten boháč *myslí* na budoucnost. Prakticky nedělá nic jiného než *zařizuje* budoucnost – a Bůh mu vyčte: měl jsi myslet na *dnešek*.

A do třetice tady stojí *poklad* proti *pokladu* – takto doslovně sice až v závěrečných komentujících výrocích, ale tato opozice je velmi výstižná už i pro podobenství samo. I tato opozice si pohraje s paradoxy. Jde o to, kde si člověk ukládá poklady: buď tady na zemi – nebo v nebi. Ty v nebi vypadají trochu „z ruky“ – jako hodně vzdálené, nepřístupné, vázané vklady. Ale stačí malinko, a ono se najednou ukáže, že „z ruky“

a nevýhodně uložené jsou ty poklady na zemi. K čemu budou tomu boháči v nebi ty stodoly na zemi, do kterých už nemůže... Bohatství je něco jiného než majetek.

Toto podobenství můžeme (re)interpretovat *existencialisticky* ve smyslu přítomné eschatologie. To znamená: měl žít tak, aby to mělo smysl i tvář v tvář smrti. Chyba není to, že projektoval nějaké sýpky, ale to, že neudělal něco, co by mělo smysl teď hned. Například (trochu dětinský, ale snad názorný příklad): kdyby člověk šel nakoupit a přejelo ho auto (což se docela dobře může stát, kdykoli), tak *není* chyba, že chtěl koupit chleba a mléko. Ale je trochu škoda, že zrovna předtím byl doma takový nevrlý, že neudělal něco zajímavějšího, a podobně. Prostě kdyby si člověk *uvědomil*, že ho možná odpoledne přejede auto, tak třeba ještě ten den prožije nějak, aby ho nepromarnil (vlastně *carpe diem*, ale to nemusí být jenom ve významu, který obvykle přisuzujeme epikurejcům).

Nebo lze podobenství interpretovat v ne-jenom-přítomné eschatologii; zůstat v biblickém myšlení, kde je i rozměr, který *přesahuje* smrt. A pak je to vlastně podobenství, které si půjčuje obraz z ekonomie. Je o tom, kam je praktičtější si ukládat na účet. Na účet v nebi se ukládá třeba tak, že člověk z toho, co má na zemi, rozdává. Nemusí se to hned interpretovat tak, že v nebi bude mít „zásluhy“. Lze to vyjádřit i tak, že v nebi mu zůstane „disponibilní“ něco, co mělo smysl.

Tomu boháči se zdálo příliš „z ruky“ uložit cokoli jinam než do stodol, které má „po ruce“. Teď se ukáže, že „z ruky“ jsou ty stodoly tam dole a on přišel do nebe (nebo kam vlastně) nepřipravený (přesto že tolik připravoval) a s prázdnýma rukama.

To pořád ještě nemusí znamenat ztracení. Možná se tam tomu zasměje, jak si tady na zemi myslel, že zabezpečí svou duši...

Je to prostě podobenství o tom, na co se *nedá* spoléhat.

Kontext

Úzkým a rozhodujícím kontextem je po lukášovském způsobu příběh, který navodí situaci, do níž je podobenství řečeno. V tomto případě je to příběh mladíka, který žije svou majetkovou křivdou. Je to příběh, ve kterém – ať už byl v právu kdokoliv – majetek není jistotou, jakou se zdá být, nýbrž příčinou sporů na dlouhá léta.

V tomto případě tvoří těsný kontext i komentující výroky v závěru podobenství. Jejich smysl jsme již probrali výše, ve výkladu po verších. Jsou to výroky které mají takřka doslovné paralely v Matoušově kázání na hoře (Mt 6,19-33).

Širší kontext: tématem celé dvanácté kapitoly je následování a výzva ke statečnému vyznání. Do souvislosti s touto výzvou patří i *ne-starejte se, neřizujte se na majetek, Bůh se o vás postará*. A také: nebojte se těch, kteří zabijí tělo. Nic než majetek vám vzít nemohou a v něm vaše duše nevězí. Když vám na majetku (a tělesných věcech?) nebude záležet, jsou proti vám bezmocní.

⁶ Potom jim pověděl toto podobenství: „Jeden člověk měl na své vinici fíkovník; přišel si pro jeho ovoce, ale nic na něm nenalezl. ⁷ Řekl vinaři: „Hle, už po tři léta přicházím pro ovoce z tohoto fíkovníku a nic nena-
lézám. Vytni jej! Proč má kazit i tu zem?“ ⁸ On mu odpověděl: „Pane,
ponech ho ještě tento rok, až jej okopám a pohnojím. ⁹ Snad příště
ponese ovoce; jestliže ne, dáš jej porazit.“

Toto podobenství začíná docela komicky: jako příběh zklamaného jedlíka. Ať už toho ví o pěstování fíků hodně nebo málo, každopádně ví aspoň, kdy se chodí na fíky. A má na své vinici jeden fíkovník, tak (představuji si, že radostně) vezme košík a vyrazí. A ono nic. Nevím proč, ale představuji si ho spíše jako amatérského nadšence: ona mu ta vinice patří. On tomu tedy příliš nerozumí a stará se mu o ni někdo jiný; ale má radost z toho, že má vinici. A skoro dětinskou radost, že bude mít i vlastní fíky. A vždycky, když už je čas sbírat fíky, vyrazí – a ono nic.

Tak si postěžuje tomu člověku, co se mu o vinici stará. A z toho, jak si stýská, se dozvíme, že zklamání nezažil poprvé. Že takto už vyrazí po tři roky. A pokud v těch krajích fíkovníky rodí dvakrát ročně, tak to v přepočtu znamená, že už s tím košíkem vyrazil šestkrát.

Až potud je to komická příhoda zklamaného (nebo pokaždé znovu klamaného) jedlíka. Jenomže teď se to začne komplikovat:

Především se to nepřijemně zkomplikuje pro fíkovník: ten komický jedlík najednou docela racionálně rozhodne, že takový strom na své vinici nepotřebuje. Je tam zbytečný, a ještě by svým chováním mohl nakazit i to ostatní, co tam roste (ponechám bez komentáře, zda je to naivní představa, zda tomu tento jedlík prostě nerozumí nebo naopak rozumí lépe než my). A podle úvodního verše jde v podobenství právě o ten strom. Úvodní věta má v originále trochu krkolomný slovosled *fíkovník měl kdosi vypěstovaný na vinici...* Mohli bychom jej parafrázovat: *Byl jednou jeden fíkovník, a majitel té vinice, na které rostl, k němu přišel...*

Strom, o který tu jde, si po celá ta léta nemusel z nějakého jedlíka nic dělat. Ale teď, najednou, po letech, jde radikálně o život. A vypadá to, že už je trochu pozdě s tím cokoli dělat. Protože fíky se nedají uřodit a uzrát jen tak jako minutka, během odpoledne.

To ovšem není jediné zauzlení: v tuto chvíli zasáhne do děje jiná postava, která ten strom skoro až zuřivě brání. Její řeč nabízí nové

možnosti, o kterých můžeme uvažovat. Ale můžeme uvažovat také o tom, *proč* ten strom vlastně tak houževnatě brání.

Dalším zauzlením je *vztah* obou postav. Teprve z rozhovoru vytušíme, že ten první, ten jedlík, je zřejmě majitel a ten druhý zřejmě jen pracovník, který se mu o majetek stará. Hierarchicky je jedlík nadřízený pracovníkovi. Ale BOVON¹⁴ správně poznamenává, že narativně se to otočí. Ten podřízený má spíše navrch – snad proto, že vinici a zahradě rozumí lépe?

Nyní by podle Aristotela (i ostatních klasiků) mělo po takovém zauzlení neboli záplectce přijít rozuzlení. A ono tam není.

Ono tam není, jak dopadne příští sklizeň. Jestli ten hnůj pomohl (nebo pomůže)... Ale ono tam není dokonce ani to, jak to dopadlo *ted*: poslechl jedlík svého pracovníka?

Role

Role, které nám podobenství nabízí, jsou *pán; zahradník; fíkovník; vinice*. (Za jistých okolností by to snad mohla být i *sekera*?)

Zkusme si nyní sumarizovat všechny možnosti, jak tyto role obsadit:

První možnost vypadá takto:

- (a)   pán/jedlík = Hospodin
                            zahradní dělník = Ježíš
                            fíkovník = někteří na vinici
                            vinice = Izrael, církev?

To je asi nejtradičnější výklad. Je v něm Bůh, který má trpělivost a dává docela dlouho šanci, ale také by tu trpělivost mohl nakonec ztratit. A je v tom příběhu i Ježíš, který se přimlouvá.

Jsou tu však přinejmenším teoreticky i jiné možnosti:

- (b)   zklamaný jedlík = spravedliví
                            fíkovník = celníci a nevěstky; hříšníci
                            zahradní dělník = Ježíš

To je trojúhelník, který v Lukášově evangeliu ještě nejméně jednou potkáme – v patnácté kapitole. Zbožní a spravedliví ztrácejí trpělivost s hříšníky, s lidmi všelijak pochybnými – a Ježíš to s těmi pochybnými chce ještě zkusit. V tomto výkladu by mohly zvláštní úlohu sehrát tři roky, o kterých podobenství mluví (viz níže výklad k *v7a*).

Kdybychom ovšem přidělili role takto, zůstalo by otázkou, proč Ježíš/
zahradník říká těm pohoršeným spravedlivým *pane!*

(c) zklamáný jedlík = Ježíš
fíkovník = posluchači

V tomto případě by tři roky dostaly opět o poznání odlišný výklad: už právě tři roky Ježíš působí v Galileji, káže, uzdravuje, vyzývá k následování, a ohlas zdaleka neodpovídá jeho představám a nasazení... Toto rozdělení rolí by zase v něčem připomínalo příběh o Prokletí fíkovníku (viz podrobněji také níže, v odstavci *intertextualita*). Zůstalo by však otázkou, kdo se to tedy přimlouvá.

Shrňme si, co mají tyto tři možnosti společného: každopádně někdo je tady *fíkovníkem*. A to je podle podobnosti výchozí role. Ať už je to kdokoli, nenesl ovoce a má nůž na krku. Ať už jsou ty zbývající postavy kdokoli a jakkoli rozlišeny, fíkovníku jde o život. Je tady už jenom jakási jiskřička naděje, že někdo to s ním zkusí po dobrém a bude se o něj starat, ale tím se ten nůž nebo sekera na krku jenom oddálí. A ani tato naděje nakonec není tak jistá a nevydrží věčně.

Výklad po verších

v6

Říkal jim toto podobnosti: fíkovník měl kdosi, vypěstovaný na své vinici. A šel na něm hledat plody a nenašel.

Úvodní *říkal* (ELEGEN) je trochu zvláštní tím, že v originále není dokonavý aorist, nýbrž nedokonavé imperfektum. BOVON tvrdí, že je to možné v případech, kdy se bude vyprávět delší vyprávění; mně se však nezdá, že zrovna toto podobnosti by bylo delší než třeba předchozí Boháč a stodoly, kde je dokonavě *řekl jim podobnosti*. Téměř to tedy vypadá, jako by jim to podobnosti Ježíš říkal častěji.

Fíkovník je zde povystrčen do popředí, jako ten, o němž to má být, zatímco ten, kterého pracovně nazýváme *zklamáný jedlík*, není pro začátek označen vůbec. Ani se tentokrát neřekne *nějaký člověk*. Prostě *kdosi*, kdo ten fíkovník má na vinici.

Ovšem „akční“ je v příběhu ten nejmenovaný kdosi, zatímco fíkovník, o který jde, bude stát celou dobu mlčky a tupě jako tumpachový a nic z něj nevypadne. Ani ten fík, natož slovo (to slovo by nebylo tak absurdní, jak se zdá: pokud je tady „jednající“ postavou, mohlo by to znamenat, že jsme v bajce, srovnej tu Jotamovu v Sd 9, tam taky stromy mluví, a dokonce snad i chodí).

Akce toho člověka má strukturu: *šel – hledal fíky – nenašel*.

Řekl zahradnímu dělníkovi: *Hleď, je to tři roky, co přicházím hledat plody na tomto fíkovníku – a nenacházím.*

Tady se opakuje úplně stejná struktura: šel – hledal fíky – nenašel. Jenomže se opakuje v přímé řeči. Opakování ji zdůrazňuje, to že je v přímé řeči, ještě více. Navíc (jak správně poznamenává BOVON¹⁵) to znamená, že se Ježíš/vypravěč ztotožňuje s pohledem onoho jedlíka. Jedlík v přímé řeči charakterizuje situaci – a vypravěč s tím, co zazní v přímé řeči, souhlasí. Charakterizoval to v úvodu stejně.

Ale není zde *jenom* opakování. Dozvíme se nově, že takto to probíhá už tři léta.

Nyní ovšem přijde problém, u kterého se pozdrží většina výkladů a komentářů. Podobenství se dostává do kolize jednak s učebnicí botaniky, jednak s tórou jako učebnicí života. Podle botaniků totiž fíkovník začne rodit *nejdříve* po třech letech. Tóra to zřejmě reflektuje také a praví: ²³ *Až přijдете do země a budete sázet různé ovocné stromy, bude vám jejich ovoce nedotknutelné jako neobřízka; po tři roky bude pro vás neobřezané, nesmí se jíst.* ²⁴ *Čtvrtého léta bude všechno jejich ovoce posvěceno k oslavě Hospodina.* ²⁵ *Teprve v pátém roce budete jíst jejich ovoce, abyste nadále sklízeli bohatou úrodu. Já jsem Hospodin, váš Bůh. (Lv 19: 23-25)*

V různých výkladech se proto složitě dokazuje, že když se v podobenství praví tři roky, ve skutečnosti se tím myslí 3+3. Domnívám se, že je to zbytečně překombinované. V podobenství se totiž nikde neříká, že chodil „od narození“ toho fíkovníku. Třeba ten fíkovník kdysi plodil, ale *poslední tři roky* je to takto k ničemu, kdoví proč...¹⁶ Anebo můžeme připustit, že ten jedlík tomu opravdu nerozumí. To by nahrávalo u rolí, o kterých jsme mluvili, variantě, že jedlík jsou zbožní, kteří se pohoršují ve jménu tóry nad hříšníky. A Ježíš jim říká: *nerozumíte fíkům ani tóře. Chcete plody moc brzy.* Tři roky mi na ně (na ty celníky a prostitutky třeba) nesahejte, jsou pro vás nečistí, ale nemáte právo od nich něco čekat. Čtvrtý rok nechte Hospodinu (čtvrtý rok si vyhrazuje zahradník na kopání a hnojení) a pátý rok se uvidí, jestli z toho něco bude.

v7b

Vykopej ho, aby nezkazil i tu zem.

¹⁵ BOVON III/2, str. 380

¹⁶ Pro podporu této možnosti už tady upozorňuji na Oz 9,10 - viz tabulka níže: Kdysi fíky byly...

Takto pokračuje *zklamany jedlík*. Už jsme tu jeho zvláštní úvahu zmínili: nejde mu jen o to, že fíkovník zabírá místo (jiným?), jde o to, že by tím svým postojem mohl ostatní nakazit. Je špatným příkladem? Škodí. Není neutrální nebo neužitečný, může být vyloženě záporný.

A ještě maličkost: vykopat ho prikazuje jedlík *zahradníkovi*.

v8

On mu odpověděl a povídá: Pane, nech ho i tento rok, až ho okopu a hodím mu hnůj.

Prekvapivě horlivá odpověď. BOVON¹⁷ ji přirovnává k prorockým přímluvám. BLOMBERG¹⁸ zase upozorňuje, že to zní v podobenství o duchovních věcech skoro jako schválnost, jak se tu mluví o *hnoji*. A opět BOVON¹⁹ poznamenává, že zahradník vlastně zamýšlí dodávat stromu potravu – „jídlo a pití“ (ne, že by se odtud dalo dojít k eucharistii, na to je ten hnůj příliš drsná pojistka, ale dá se dojít k tomu, že se ten strom bude mít jako v bavlnce – tedy pokud k tomu zahradník dostane šanci)

v9

Pokud přinese plody příště. Pokud ne, vymýtíš ho.

Závěrečný verš je zvláštní hned dvojím způsobem. První věta je nedorečená. Druhá možnost dorečena je, ale přece jen v jednom detailu jinak, než bychom očekávali. Není zde: vymýtím ho, nýbrž: *vymýtíš jej*. Zahradník vlastně říká: dej mi šanci s tím stromem ještě něco udělat, pokud se to povede, je na tobě, co dál. Pokud se to nepovede, udělej si s ním, co chceš. Ale *ty*. Nečekej ode mne, že ho budu kácet.

Tím ovšem podobenství končí. Nejenže není zmínky o tom, jaký výsledek přineslo hnojení a pipláni, ale není tam ani, zda na ně vůbec došlo, zda zahradník dostal ten čas. Jenom to zkusil. Bez záruky na úspěch.

Dál už to musí být o nás a na nás...

Intertextualita

Podobenství o fíkovníku nám v této podobě zachoval jenom Lukáš, proto si nemůžeme udělat klasickou synopsi. Přesto máme s čím srovnávat: jsou tu určité *starozákonní předpoklady* a jsou zde přece jenom i určité *analogie v evangeliích*.

17 BOVON III/2, str. 382

18 BLOMBERG, C. L., *Interpreting the Parables*, Leicester 1994, str. 268-271

19 BOVON, tamtéž

Starozákonní tradice

Objeví-li se v podobenství něco takového jako fíkovník, vinice, hořčice nebo třeba perla, jsme vždycky před otázkou, zda má (nebo měla) nějaký ustálený význam, zda například vinice znamená pokaždé totéž – anebo tu může být použita úplně nově, nezávisle na předchozích použitích a významech.

V tomto podobenství jsou hned dva prvky, které by mohly mít ustálený, tradiční význam: vinice a fíkovník.

Vinice je už ve Starém zákoně obrazem Izraele (za všechny další odkazy ten nejlivnější: Iz 5,1-7); u Ježíše samého se objeví jako obraz Izraele i později, v Podobenství o zlých vinařích²⁰ a s podobnou asociací u posluchačů mohl počítat i zde. Roste-li tedy fíkovník na vinici, napadne posluchače, že je to někdo v Izraeli. Někteří v Izraeli. Nebo něco v Izraeli. Posluchač má toto očekávání a Ježíš se ničím nepokusí je vyvrátit. *Fíkovník* zprvu nepůsobí tak jednoznačně, ale podíváme-li se na ty výskyty, které uvádím v následující tabulce, je na nich zřejmé, že fíkovník a réva byly příslovečné. Když člověk *sedí pod fíkovníkem a révou* a tyto rostliny mu plodí, je to obraz toho, že je *dobře*. Sedět pod nimi a užívat si jejich plodů znamená *lebedit si*. Logicky potom: když člověk *nemá* pod čím sedět a fíkovník nerodí, tak to je obraz toho, že je *zle a bude ještě hůř* (srovnej druhá skupina v tabulce). A do třetice: když zrovna je zle, tak může prorok vyjádřit eschatologické zaslíbení nebo vůbec útěchu prostě jen tím, že zase réva a fíkovník budou na svém místě a budou se chovat patřičně (snad nejhezčí je v tomto ohledu Joel 2,2 pro svoje něžné oslovení posluchačů).

Fíkovník a réva ve Starém zákoně

≈ hojnost a klidné časy ≈

Dt 8: 8 ⁸ do země, kde roste pšenice i ječmen, vinná réva, fíkovní a granátová jablka, do země olivového oleje a medu.

1 Kr 5: 5 ⁵ A Juda i Izrael bydleli v bezpečí po všechny dny Šalomounovy, každý pod svou vinnou révou a pod svým fíkovníkem, od Danu až po Beer-šebu.

2 Kr 18: 31-32 ³¹ Neposlouchejte Chizkijáše. Toto praví král asyrský: Sjednejte se mnou dohodu a vyjděte ke mně. Každý z vás bude jíst ze své vinné révy a ze svého fíkovníku a pít vodu ze své cisterny, ³² dokud nepřijdu a nevezmu vás do země stejné, jako je země vaše, do země obilí a moštu, do země chleba a vinic, do země oliv, oleje a medu.

20 Mk 12,1-9; Mt 21,33-41; Lk 20,9-16; v tomto podobenství lze dokonce najít přímo narážky na Iz 5,1-7

≈ nedostatek, soud ≈

Oz 2: 14 ¹⁴ Zpustoším její révu i fíkovník, o nichž říká: „To je má odměna, kterou mi dali moji mile nci.“ Proměním je v divočinu, bude je požírat polní zvěř.

Jl 1: 7 ⁷ Zpustošil mou vinnou révu, polámal můj fíkovník, kůru z něho sloupal a pohodil, způsobil, že vinné výhonky zežloutly.

Abk 3: 17-18 ¹⁷ I kdyby fíkovník nevypučel, réva nedala výnos, selhala plodnost olivy, pole nevydala pokrm, z ohrady zmizel brav, ve chlévech dobytek nebyl, ¹⁸ já budu jáсотem oslavovat Hospodina.

Jr 8: 13 ¹³ „Sklidím je nadobro, je výrok Hospodinův, na vinné révě nezbudou žádné hrozny, na fíkovníku žádné fíky, jen zvadlé listí. Pustím na ně ty, kdo se přes ně přeženou.“

≈ eschatologický výhled na klidné časy ≈

Jl 2: 22 ²² Neboj se, dobytek na poli, stepní pastviny se zazelenají, strom zase ponese ovoce, fíkovník a réva vydají úrodu.

Za 3: 10 ¹⁰ „Onoho dne pak, je výrok Hospodina zástupů, pozvete jeden druhého pod vinnou révu a pod fíkovník.“

Mi 4: 4 ⁴ Každý bude bydlet pod svou vinnou révou, pod svým fíkovníkem, a nikdo ho nevydělá. Tak promluvila ústa Hospodina zástupů..

Fíkovník, který nerodí, může tedy být vnímán (viděno očima těch, kteří znali Starý zákon a žili v jeho tradici) jako něco povážlivého, jako zlověstné znamení blížící se krize a zlých časů.

Kromě těchto již ustálených významů je ovšem ve Starém zákoně ještě jeden prorocký výrok, který snad připomíná i přímo naše podobenství. Podle Ozeášova proroctví přímo sám Bůh říká:

Oz 9: 10 ¹⁰ Jak hrozny na poušti našel jsem Izraele, jak první plody fíkovníku, ty nejranější, spatřil jsem vaše otce. Oni však odešli za Baal-pórem, zasvětili se té ohavě a stali se ohyzdami jako jejich miláček.

Novozákonní paralely

Vedle uvedených starozákonních textů jsou i přímo v evangeliích některé výroky, které naše podobenství přinejmenším něčím připomínají. Je to příběh o Prokletí fíkovníku a Poučení od fíkovníku v tzv. synoptické apokalypse:

Mt 21,18-22

¹⁸ Když se ráno vrátil do města, dostal hlad.

¹⁹ Spatřil u cesty fíkovník a šel k němu; ale nic na něm nenalezl, jen listí.

I řekl mu: „Ať se na tobě na věky neurodí ovoce!“

A ten fíkovník najednou uschl.

²⁰ Když to učedníci viděli, podivili se: „Jak najednou ten fíkovník uschl!“

²¹ Ježíš jim odpověděl: „Amen, pravím vám, budete-li mít víru a nebudete pochybovat, učiníte nejen to, co se stalo s fíkovníkem; ale i kdybyste této hoře řekli: ‚Zdvihni se a vrhni se do moře‘ – stane se to.

²² A věříte-li, dostanete všechno, oč budete v modlitbě prosit.“

Mk 11,12-25

¹² Když vyšli druhého dne z Betanie, dostal hlad.

¹³ Spatřil z dálky fíkovník, který měl listí, a šel se podívat, zda na něm něco nalezne. Když k němu přišel, nenalezl nic než listí, neboť nebyl čas fíků.

¹⁴ I řekl mu: „Ať z tebe již na věky nikdo nejí ovoce!“ Učedníci to slyšeli.

²⁰ Ráno, když šli kolem, uviděl ten fíkovník uschlý od kořenů.

²¹ Petr se rozpomenul a řekl: „Mistře, pohled, fíkovník, který jsi proklel, uschl.“

²² Ježíš jim odpověděl: „Mějte víru v Boha!

²³ Amen, pravím vám, že kdo řekne této hoře: ‚Zdvihni se a vrhni se do moře‘ – a nebude pochybovat, ale bude věřit, že se stane, co říká, bude to mít.

²⁴ Proto vám pravím: Věřte, že všechno, oč v modlitbě prosíte, je vám dáno, a budete to mít.

²⁵ A kdykoli povstáváte k modlitbě, odpouštějte, co proti druhým máte, aby i váš Otec, který je v nebesích, vám odpustil vaše přestoupení.“

Lk 13,6-9

⁶ Potom jim pověděl toto podobenství: „Jeden člověk měl na své vinici fíkovník; přišel si pro jeho ovoce, ale nic na něm nenalezl.

⁷ Řekl vinaři: ‚Hle, už po tři léta přicházím pro ovoce z tohoto fíkovníku a nic nenalézám. Vytni jej! Proč má kazit i tu zem?‘

⁸ On mu odpověděl: ‚Pane, ponech ho ještě tento rok, až jej okopám a pohnojím.

⁹ Snad příště ponese ovoce; jestliže ne, dáš jej porazit.‘

Lk 21,26-31

²⁹ Vypravoval jim podobenství: „Podívejte se na fíkovník nebo na jiný strom:

³⁰ Když se už zelenají, sami víte, že léto je blízko.

³¹ Tak i vy, až uvidíte, že se toto děje, vězte, že je blízko království Boží.“

Prokletý fíkovník považují někteří badatelé za variantu stejného příběhu, který Lukáš zachoval ve formě podobenství. Bylo by dokladem stáří a autentičnosti, že prvotní tradice zachovala tento příběh ve dvou různých, na sobě již nezávislých podobách: jako podobenství,

kteří Ježíš vyprávěl – a jako čin, který skutečně udělal. Badatelé, kteří v těchto dvou textech vidí variantu téhož, pochopitelně zdůrazňují shody; ti kteří s nimi nesouhlasí, zdůrazňují rozdíly. Shody: je tady někdo, kdo čeká ovoce; fíkovník, který ho nemá; a ten, kdo se zklamal ve fíkovníku, navrhuje likvidaci – respektive ji sám svým slovem provádí. Tento příběh lze chápat jako prorocké znamení, jako varování těm, kdo nenesou ovoce; v kontextu, v němž tento příběh uvádí Matouš a Marek, je to kritika jeruzalémského chrámu, nebo přesněji saduceů („velekněží“), kteří v něm rozhodují. Lukášovo podobenství by pak bylo určitým zjemněním tohoto varování: dává ještě poslední šanci, je možné, že ještě nějakou chvíli bude čas. Ale i v Lukášově podobenství zůstává nebezpečně otevřený konec.²¹

Poučení od fíkovníku mají i Matouš a Marek (Mt 24,32-33; Mk 13,28-29); nám se ovšem nabízí Lukášova verze (Lk 21,26-31), protože tak máme možnost sledovat, jak stejný autor pracuje s oběma texty.

Na první pohled mají Poučení od fíkovníku a Podobenství o fíkovníku společného velice málo (snad právě jenom ten strom), ale už srovnání kontextu, do něhož je Lukáš zasadil, vyzní docela zajímavě. Poučení od fíkovníku je, jak už jsme konstatovali, na konci tzv. synoptické apokalypsy, tj. na konci řeči, v níž Ježíš nejprve předpovídá obležení a pád Jeruzaléma a zničení chrámu. Na to navazují další výroky o možných válkách i přírodních katastrofách, a nakonec slova o očekávaném příchodu syna člověka. Lukáš s tímto apokalyptickým materiálem zachází pozoruhodným způsobem: ve srovnání s ostatními evangelisty jej hodně zredukuje, mnohem více vztáhne i ostatní výroky o možných katastrofách na protifirmské povstání z let 66-70, které skončilo pádem Jeruzaléma, a některé motivy z této apokalyptické řeči přesune – poněkud překvapivě – už do třinácté kapitoly. Jinak řečeno: Lukáš oslabí apokalyptický výhled na konci svého evangelia, zato ve třinácté kapitole, kde se Ježíš s učedníky teprve blíží k Jeruzalému, navodí poněkud apokalyptickou atmosféru. Naznačí, jaká očekávání jsou „ve vzduchu“ a v myslích Ježíšových přívrženců. Vlastně tu máme místo jedné velké dvě malé apokalyptické řeči. Obě zmiňují katastrofy (Lk 21 zničení Jeruzaléma s chrámem; Lk 13 povraždění galilejských poutníků a věž v Siloe), a v obou je na konci fíkovník jako znamení blížící se krize či soudu.

Tím už se dostáváme ke kontextu našeho podobenství:

21 A zase naopak Marek i Matouš se snaží otupit hrozivost prokletého fíkovníku tím, že jej interpretují jako příklad, co dokáže silná víra. Marek dokonce připojuje slova o odpuštění (!)

Ježíš je s učedníky na cestě do Jeruzaléma, předpovídá si smrt, začíná jít do tuhého a velká očekávání toho, co Ježíš v Jeruzalémě udělá, se mísí se stísnujícím dojmem, že to nemusí dopadnout dobře. Tuto atmosféru Lukáš navodí řadou výroků a narážek.

Někde v závěru předchozí, dvanácté kapitoly zaznělo: ⁴⁹ *Oheň jsem přišel uvrhnout na zemi, a jak si přeji, aby se už vzňala!* ⁵⁰ *Křtem mám být pokřtěn, a jak je mi úzko, dokud se nedokoná!* (Lk 12,49-50), v závěru této třinácté přispěchají farizeové, aby Ježíšovi řekli: „*Teď musíš rychle zmizet, protože Herodes tě chce zabít.*“ (Lk 13,31)

A přímo na začátku této kapitoly, přímo před naším podobenstvím, zazní zpráva o tom, že Pilát nechal povraždit nějaké Galilejce.

Prostě jsou velká očekávání, ale současně jde o život, kamkoli už se člověk podívá.

Přečteme si začátek naší kapitoly:

Lk 13,1-6 *Právě tehdy k němu přišli někteří se zprávou o Galilejcích, jejichž krev smísil Pilát s krví jejich obětí. ² On jim na to řekl: „Myslíte, že tito Galilejci byli větší hříšníci než ti ostatní, že to museli vytrpět? ³ Ne, pravím vám, ale nebudete-li činit pokání, všichni podobně zahynete. ⁴ Nebo myslíte, že oněch osmnáct, na které padla věž v Síloe a zabila je, byli větší viníci než ostatní obyvatelé Jeruzaléma? ⁵ Ne, pravím vám, ale nebudete-li činit pokání, všichni právě tak zahynete.“ ⁶ Potom jim pověděl toto podobenství: Byl jeden fíkovník ... a dál už to známe.*

Lukáš tu scénu líčí tak, že Ježíš o něčem poklidně mluví, a najednou do toho přijdou nějací lidé se šokující zprávou. Je to horká novinka. Je otřesná, šokující. A samozřejmě se čeká, že Ježíš bude nějak reagovat.

My nevíme úplně přesně, co se to vlastně stalo. Josephus Flavius o tomto incidentu výslovně nemluví; mluví však o Samařanech, které Pilát podobně zdecimoval na hoře Garizim²²: jako preventivní opatření (protože co kdyby to nebyli poutníci, ale povstalci). Už od 16. století se různí vykladači domnívají, že Lukáš myslí na tuto událost na Garizim. Ale je možné, že to byl i nějaký jiný incident. Mluví-li Lukáš o Galilejcích, je to všechno mnohem více na tělo posluchačům, které měl Ježíš kolem sebe: jednak se to muselo odehrát přímo v jeruzalémském chrámu (protože kde jinde by Galilejci obětovali), a jednak má Ježíš kolem sebe také převážně Galilejce. Událost se jich tedy týká mnohem bezprostředněji. Konec konců jsou také na cestě do Jeruzaléma... Josephus Flavius tento incident s Galilejci nezmiňuje, ale mluví o velmi podobných „preventivních zákrocích“ i provokacích,

které se odehrály i přímo na chrámovém území. Je to tedy docela představitelná událost. Znamenalo by to, že nějakí Galilejci šli do Jeruzaléma, do chrámu, údajně jako poutníci, ale Pilát měl zase své indicie, že by to nemuseli být jenom poutníci a raději preventivně jednal. V podstatě každý Galilejec byl trochu podezřelý, zda není zélóta...

Každopádně ta událost byla *politicum*. Protože v tom byl Pilát, a Galilejští.

Nyní se od Ježíše čeká nějaká reakce. Celkem právem: pokud ta jeho zvěst nemá být jenom hezké povídání, tak musí *mít co říct* i do takové situace, kdy někoho nesmyslně vraždí, a ještě ke všemu ve velkém. Nemůže dost dobře ignorovat krvavé bezpráví, krvavá zvěrstva, která páchá příliš aktivní římský úředník.

Odpověď na takovou událost se nabízí v podstatě *trojí*:

- (a) Jak může Bůh něco takového dopustit? Jestliže se něco takového děje, tak buď žádný Bůh není, nebo mě nezajímá, když toto dopustí.

Tato odpověď se stala moderní v naší (tedy v moderní) době, po Osvětlení a světových válkách a vředy znovu po tsunami nebo živelních katastrofách, kde zahyne hodně lidí. Je to odpověď křesťanů, kteří zapoměli nebo nepochopili, o čem to křesťanství je, a zůstala jim z něho růžová limonáda, a pak je najednou překvapí, že ve světě je utrpení – jako něco, s čím se nepočítalo. A mají pocit, že nějaký Ježíš k tomu nemá co říct. Některý takový podtext by případně mohl být i tady. Ježíš tady do této chvíle o něčem hezky povídal, a teď je postaven před tu výzvu, jestli *má co říct*, jestli jeho zvěst má co říct i tváří v tvář těmto nespravedlivě zabitým.

- (b) druhá odpověď by mohla být Jak to *Pilát* mohl dopustit? nebo přesněji řečeno: Jak se *Pilát* mohl dopustit něčeho takového? Teď už to definitivně přehnal. Vezměte hole a jdeme na něj; táhneme na Jeruzalém.
- (c) třetí, zbožně vyhlížející odpověď je *distancovat se*. To je v podstatě odpověď Jobových přátel. Konstatovat, že si to ti Galilejci určitě něčím zavinili sami. Podle pravidla, že slušnému člověku se přece nestane, aby ho někdo zavraždil. Nebo znásilnil. Nebo cokoliv.

Tato odpověď vypadá hodně *moralisticky*, protože už na dálku hodně odsuzuje. Ve skutečnosti je ten moralismus jenom takový sekundární projev, primárně je za tím *zbabělost*, která se snaží v panické hrůze ujistit sama sebe, že mně se to přece stát nemůže. Především musím ujistit sám sebe, že mně se to stát nemůže, protože já si to přece

nezasloužím, a potom logicky musím přijít na něco, čím si to zasloužili oni. Galilejci se zřejmě pletli do politiky, mohou si za to sami...

Do těchto více méně daných schémat, ve kterých myslíme stále, už od biblických dob, Ježíš odpoví nečekaně. Přidá další událost, o které z mimobiblických zdrojů nic nevíme, ale zřejmě tam také nevinní lidé přišli o život, nešťastnou náhodou:

„Myslíte, že tito Galilejci byli větší hříšníci než ti ostatní, že to museli vytrpět?“ ³ Ne, pravím vám, ale nebudete-li činit pokání, všichni podobně zahynete. ⁴ Nebo si myslíte, že těch osmnáct, na které spadla věž v Siloe a zabila je, byli větší viníci než ostatní obyvatelé Jeruzaléma? ⁵ Ne, pravím vám, ale nebudete-li činit pokání, všichni právě tak zahynete.“ (Lk 13,2-5)

Místo **moralizujících** rozborů, kdo si co čím zasloužil a kdo to měl nebo neměl dopustit, řekne docela provokativně: to si zasloužíme **všichni**. Všichni se na něčem podílíme a pokud se něco nestane, všichni tak nějak **dopadneme**.

V **tomto kontextu** je Podobenství o fíkovníku právě takovým varováním, že když neplodí fíkovník, tak je to příznakem blížící se krize všeho. Varování, že spěje do katastrofy úplně všechno a všichni, a pokud **nezačneme radikálně** jednat a myslet jinak, tak to tam dospěje.

To varování nemusíme hned chápat nadčasově a obecně, protože tím to zas oddálíme. Tam, tenkrát, v Ježíšově době, když Pilát už nechal povraždit nějaké Galilejce, to šlo k židovské válce²³, což byla katastrofa. A šlo k ní všichni: jak nekompetentní římská správa, tak povstalci a radikálové, tak ti, kteří se snažili být někde mezi oběma extrémly. Blížící se katastrofa mohla být docela dobře dobový pocit – pocit doby, která do něčeho nezadržitelně padá (o kousek dál v Lukášově textu je Ježíšův náрек nad Jeruzalémem).

A **zahradní dělník** – Ježíš – se tady ještě na poslední chvíli snaží o nějaké jiné řešení. Ale není jasné, zda to jiné řešení dostane vůbec šanci.

V tomto ohledu je to podobenství dost naléhavé. A ponechává otevřený konec.

Čtrnáctá kapitola Lukášova evangelia je tématická a to, co probírá ze všech stran a využije na všechny způsoby, je *hostina*. Přečtěme si její úvodní část:

Jednou v sobotu vešel Ježíš do domu jednoho z předních farizeů, aby jedl u jeho stolu; a oni si na něj dávali pozor. ² Tu se před ním objevil nějaký člověk stížený vodnatelností. ³ Ježíš se obrátil na zákoníky a farizeje a otázel se jich: „Je dovoleno v sobotu uzdravovat, nebo ne?“ ⁴ Oni však mlčeli. I dotkl se ho a uzdravil jej a propustil. ⁵ Jim pak řekl: „Spadne-li někomu z vás syn nebo vůl do nádrže, nevytáhnete ho hned i v den sobotní?“ ⁶ Na to mu nedovedli dát odpověď. ⁷ Když pozoroval, jak si hosté vybírají přední místa, pověděl jim toto podobenství: ⁸ „Pozve-li tě někdo na svatbu, nesedej si dopředu; vždyť mezi pozvanými může být někdo váženější, než jsi ty, a ten, kdo vás oba pozval, přijde a řekne ti: ⁹ ‚Uvolni mu své místo!‘ a ty pak musíš s hanbou dozadu. ¹⁰ Ale jsi-li pozván, jdi a posaď se na poslední místo; potom přijde ten, který tě pozval a řekne ti: ‚Příteli, pojď dopředu!‘ Pak budeš mít čest přede všemi hosty. ¹¹ Neboť každý, kdo se povyšuje, bývá ponížen, a kdo se ponižuje, bude povýšen.“ ¹² Tomu, kdo jej pozval, Ježíš řekl: „Dáváš-li oběd nebo večeři, nezvi své přátele ani své bratry ani příbuzné ani bohaté sousedy, poněvadž oni by tě také pozvali a tak by se ti dostalo odplaty. ¹³ Ale dáváš-li hostinu, pozvi chudé, zmrzačené, chromé a slepé. ¹⁴ Blaze tobě, neboť nemají, čím ti odplatit; ale bude ti odplaceno při vzkříšení spravedlivých.“

Na první pohled nevypadá tento začátek nijak hlubokomyslně: jsou to takové praktické rady, které se mohou hodit: když nevíš, kam si sednout na společenské akci, nechoď příliš dopředu, raději buď za skromnějšího, než aby tě z nějakého čestného místa museli vyhazovat, protože tam patří někdo jiný. Taková situace potom musí být trapná pro tebe i pro hostitele.

To zní jako pragmatická poučka.

Druhá část, která je určena hostiteli a nabádá jej, aby pozval chudé, zmrzačené a chromé, to už má docela ježíšovské rysy; jako taková ježíšovská provokace: když pozveš bohaté kamarády, oni ti to příště oplatí a ocitneš se na jejich hostině. Když pozveš chudáky a žebráky, tak se s nimi rovnou ocitneš v království Božím. Rovnou na té hostině. Nebo aspoň: toto pozvání ti oplatí Bůh sám (protože oni nemají

jak). Připomíná to některé další Ježíšovy výroky o tom, komu a jak půjčovat; výroky ve stylu kázání na hoře.

Všechno se to odehrává na hostině, mluví se o hostinách, a celé je to příprava na velké podobenství o hostině, které teprve zazní. Jako dobře promyšlená a propracovaná kompozice (už tady se mluví o pozvaných na přední místa a o chudých a zmrzačených, s nimiž by se za normálních okolností nepočítalo, ale teď to vypadá, že budou pozváni také, a vlastně místo těch důležitých).

Jenomže: nejzajímavější a nejpřekvapivější je to, že už tu docela první, pragmatickou radu, kam si sedat, Lukáš označí jako *podobenství*.

To znamená, že – aspoň podle Lukáše – si tady Ježíš nehraje na Gutha Jarkovského, nýbrž mluví o Božím království, a už ten začátek je – řekněme *situačně inspirované* – podobenství.

Kontext

Situace, která podobenství mohla inspirovat, je tato:

Ježíš je pozván na hostinu u nějakého farizea. To se dozvíme u Lukáše častěji: Lukáš má povědomí o tom, že farizeové nebyli všichni tak nepřátelští, jak by se zdálo. U jednoho z nich Ježíš večeří už v sedmé kapitole (Lk 7,36-50), na konci třinácté kapitoly ho farizeové docela upřímně varovali, že Herodes ho chce zabít (Lk 13,31). Dokonce i farizeové se tedy podílejí na tom, že Ježíše je třeba si chránit! A když ho teď zase zvou na hostinu, tak je to projev úcty a vážnosti. Je tedy ve více méně přátelském prostředí. Ale také ve *vybrané společnosti*. Ten, kdo ho pozval, je jeden z *předních* farizeů, jeden z vůdců, určitě tam budou ti, kteří něco znamenají (a chtějí přijít).

Od druhého verše vsouvá Lukáš pasáž o tom, jak Ježíš někoho uzdraví, a protože se hostina odehrává v sobotu, je to vlastně další varianta na Ježíšův „oblíbený kousek“, uzdravení v sobotu. Tady působí trochu násilně²⁴, ale zajímavé je, že i toto kontroverzní téma (kontroverzní počin) je podáno velmi mírumilovně: oni *čítali na to, pozorovali* co Ježíš udělá. Jinými slovy: oni už to tak trochu čekali. Ježíš si to, abych tak řekl, odbude, zeptá se jich, zda je dovoleno v sobotu uzdravovat – a oni neřeknou tak ani tak. Ježíš uzdraví toho člověka a řekne jedno z těch svých zdůvodnění o tom, jak je dovoleno v sobotu zachránit život v nouzi – a oni s ním zase nepolemizují, zda toto byla nebo nebyla krajní nouze, ani se nerozhněvají. Prostě se přes to přejde, v podstatě se to čekalo, a hostina může začít.

24 Jediná možnost, jak toto uzdravení zasadit do souvislosti, by byla asi tato: v celé čtrnácté kapitole je hostina pojata jako podobenství Božího království (viz další výklad). Tímto uzdravením se naznačuje, že v Božím království se uzdravuje, a také, že stolování s Ježíšem uzdravuje.

Říkal těm pozvaným podoběnství – když tak pozoroval, jak si vybírají místa v předu, povídá jim:

Lukáš docela sugestivně načrtne situaci. Ježíš se ocitne na hostině u někoho velice významného, kdo si ho váží. Přichází tam i místní honorace. Jenomže: ta hostina je nejspíš narychlo svolaná. Je to improvizace na jeho počest. Ježíš je zrovna v jejich městečku, tak honem využijí příležitosti; ono dopředu plánovat takovou akci by stejně příliš nešlo, protože od konce minulé kapitoly víme (a víme, že farizeové vědí), že po Ježíši jde Herodova policie. Takže je to v mezích možností docela vznešené, ale nemají zasedací pořádek, a ani by nešel narychlo udělat, protože se pořádně neví, kdo všechno ještě přijde: kdo se o této akci stihl dozvědět; a z těch, kdo se dozvěděli, kdo si dokázal narychlo udělat čas... Máme tedy před očima komicky trapnou situaci: Ježíš je samozřejmě čestný host, takže sedí v čele a nejčestnější místa jsou kolem něho a vůbec čím blíže k němu, přicházejí hosté a – samozřejmě by si nejraději sedli co nejblíže k němu, aby ho slyšeli, aby s ním třeba i mohli mluvit. Jenomže co když ještě přijde pan starosta anebo kdokoli jiný významnější, kdo ví, kdo všechno ještě přijde; tak na jednu stranu abych si nesedl zbytečně daleko, abych byl co nejblíže ke zdroji – ale na druhou stranu zase abych to nepřehnal a nemusel pak někam dozadu...

Dovedu si představit, že Ježíš se tím nějakou chvíli docela i baví. Ale pak ty trapasy překlene tím, že z nich udělá podoběnství něčeho jiného:

v8-9

⁸ „Pozve-li tě někdo na svatbu, nesedej si dopředu; vždyť mezi pozvanými může být někdo váženější, než jsi ty, a ten, kdo vás oba pozval, přijde a řekne ti: ⁹ ‚Uvolni mu své místo!‘ a ty pak musíš s hanbou dozadu. ¹⁰ Ale jsi-li pozván, jdi a posaď se na poslední místo; potom přijde ten, který tě pozval a řekne ti: ‚Příteli, pojď dopředu!‘ Pak budeš mít čest přede všemi hosty.“

Představte si, že to, jak tady sedíte (nebo spíš jak si tu hledáte místo), je Boží království. Tato hostina je obraz Božího království, a my jsme se do něho právě dostali. Na stolech už je připraveno jídlo a pití, všude je spousta míst k sezení, ale jinak tak trochu zmatek. Nikde žádný zasedací pořádek a nikde nikdo z personálu. Žádný anděl se zasedacím pořádkem. Všude židličky s polštářkem, ale nikdo, aby vám řekl, na kterou patříte vy, a jestli tam vůbec patříte. Tak vám radím (pokračuje

to podobenství), sedněte si někam dozadu, ale s dobrým výhledem. Abyste viděli, kdo všechno ještě přijde.

To se budete *divit*, kdo všechno ještě přijde! A kdo všechno naopak nepříjde – ne že by sem nemohl, ale že mu do toho třeba něco přišlo...

Sedněte si někam dozadu. Protože dopředu možná přijdou lidi, od kterých byste to *vůbec* nečekali; od kterých byste *vůbec* nečekali, že tady budou.

A nebo možná ne – možná tam vpředu bude místo speciálně pro vás (ačkoli byste to *od sebe* nečekali) – ale v tom případě vám to místo neuteče.

Jenom se nesnažte tam ten zasedací pořádek organizovat *vy*. Nesnažte se nikomu říkat, kdo tam patří a kdo *kam* patří. To byste mohli narazit. Na *hostitele*.

Role

Hostitel – nadhodnocený (VIP) – podhodnocený (řadový návštěvník).

Hostitel je docela jasný. To *není* role určená pro nás. Jenom mi na té roli přijde docela zajímavá ta okolnost, že i pro něj to musí být trapné, když se mu nějaký host nacpe příliš dopředu, kam nemá.

Ty zbývající role jsou pro nás a jsou dosti dynamické: člověk těžko odhadne, kdy už se nad – nebo pod-hodnotil. Respektive: má o tom svoji představu – jenomže teď jde o to, zda *hostitel* má stejnou.

Jako podobenství je to výzva ke *skromnosti* ne na *hostinách*, nýbrž vůči *Božímu království*. Je to výzva k naději, že tam – snad, aspoň s odřenýma ušima – patřím, že mě nevyhodí ven, protože to snad není za zásluhy. Výzva ke *skromnosti*, pokud jde o mé postavení před Bohem, ale zároveň také *otevřenosti* právě tomu, kdo všechno *ještě* tam může patřit.

Po tomto podobenství budou následovat ještě rady *hostiteli*, právě o tom, jak na *hostinu* patří *chromí*, *zmrzačení* a *chudí*: ti, které by tam člověk nečekal, a kteří si to nemají *vůbec* čím zasloužit, leda snad tím, že mají hlad.

V12-14

„Dáváš-li oběd nebo večeři, nezvi své přátele ani své bratry ani příbuzné ani bohaté sousedy, poněvadž oni by tě také pozvali a tak by se ti dostalo odplaty. ¹³ Ale dáváš-li *hostinu*, pozvi *chudé*, *zmrzačené*, *chromé* a *slepé*. ¹⁴ Blaze tobě, neboť nemají, čím ti odplatit; ale bude ti odplaceno při *vzkříšení spravedlivých*.“

Tyto rady sice *nejdou* výslovně označeny jako podobenství (takže je *hostitel* může vzít jako doslovnou výzvu a nic tím nepokazí), ale

přesto tím vklíněním mezi dvě podobenství naznačují: přinejmenším to, že hostitel se má chovat podobně jako Bůh. Jinými slovy: že *takto* nás do svého království zve Bůh:

Chudé – kteří si tento zájezd do Božího království *opravdu* nemají čím zaplatit. Kteří opravdu nemají co nabídnout.

Zmrzačené – kteří si zpackali život (a packají ho i druhým). Kteří mají všelijak pochroumanou a zmrzačenou *minulost*, anebo *budoucnost*, anebo *reputaci*. Anebo všechno dohromady.

Chromé – kteří by sami do Božího království nedošli.

A *slepí* – kteří k němu přišli jak slepí k houslím. Nebo chcete-li: kteří by sami na hostinu netrefili.

Potom už následuje „velké“ podobenství o hostině, kde je to všechno dohromady zakomponováno a shrnuto (ještě zase s trochu novými důrazy).

¹⁵ Když to uslyšel jeden z hostů, řekl mu: „Blaze tomu, kdo bude jíst chléb v království Božím.“ ¹⁶ Ježíš mu řekl: „Jeden člověk chystal velikou večeři a pozval mnoho lidí. ¹⁷ Když měla hostina začít, poslal svého služebníka, aby řekl pozvaným: ‚Pojďte, vše už je připraveno.‘ ¹⁸ A začali se jeden jako druhý vymlouvat. První mu řekl: ‚Koupil jsem pole a musím se jít na ně podívat. Prosím tě, přijmi mou omluvu.‘ ¹⁹ Druhý řekl: ‚Koupil jsem pět párů volů a jdu je vyzkoušet. Prosím tě, přijmi mou omluvu!‘ ²⁰ Další řekl: ‚Oženil jsem se, a proto nemohu přijít.‘ ²¹ Služebník se vrátil a oznámil to svému pánu. Tu se pán domu rozhněval a řekl svému služebníku: ‚Vyjdi rychle na náměstí a do ulic města a přiveď sem chudé, zmrzačené, slepé a chromé.‘ ²² A služebník řekl: ‚Pane, stalo se, jak jsi rozkázal a ještě je místo.‘ ²³ Pán řekl služebníkově: ‚Vyjdi za lidmi na cesty a k ohradám a přinuť je, ať přijdou, aby se můj dům naplnil.‘ ²⁴ Neboť vám pravím: Nikdo z těch mužů, kteří byli pozváni, neokusí mé večeře.“

Kontext

Zůstává stejný jako v minulém podobenství. Jenom zde připomínám motivy, které už v první části kapitoly zazněly a nyní se ozvou znovu: zpochybnění či znejistění, kdo vlastně nakonec patří na přední místa mezi pozvanými, a chudí, slepí, chromí a zmrzačení, které obvykle na takových hostinách nečekáme.

Výklad po verších

v15

Když to uslyšel jeden ze spolustolovníků, řekl mu: Blahoslavený každý, kdo bude jíst chléb v Božím království.

Toto je navázání na předchozí Ježíšovu řeč. Jeden z těch spolustolovníků pochopí (správně), že to, co dosud Ježíš říkal, nebyly jenom praktické rady, jak se chovat na hostině, nýbrž že to byla podobenství o Božím království. Řekne to tedy nahlas, jako když někdo uhádne hádanku. A Ježíš mu na to vlastně přikývne a pokračuje na stejné téma. Další variací na Boží království jako hostinu.

v16

On mu řekl: „Nějaký člověk udělal velkou hostinu a pozval mnohé.

Toto je zatím jen expozice; ale důležité je na ní, že jde o velkou hostinu a pozvaných je mnoho. Ani na začátku to tedy není jen záležitost

úzké elity. A skutečně: i na konci je místa tolik, že je ani všichni místní žebráci a bezdomovci nestačí zaplnit a musí se shánět mimo město.

A ještě jedna věc je důležitá: původní hosté dostali pozvání předem. Pozvání nespadlo z čistého nebe, tak, že by někdo přišel a řekl *za pět minut začínáme*. Pozvání přišlo, abych tak řekl, poštou a oni věděli, že nějaká hostina má být.

v17

Poslal služebníka v čas hostiny, aby řekl pozvaným: Pojdte, už je všechno hotové!

Nyní přichází druhé kolo pozvání. Je to velmi uctivé a osobní, téměř jako kdyby pro člověka už poslali kočár (nebo taxík).

Je doložené, že něco takového se na vznešených hostinách dělalo. Znamená to, že hosté jsou v očích pořadatele *váženými* hosty.

v18a

Oni se začali všichni jako jeden omlouvat:

Pozvání hosté se začnou teprve teď, narychlo, omlouvat. Tzn. jako by až v tom okamžiku, kdy pro ně přijel ten kočár. Znamená to, že se omlouvají ve chvíli, kdy už je na to příliš *pozdě*. Je to faux pas, i kdyby ty následující omluvy byly nevím jaké. Do této chvíle to vypadalo, že s hostinou počítali. Snad na ni zapomněli, nebo nechtěli přijít, ale dělali mrtvého brouka, dokud to jde – to budeme muset nějak vyhodnotit, ale každopádně to působí z pohledu pořadatele a hostitele velice podivně.

Omluvy zazní všeho všudy tři, ale předpokládá se, že takto a podobně se omluvili všichni. Pro krátký útvar jako je podobenství není dost dobře únosné, aby tam byly více než tři příklady, je však jasné, že *mnoho pozvaných* z úvodního verše musí být víc než tři. Nejsme na samotě u lesa.

v18b

První mu řekl: Pole jsem koupil a mám za nutné se na ně jít podívat. Proším, považuj mne za omluveného.

Koupit pole není bezvýznamná maličkost. Svým způsobem to není trapná výmluva. Pole je živobytí a je to investice do budoucnosti. Sloveso *koupil jsem* (ÉGORASA) je ovšem zcela jednoznačně v dokonavém minulém čase. Tento host nekupuje, nýbrž už má. Není pravděpodobné, že by si pole neprohlédl předem, a teprve teď se šel přesvědčit, co že to vlastně koupil. Jestliže považuje za nutné se na ně právě teď jít podívat, je to spíše proto, že se chce potěšit tím, co získal. Pro dnešní večer dá přednost tomu, co je blíže jeho srdci a z čeho má větší radost: novému gruntu před hostinou.

Druhý řekl: Volská spřežení jsem koupil. Pět! A jdu je vyzkoušet. Prosím, považuj mne za omluveného.

I v tomto případě platí totéž, co u minulého hosta: volské spřežení zajišťuje živobytí, je to investice do budoucnosti. Stejně jako v prvním případě, i zde platí, že *koupil jsem* je dokonavý minulý čas. Volové už jsou koupeni, lze předpokládat, že si je prohlédl předem, není pravděpodobné, že by se teprve teď šel přesvědčit, zda opravdu to, co koupil, jsou volská spřežení. Dokonce i kdyby byla pravda, že koupil, aniž by předem viděl, nebylo by nutné, aby se šel přesvědčit, zda jsou to volové, právě teď. Pokud je neviděl při koupi, není už kam spěchat.

v20

Další řekl: Oženil jsem se, proto nemohu přijít.

Také manželství není na první pohled trapná výmluva, nýbrž odvolání na něco, co má svou váhu a dopad pro celý život. I zde je ovšem minulý, dokonavý čas: ženu už *má* (a mohl ji klidně vzít s sebou).

Při výkladu této omluvy máme na vybranou tři možnosti: žena by ho nepustila; chtěl ji už dnes zasvětit do vedení domácnosti a domácích prací; novomanželé chtěli být dnes večer sami. Ať už zvolíme kteroukoliv možnost, společně pro všechny zůstává, že dali přednost tomu, co jim bylo dnes večer bližší a milejší než nějaká hostina.

v21a

Když se sluha vrátil, oznámil to všechno pánovi.

Zde začíná jakési druhé dějství. První pozvaní jsou už mimo hru, protože se z toho vyvlékli, proto se nyní díváme na celou situaci očima těch, kdo na scéně zbyli. Z jejich perspektivy viděno hrozí naprostá blamáž. Kdosi tu uspořádal hostinu ve velkém, na úrovni a se vším všudy, všechno napekl nebo nechal napéct, a nalil vína; a teď to všechno může vyhodit. A uřízne si neuvěřitelnou ostudu a všichni široko daleko se mu budou za zády smát ještě po létech.

My se obvykle při výkladu tohoto podobenství zadrhneme na omluvách těch prvních pozvaných: uvažujeme nakolik byly oprávněné, v čem byla chyba, v čem jsme snad jako oni. Málokdy se přes ně přeneseme ke druhému aspektu, k pohledu očima hostitele, který se nezadržitelně řítí do společenského znemožnění.

Příběh nabízí *oba* pohledy. Z jednoho pohledu je to o hostině, která je ohrožena nezájmem hostů, ale nakonec přece jen bude. Druhá možnost, jak se na stejný příběh dívat, je zkoumat, proč hosté nepřišli.

Nyní jsou tedy hosté ze hry, i se svými omluvami. V této *kritické fázi* zůstává na scéně jen hostitel se svým sluhou. Na celé scéně jsou jen oni dva.

v21b

Tedy se hospodář rozhněval a řekl tomu sluhovi:

Hněv hostitele je zcela pochopitelný. Otázkou je, zda by se takto rozhněval i na jednotlivého hosta, který se omluvil – nebo zda by nad ním jen mávnul rukou. Tady však nejde o to, že ten který host nepřijde, problém je v tom, že na hostinu nepřišel *nikdo*.

Nicméně hněv tohoto hospodáře vede k pozoruhodné reakci:

v21c

Vyjdi rychle do ulic a uliček města a chudé, zmrzačené, slepé a chromé přiveď sem!

Jednání hostitele je sice překvapivé a téměř šokující, ale zamyslíme-li se nad ním, je nakonec velmi důsledné. Na začátku chce uspořádat hostinu, pozvání hosté mu ji překazí, on se rozhněvá – a trvá na své hostině.

v22

Sluha řekl: Pane, stalo se, jak jsi přikázal a ještě je místo.

Zde už se vyprávění spokojí se zkratkou: nevypráví, jak sluha jde, vyhledává a přemlouvá bezdomovce. Konstatuje už rovnou, že to udělal. A ještě jich není dost. Což mimoděk znamená, že by se tam ještě pořad vešli i ti původně pozvaní, pokud se stihli vrátit z pole nebo od těch volů. Případně že by se tam vešla i manželka toho třetího.

v23

Pán řekl služebníkovi: Vyjdi na cesty a za ploty a přinuť vejít, aby se zaplnil můj dům.

Znamená to, že „domácí“ bezdomovci a žebráci ani nestačili; musí se vyjít za hranice města. Předtím služebník lovil *v ulicích a uličkách*, to znamená uvnitř města; teď má jít *na cesty* a (doslova) *na ploty*, což kraličtí překládají *mezi ploty*, ekumenický překlad *k ohradám*. Já tomu rozumím jako *za ploty*. Teď se tak trochu překračují navyklé hranice.

Trochu nešťastné dějiny působení mělo slovo „*přinutit*“: *Přinuť vejít!* inspirovalo svého času inkvizici. Vůči podobnosti je to jasné zneužití. Přesto je zajímavý aspoň sociální posun: ti první hosté byli zváni, dokonce na dvakrát každý z nich. Těchto druhých a třetích se nikdo na nic neptá. *Přiveď je!* a tady už dokonce, kdyby nechtěli, tak *přinuť*.

Povídám vám totiž, že nikdo z těch pozvaných mužů neokusí mou hostinu.

Toto je typická lukášovská závěrečná věta podobenství, u které ponechává otevřené, zda ji říká postava v podobenství, která má poslední slovo, nebo už Ježíš jakožto vypravěč.

Vnitřní vztahy

Struktura

Příběh se pohybuje po linii: *pozvat – odmítnout – rozhněvat – pozvat*. Na začátku i na konci je pozvání. Bůh zůstává konsistentní.

Na začátku se připravuje hostina – na konci se uskuteční hostina. Uprostřed mezi tím je *krize*, kdy vypadá, že žádná hostina nebude – ne pro organizační selhání hostitele, nýbrž docela absurdně proto, že hosté nepřijdou.

Pak je tu opozice *hostiny – a toho, čemu (údajně) dali hosté přednost*.

A konečně je tu opozice *prvních pozvaných – a náhradníků*.

Role

hostitel, sluha, pozvaní, náhradníci

Hostitel patří mezi ty role, kterým ERLEMANN²⁵ říká „zapovězené“: to znamená ty, které jsou vyhrazené Bohu. Jestliže v předchozím podobenství byl zpodobněn jako zklamaný jedlík, nyní pro změnu jako velkorysý a *zklamaný hostitel*. Jenomže tentokrát se nedá. Pozoruhodné na něm není to, že se zhruba uprostřed příběhu *rozhněvá*. To je celkem pochopitelné. Pozoruhodné je to, co je *důsledkem* jeho hněvu. Když se Bůh rozhněvá, výsledkem hněvu je *ještě větší a ještě velkorysejší pozvání*. Hostina, která nemá obdoby. Na začátku chtěl (zřejmě) uspořádat hostinu, o které by se ještě dlouho mluvilo. Na konci všechno dopadne jaksi jinak, ale on přesto uspořádá hostinu, o které se *opravdu* bude ještě dlouho mluvit a hned tak na ni někdo nezapomene. Když blamáž, tak pořádná!

Sluha – to je postava, o které jsem si původně myslel, že je tady nevyužitá. *Že by měla* potenciál stát se rolí, ale Lukáš ji nechá jenom okrajovou. Na rozdíl od Matouše, který má v obdobném podobenství *služebníky* a jasně je profiluje do role proroků.

25 ERLEMANN, K., *Das Gottesbild der synoptischen Gleichnisse*, BWANT Stuttgart 1988.

BOVON však správně upozorňuje ve svém komentáři, že vlastně celou druhou část podobenství opanuje rozhovor mezi *hospodářem* a *právě sluhou*. Ti *dva* řeší krizi a mluví o ní. Dávám tedy BOVONOVÍ za pravdu, že ta postava je příliš akční (vlastně už od počátku) a příliš zatažená do děje a jeho *řešení*, než abychom ji pominuli. Ovšem pokud ji máme obsadit, pak se nabízí nejspíše obsazení *christologické* že je to Ježíš.

Náhradníci (pozvané si nechám na konec, ti jsou nejsložitější). *Náhradníci* jsou ti, kteří se dostali na hostinu jak slepi k houslím. Ti, kteří s nějakým pozváním nepočítali a *s nimi* nikdo nepočítal.

Konstatuji na základě kontextu a na základě srovnání s Matoušem (ke kterému se ještě dostaneme), že těmito náhradníky jsou *celníci* a *nevěstky*. *Hříšníci*.

U *Matouše* je těmi původně pozvanými *jeruzalémská* *honora-ce*: *velekněží* a *vůbec aristokracie*. *Vůdcové* lidu, kteří jsou podle *Matouše* *žábou* na prameni. A *zůstává* trochu otevřeno, *kdo jsou* těmi *Matoušovými náhradníky*.

Lukáš se obvykle vykládá tak, že toto podobenství chápe jako *dějiny* *spásy*, v nichž *prvně* pozvaní jsou *Židé – Izrael*, který byl *vyvoleným* lidem, ale už není, protože jsme to *převzali* my, *původně pohaně...*

Já se domnívám, že Lukáš tento výklad podobenství *nepředpokládá*. Jsme *teprve* ve *čtrnácté kapitole*, ještě i v *následující patnácté* bude *výslovně* řeč o *hříšnicích*, kteří *přicházejí* k Ježíši, a *spravedlivých*, kteří *reptají*. O *Izraeli* a *pohanech* se ještě *dlouho* *mluvit* nebude.

Poznat se v roli *nově* pozvaných je *samozeřejmě* na *jednu stranu* *příjemné*, protože to znamená *dostat* se na *hostinu*. *Jenomže* toto *sebepoznání* má i *několik háčeků*:

- ❖ *přiznat* si, že *nepatřím* mezi *ty očekávatelné* a *právem* *pozvané*. Že *jsem* *týpek*, který by na *takové akci* za *normálních* *okolností* *neměl* *co dělat*.
- ❖ *přiznat* si, že *ta hostina* – *se mnou* – *nebude* *příliš* *reprezentativní*. To je *protijed* proti *onomu oblíbenému* *výkladu*, že *oni* už *nejsou* *ten* *pozvaný*, *vyvolený* *lid* a *my* *nad nimi* *teď* *máme* *navrch*. *Nemáme* *nad* *nikým* *navrch*. *Taková* *hostina*, *obsazená* *na* *poslední* *chvíli* *námi* *a* *jinými* *bezdomovci*, *bude* *pro* *legraci* *ve* *všech* *společenských* *rubrikách*. *Tato* *role* *předpokládá* *přiznat* *si*, že *jsme* (*jako* *církev* *i* *jako* *jednotlivci*) *svému* *hostiteli* *a* *chleboďárci* *navýsost* *pro* *ostudu*.
- ❖ *nakonec* *to* *i* *znamená* *se* *na* *hostinu* *opravdu* *nechat* *dovést*. *Abych* *si* *mohl* *lebedit* *v* *této* *roli*, *kteřá* *slibuje* *jídlo* *i* *pítí* *i* *spásu*, *tak* *prvně* *musím* *zjistit*, *proč* *vlastně* *nepřišli* *ti* *první*, *a* *vyloučit*, že *nepatřím* *spíš* *do* *jejich* *kategorie*.

První pozvání. Motivy jejich jednání kupodivu nejsou příliš jasné. Oni se totiž v logice toho příběhu chovají absurdně, a když se někdo chová absurdně, jeho motivy nebývají průhledné. Absurdně se chová člověk, který se celý čas tváří, že pozvání přijal a počítá s ním, a když už si pro něj takřkajíc přijede kočár, najednou odřekne.

Jejich odmítnutí je možné vykládat různě: je možné si je vyložit tak, že s pozváním skutečně po celou dobu počítali (nebo si to aspoň mysleli a také na ostatní působili tím dojmem), ale když se skutečně přiblížil začátek hostiny, nějak se zalekli. Podobný motiv nacházíme v Matoušově Podobenství o družičkách (Mt 25,1-12) – ty také navenek počítaly s parusí, počítaly s tím, že ženich přijde a ony mu půjdou vstříc, ale nakonec je zaskočilo, že skutečně přišel. Pozvání z Podobenství o hostině jako by také počítali s tím, že přijde Boží království, a neděli co neděli (sobotu co sobotu) zbožně rozvažovali o tom, jak se na takové Boží království těší, a dvakrát denně se modlili *Přijď království Tvé!*, ale kdyby skutečně najednou mělo přijít a měli se rozhodovat, tak budou najednou neuvěřitelně zaskočeni a zpanikaří. Této možnosti výkladu dobře odpovídá i dvojí pozvání na začátku. První pozvání dává možnost a čas teoreticky s hostinou počítat. Druhé už zaskočí svou konkrétností.

Další možnosti výkladu nabízejí *omluvy hostí* – pokud je budeme skutečně chápat jako omluvy a nikoli výmluvy. To jest: pokud je budeme chápat tak, že *toto* jim opravdu do té hostiny přišlo. Tomuto dali přednost: majetku, rodině, zajištěné budoucnosti. Boží království se jim zdálo příliš nejisté, nebo aspoň méně důležité.

Nad jednotlivými omluvami lze potom moralizovat až do pozdní noci. Ale dobrá, zastavme se u nich nyní: konstatuji, že jsou to vážné a důležité věci. Nejsou to povrchní výmluvy. Jsou plausibilní (přijatelné). A jsou to věci, které zajišťují budoucnost. Z každé schůze, ba dokonce z každé *vyučovací hodiny* by je člověk pro takovou věc omluvil (pokud by nekupovali vola a neženili se víc než třikrát za semestr). Ale to je právě to absurdní, že oni se omlouvají jako na schůzi! A přitom jsou pozvaní na hostinu, kde se mají bavit.

Nebo ještě jinak: takto nějak by se člověk dohadoval se smrtí, kdyby si pro něj přišla: oženil jsem se, chci ještě zplodit děti a zajistit ženu; koupil jsem pole a ještě jsem si ho neužil; 5 párů volů a ještě jsem se k nim nepřidal... Takto by člověk možná licitoval se smrtí, a možná by se i smilovala – ale oni jsou přece pozvaní na hostinu! Už to by hostitele mělo urazit. Představíte-li si, že byste pořádali oslavu narozenin a hosté by s vámi diskutovali jako kdybyste byli smrt a chtěli jim něco vzít...

Intertextualita
Starozákonní tradice

Omluvy prvních hostů vzdáleně připomínají tyto pasáže z Deuteronomia:

Dt 20: 5-7 ⁵ Pak promluví k lidu správce: „Ten, kdo vystavěl nový dům a ještě jej nezasvětil, ať se vrátí domů, aby nezemřel v boji a nezasvětil jej někdo jiný. ⁶ Ten, kdo vysadil vinici a ještě z ní nesklízel, ať se vrátí domů, aby nezemřel v boji a nesklízel z ní někdo jiný. ⁷ Ten, kdo se zasnoubil se ženou a ještě si ji nevzal, ať se vrátí domů, aby nezemřel v boji a nevzal si ji někdo jiný.“

Dt 24: 5 ⁵ Když se muž právě oženil, nebude vycházet do boje a nebude mu ukládán žádný úkol. Po jeden rok bude uvolněn pro svůj dům, aby se radoval se svou ženou, kterou si vzal.

Tyto starozákonní texty definují staroizraelskou „modrou knížku“ – důvody, které dočasně zprošťují od povinnosti jít do války: kdo se právě oženil, kdo právě postavil dům nebo vysadil vinici, má právo na odklad (smrti). Někteří novozákoníci spatřují v našem podobenství vědomé narážky na tato ustanovení;²⁶ jiní poznamenávají, že pokud zde taková narážka je, musí být míněna jako ironie a parodie.²⁷ Vždyť jsou pozváni na hostinu – a brání se jako by měli jít na frontu!

I v porovnání s těmito dávnými ustanoveními vyjdou omluvy hostů jako neopodstatněné. Ale je zřejmé, že jsou to výmluvy, které mají alespoň znít věrohodně a nemají urazit.

Existuje i jedna zajímavá rabínská paralela k tomuto příběhu: bohatý celník, který uspořádal hostinu pro místní smetánku – a pozváni se z toho vyvlékli, aby se společensky neblamovali tím, že se stýkají s celníkem. Celník se rozhněval a celou tu připravenou hostinu dal bezdomovcům, Nešel tak daleko (s naším podobenstvím), aby je pozval dovnitř, ale rozdal jim jídlo a pití. Rabínská tradice ten příběh vyhodnotí tak, že celník tím rozdáním jídla udělal aspoň jeden dobrý skutek, který se mu bude počítat. Ale pro naše podobenství může být zajímavý jiný aspekt: hostina, která se ukáže společensky nevhodná. Z nějakého důvodu. Je to vysoce postavený člověk, který zve, není radno si ho rozhněvat; ale ono se ukáže, že kdo může, tak se slušně omluví, aby tam nešel; třeba proto, že ta vysoce postavená osoba o to své postavení možná co nevidět přijde, anebo proto, že nikdy nepat-

26 Například DERRET, J.D.M., *Law in the New Testament*. London 1970

27 Tak PALMER, H., *Just Married, Cannot Comme*, NT 18 (1976) str 242; BOVON III/2, str. 509-11

řila mezi společensky přijatelné (tak jako v Ježíšově době celník nebo nevěstka).

Synopse

Podobenství o hostině vypráví kromě Lukáše i Matouš. Srovnání je v následující tabulce:

Lk 14,16-24 ¹⁶ Ježíš mu řekl:

„Jeden člověk chystal velikou večeři a pozval mnoho lidí.

¹⁷ Když měla hostina začít, poslal svého služebníka, aby řekl pozvaným: „Pojďte, vše už je připraveno.“

¹⁸ A začali se jeden jako druhý vymlouvat. První mu řekl: „Koupil jsem pole a musím se na ně jít podívat. Prosím tě, přijmi mou omluvu.“

¹⁹ Druhý řekl: „Koupil jsem pět párů volů a jdu je vyzkoušet. Prosím tě, přijmi mou omluvu!“

²⁰ Další řekl: „Oženil jsem se, a proto nemohu přijít.“

²¹ Služebník se vrátil a oznámil to svému pánu. Tu se pán domu rozhněval

a řekl svému služebníku: „Vyjdi rychle na náměstí a do ulic města a přiveď sem chudé, zmrzačené, slepé a chromé.“

²² A služebník řekl: „Pane, stalo se, jak jsi rozkázal, a ještě je místo.“

²³ Pán řekl služebníku: „Vyjdi za lidmi na cesty a k ohradám a přinuť je, ať přijdou, aby se můj dům naplnil.“

²⁴ Neboť vám pravím: Nikdo z těch mužů, kteří byli pozváni, neokusí mé večeře.“

Mt 22,1-10 A Ježíš k nim znovu mluvil v podobenstvích:

² „S královstvím nebeským je to tak, jako když jeden král vystrojil svatbu svému synu.

³ Poslal služebníky, aby přivedli pozvané na svatbu,

ale oni nechtěli jít.

⁴ Poslal znovu jiné služebníky se slovy: „Řekněte pozvaným: Hle, hostinu jsem uchystal, býčci a krmný dobytek je poražen, všechno je připraveno; pojďte na svatbu!“

⁵ Ale oni nedbali a odešli, jeden na své pole,

druhý za svým obchodem.

⁶ Ostatní chytili jeho služebníky, potupně je ztýrali a zabil je.

⁷ Tu se král rozhněval, poslal svá vojska, vrahy zahubil a jejich město vypálil.

⁸ Potom řekl svým služebníkům: „Svatba je připravena, ale pozvaní nebyli jí hodni;

⁹ jděte tedy na rozcestí, a koho najdete, pozvěte na svatbu.“

¹⁰ Služebníci vyšli na cesty a shromáždili všechny, které našli, zlé i dobré; a svatební sň se naplnila stolovníky.

Nejprve aspoň stručná poznámka na obhajobu Matouše: často se říká, že u Lukáše je toto podobenství logický příběh, kdežto Matouš je zalegorizoval a přitáhl za vlasy. Nikoli: Matouš je pouze *zpolitizoval*. Není to tak, že by u Lukáše ten příběh dával smysl a u byl Matouše násilný a nepravděpodobný. U obou dává smysl, u Matouše aspoň tolik smyslu, kolik ho dává politika. U Matouše je to *král*, který *žení* svého syna. A všechno ostatní se odvíjí podle politických a diplomatických měřítek: královská svatba je politicum; ti kteří odmítají, vlastně vyhláší neposlušnost a vzpouru (proto dává smysl, že nejenom *odmítnou* přijít, ale hned i lynčují posly; pro tyto vraždy, které jsou *počátkem* vzpoury, dává smysl, že král dokonce vysílá armádu).

... Lukáš je naproti tomu věrně středostavovský. Ten příběh je svým způsobem stejný. Zápětka je stejná. Ale tím, že se u Matouše pohybuje na úrovni mezinárodní politiky a u Lukáše na úrovni velkoměsta, tím přece jenom i vnitřní logika je trochu jiná. Maloměstský hostitel nebude posílat armádu na sousedy, kteří se nepřišli bavit. Ale oba – jak ten král, tak ten malo-měšťák – se rozhněvají. To zůstává stejné. A oba se rozhodnou, že si hostinu nenechají překazit.

Toto podobenství je také zachováno v apokryfním (a místy gnostizujícím) Tomášově evangeliu (evTom 64). V tomto případě autor podobenství rozvinul do polemiky speciálně proti obchodníkům, a tak kupodivu do největšího moralismu z těch tří evangelií, která toto podobenství znají.

²⁸ „Chce-li někdo z vás stavět věž, což si napřed nesedne a nespočítá náklad, má-li dost na dokončení stavby? ²⁹ Jinak – až položí základ a nebude moci dokončit – vysmějí se mu všichni, kteří to uvidí. ³⁰ To je ten člověk, řeknou, který začal stavět, ale nemohl dokončit.“ ³¹ Nebo má-li nějaký král táhnout do boje, aby se střetl s jiným králem, což nezasedne nejprve k poradě, zda se může s deseti tisíci postavit tomu, kdo proti němu táhne s dvaceti tisíci? ³² Nemůže-li, vyšle poselstvo, dokud je jeho protivník ještě daleko, a žádá o podmínky míru.“

Podobenství, která nyní máme před sebou, mají dva charakteristické rysy: jsou to *stručně vyprávěná* podobenství a je to *tematická dvojice*.

Stručně vyprávěná. Někdy rozlišujeme podobenství na velká a malá (dlouhá a krátká), ale takové rozlišení je často matoucí. Jsou podobenství, která jsou skutečně krátká, nadhozená, nemají skoro žádný děj. Ale u jiných je tomu tak, že by jim děj vystačil i na „dlouhé“ podobenství, jenom jsou stručně vyprávěna. Je to rys, který sdílejí podobenství s anekdotou: anekdoty lze také podle situace (a podle dobové módy) vyprávět dlouze a napínat posluchače – nebo naopak vyjádřit co nejhutněji a nejstručněji; u anekdot, které už posluchači znají, stačí udělat třeba jen jedním slovem narážku. S podobenstvími je to obdobné, a tento rys najdeme shodně u všech evangelistů, kteří zaznamenali nějaké podobenství. Podíváme-li se například na Matoušovo Podobenství o pokladu (Mt 13,44), zjistíme, že je to vlastně jen jedna rozvitá věta, která se vejde do jediného verše, ale jeho děj je na podobenství poměrně bohatý: někdo *najde poklad*, potom *znovu ukryje poklad*, aby mu ho nikdo nevzal, než stihne jednat. Musí *jít*, musí *prodat* všechno, co má (což se nestihne za odpoledne, to může trvat i týdny, než najde kupce, dohodne cenu); musí *koupit* to pole, to jest zase dohodnout cenu, udělat smlouvu. Dala by se z toho udělat povídka – ale právě tak je možné je pouze zhustit a nadhodit, jak to udělal Matouš (nebo už Ježíš) – ale ten *děj* tam je zachován celý. Dvojice podobenství, která máme před sebou nyní u Lukáše, je na tom podobně: bylo by možné vyprávět celou povídku o člověku, který se chtěl předvést, postavit něco reprezentativního, vložil do toho všechny úspory, jenomže to přehnal. Špatně spočítal, nebo s něčím nepočítal, nebo si s tím na začátku nedělal hlavu; a na konci mu zůstala jakási monumentální polo-stavba. Místo, aby ohromil, je pro smích. Kdyby zbankrotoval tiše a nenápadně, nikdo se mu nebude tolik smát. Nebo se zasmějí jednou. Nebo ho i politují. Jenomže to, čím chtěl ohromit,

tam pořád stojí, navěky rozestavené a tudíž směšné. Z tohoto příběhu by mohla být povídka, aniž bychom museli do textu něco podstatného *vnášet*.

Druhý příběh je dokonce o králi, který mobilizuje, vyrukuje s armádou do boje, vytáhne na nepřítele – a s ostudou se vrací, protože příliš pozdě zjistil, že na to nemá a že ten druhý král je o mnoho silnější. Také se – politicky i vojensky – přepočítal.

Teď jsem ty příběhy vlastně převyprávěl v negaci: jako dva odstrašující příklady o lidech, kteří udělali chybu a my se máme stejné chyby vyvarovat. Právě tak by se ovšem dalo vyprávět nové podobenství o *dvou* stavitelích: jako dobrý a špatný příklad. Jeden stavitel si spočítal, na co má, druhý nespočítal a pak byl pro smích.

V Lukášově podání jsou tyto příběhy zhuštěny do sugestivních otázek: *kdo z vás by byl takový blázen, že by se pustil do stavby a nespočítal si, jestli na to má? Cožpak byste si prvně nesedli a nespočítali?*

Ono se většinou píše, že podobenství formulovaná otázkou se dovolávají něčeho, co je běžné, samozřejmé, s čím budou posluchači souhlasit. Na tomto příkladě ovšem vidíme, že je to někdy spíše ta sugestivní otázka. Ptáme-li se už takto, je jasné, že posluchač odpoví: ano, nejsem tak hloupý, sednu si a spočítám...

Stejně tak ta druhá sugestivní otázka jako by měla v podtextu: *znáte snad krále, který by byl takový blázen, že by táhl do boje a nespočítal si...*

Ve skutečnosti už takových králů, vojevůdců (i stavitelů) po tváři země běhalo tolik, že se téměř vnucuje podezření, zda v tom není nějaká dobová narážka. Ale k tomu se ještě dostaneme. Zatím zůstaňme u toho, že jsou to podobenství, která by obě vydala na celý příběh, ale tady jsou řečena spíše narážkou na ten příběh.

Druhý rys, který jsem na začátku zmínil, je to, že zde máme *dvojici* podobenství. Na jedné straně se předpokládá, že taková dvojice by měla říkat dvakrát totéž, vést ke stejné pointě, jakoby zdvojit právě ten správný význam. Na druhou stranu se komentáře dost často vyžívají v rozpojování těchto dvojic a dokazování, že původně stálo každé z těch podobenství samostatně a mělo snad i odlišný význam. Takřka vždy se v tom dokazování objeví odkaz na mimokanonické Tomášovo evangelium, kde obvykle najdeme jenom jedno z dvojice podobenství, nebo obě, ale každé na jiném místě. Já jsem spíše nakloněn názoru, že takové dvojice (a možná celé série) podobenství vytvářel už Ježíš. Najdeme je totiž jak v materiálu, který zná jenom Matouš, tak v tradici, kterou znal jenom Lukáš, a stejně tak i v podobenstvích, které mají oba z tzv. sbírky Q Ježíšových výroků. Není to tedy záliba teprve evangelisty Lukáše nebo Matouše. Trochu složitější je ovšem otázka,

zda opravdu musejí zdvojená podobenství říkat obě totéž. Zůstaňme zatím u toho, že spolu alespoň nějak *korespondují*. Podobenství je vždycky v nějakém rozhovoru a napětí ke kontextu. To už známe. Tak v tomto případě k tomu přistupuje, že budou obě podobenství v nějakém vztahu i k sobě navzájem.

Výklad po verších

v28

Kdo z vás, chtěje postavit věž, by prvně nesedl a nespočítal náklady, zda má na dokončení?

O tom, že úvod je formulován otázkou, jsme již mluvili výše. Nejnápadnějším prvkem je zde slovo věž (PYRGOS). BOVON²⁸ suše konstatuje, že je to slovo, nad kterým vykladačům šedivěji vlasy. Proto, že je tak **obecné**. O jakou věž vlastně běží? A proč by měl někdo z posluchačů „chtít stavět věž“? Slovo PYRGOS může stejně dobře znamenat obrannou věž, baštu, strážní věžičku nebo hlídací budku na vinici nebo v sadě. Nebo třeba i rozhlednu, je-li libo. Při méně typickém užití slova by to mohla být snad i sýpka nebo nějaké hospodářské stavení. Podle toho, jak tuto věž pochopíme, si potom budeme představovat celý ten příběh. Pointa sice vyjde na pohled stejně, ať už si stavěl sýpku nebo monument s cimbuřím, takže je teoreticky jedno, jakou věž mnil vypravěč. Kdo staví *jakoukoli* věž, musí si spočítat náklady. I kdyby to byl třeba vodojem. *Ale*: podobenství je od toho, aby si člověk něco představil. A na té věži se rozhoduje a tříbí, na jaké úrovni (společenské a stavební) si budeme podobenství představovat.

Nejoblíbenější (alespoň v komentářích, které jsem prošel) je srazit tuto první věž do poměrů sedláka na venkově. Nejlépe statkáře, který staví hospodářský objekt. Jsou komentáře, které dokonce jako by *věděly*, že měla sloužit jako přístřešek najatým dělníkům, a zároveň jako ta strážní budka. BOVON už se jim poněkud směje a navrhuje, že by tam ještě mohla být i ta sýpka a dole nejlépe vinný sklípek, a proč ne i lis... Podstatné je, že se těmto komentářům líbí: jeden příklad na úrovni obyčejného sedláka, druhý na úrovni krále – ale v obou případech stejný problém (požadavek) a stejná chyba...

Podstatné je pokaždé, že věž není základní obydlí. To by ten příběh změnilo. Protože *nějaký* domov, *nějakou* střechu nad hlavou chce mít každý, do toho by se v podstatě *musel* pustit každý. Aspoň se pokusit. A asi by se mu tolik nesmáli, když se to nepodaří. Zde máme před sebou spíše něco, co stavět nemusel, čím se chtěl vyťahovat.

Mne ovšem ono sražení prvního podobenství na úroveň sedláka a hlavně na úroveň strážní budky příliš nepřesvědčuje. Na strážní budce není nic tak megalomanského, aby se mu směli, pokud ji nedokončí. A strážní budka nebo obyčejné hospodářské stavení není tak těžké dokončit. Aspoň nějak. Improvizovaně.

Podle mě, ať už to posadíme na kteroukoliv úroveň, musí to být stavba nějakým způsobem megalomanská. Někaké to „podnikatelské baroko“ nebo reprezentativní budova firmy. Nebo si třeba i v tomto příběhu můžeme představit krále, který buduje královsky velkorysé opevnění a královsky obrovský palác s věží jako mrakodrapem, a pak se ukáže, že to přehnal stejně jako s tou zahraniční politikou o podobenství dál.

Podíváme-li se do Starého zákona, kde a v jakém významu se slovo PYRGOS vyskytuje, je to většinou spíše to opevnění: buď bašta ve hradbách nebo věž poslední záchrany, kam se obránci uchýlí, když už všechno ostatní je v rukou nepříteli.

Nejzajímavější je však pro naše podobenství úplně první biblický výskyt slova PYRGOS, protože to je *Babylonská věž* (Gn 11). Babylonská věž je přesně tou stavbou, která měla ohromit, kterou si chtěli stavitelé něco dokázat a sáhnout si až do nebe – a skončila fiaskem. Přesněji řečeno: neskončila. Nebyla dostavěna.

v29

Aby se nestalo, poté až položí základy a nebude mít síly na dokončení, že všichni, kdo se na to budou dívat, se mu začnou posmívat.

Právě základy, o kterých se mluví v tomto verši, mi poněkud zpochybňují představu pouhé hlídací budky na vinici.

Důležitější je však, že se tu zmiňují ti, kteří to budou mít na očích a budou se smát.

Často najdeme srovnávání, které říká, že ty dva příběhy nejsou stejně závažné. V prvním se jenom posmívají – ve druhém jde králi i vojsku o život a vůbec asi o všechno. Já ovšem opět myslím, že to je na stejné úrovni. Ve starověkém a zejména orientálním prostředí je smrt možná menší zlo než výsměch. Stačí se podívat do žalmů; do nářků v žalmech (za všechny notoricky známý Ps 22) – nakonec nevíte, co žalmistu trápí víc, zda smrt nebo posměch. Navíc v našich dvou podobenstvích i u toho krále hrozí posměch, protože začal vyjednávat příliš pozdě.

v30

Budou říkat: tento člověk začal stavět a neměl sílu dokončit.

Smějí se konkrétně právě tomu, jak se přecenil (kdyby nestavěl vůbec, smát se mu nebudou).

Tady navazuje druhé podobenství:

V31

Nebo který král, který by táhl na jiného krále, aby se s ním utkal ve válce: cožpak by si prvně nesedl a nespočítal, jestli má na to s deseti tisíci čelit dvaceti tisícům, kteří na něj jdou?

Poněkud nezvyklý je obrat *utkat se ve válce* (SYMBALEIN EIS POLEMON). Obvyklá vazba je *utkat se v bitvě* (MACHÉ). Zřejmě tu jde o to, zda vůbec má začínat válku.

Špatná možnost (a *noční můra*) je právě to, že už válku začal, už je s vojskem v poli, a teď už jde jenom o to, kdy a kde *přijme bitvu*. A on zjistí, že ji *vlastně přijmout* nemůže vůbec. Protože by to byla katastrofa.

V32

Pokud ne, ještě zdaleka pošle posly, aby sjednali mír.

Pokud *včas zjistí, jak si stojí vojensky*, je ještě čas na diplomacii. Logika příběhu je *jasná*: když už stojí s polovičním vojskem tváří v tvář nepříteli, a najednou začne o míru, je příliš průhledný a čitelný, kdežto kdyby si všechno spočítal předem, může přece jen zastírat, kolik těch vojáků *vlastně má*, a bude mít o něco větší vyjednávací prostor. Třeba o kousek království přijde, třeba se i dostane do závislosti, ale nepřijde o všechno.

Role

V prvním podobenství je to *stavitel a posměvači*. *Stavitel*, který přeceňil své síly, a *posměvači*, kteří mu to nedarují (protože je snad, zřejmě něčím naštvál? Rozhodně se zde neobjevuje varianta, že by ho někdo lítoval). Ale klíčovou *úlohu* (rekvizitu), na které se všechno rozhoduje, hraje ta stavba.

Ve druhém podobenství je posměch spíše implicitní hrozba, nemá pojmenované nositele. Je v něm *král*, místo jmenovitých posměvačů je *silnější král* a tím, do čeho se pustil, je válečné dobrodružství (na které nápodobně nemá).

V obou podobenstvích je klíčová, profilovaná – a společná – role člověka, který si má rozmyslet, zda na to má nebo nemá.

Ti, kdo mu dělají partnery na scéně, už jsou trochu odlišní. Jednou to vypadá spíše na sousedy, kteří se jenom škodolibě smějí, podruhé na krále, který s ním měl přímo bojovat. V obou případech zůstávají tak trochu v pozadí: nevypráví se o kontaktu, který by změnil děj. Jsou hrozbou, co by se mohlo stát. To, s čím se ten člověk potýká přímo na

scéně, jsou vlastní možnosti. Odhad vlastních sil a něco, o něčem má rozhodnout, zda to není nad jeho síly.

Zkusme si tyto role obsadit a podobně jako u Podobenství o říčkovníku pojmenovat všechny možnosti, dříve, než se pro některou rozhodneme podle kontextu.

První možnost:

- (a) *král i stavitel* je učedník. Křesťan. Jak *posměvači* tak i *nepřítel s vojskem* jsou různé alternativy toho, s čím se může setkat, pokud na svůj úkol nestačí. Ten úkol by pak byl nejpravděpodobněji *následování*.

Druhá možnost:

- (b) *král a stavitel* je Bůh. Tuto možnost navrhuje například DERRETT²⁹, a zdůvodňuje ji takto:
- ☛ když něco u Lukáše začíná otázkou *Kdo z vás..?*, tak je to (paradoxně) nakonec o Bohu. Nejdřív se dovolává souhlasu *kdo z vás by jednal jinak? všichni byste jednali takto* (například kdyby šlo o ztracenou ovci) – a pak řekne: no a Bůh jedná taky tak (srv. Lk 11,5-8; 15,3-10).
  - ☛ *král* je role vyhrazená Bohu
  - ☛ Ježíš na jiných místech spíš povzbuzuje a vyzývá k následování a víře, ne k tomu, aby kalkulovali, zda ano či ne.

Přesvědčuje vás to? Naproti tomu BLOMBERG³⁰ s ním nesouhlasí a polemizuje takto:

- ☛ v Lk 12,25 je také otázka *Kdo z vás?* a není o Bohu, nýbrž týká se lidí. Otázka *kdo z vás?* tedy nemusí vždycky končit až u Boha.
- ☛ druhé podobenství mluví ve skutečnosti o *dvou* kráľích a druhý je silnější. Pokud by kráľovská role měla být vyhrazena Bohu, pak nejspíše role *silnějšího* krále.
- ☛ není pravda, že jinde Ježíš vždy jenom vyzývá k následování. Jsou také jiné výroky, v nichž varuje, aby si posluchači rozmýšleli, do čeho jdou (Lk 9,57-58).

Přesvědčil vás BLOMBERG?

Pokud jde o mne, možnost, že by stavitelem a kráľem byl *Bůh*, mi v těchto podobenstvích také nedává smysl. Nevím totiž, co by o něm ta podobenství říkala: že zvažuje své možnosti, zda na to má? Na co? Na zasahování ve světě? A pokud zjistí, že nemá, tak raději nezasahuje?!

29 DERRETT, J. D. M. "Nisi dominus aedificaverit domum: Towers and Wars (Lk xiv 28-32)." *NovT* 19 (1977) 241-61

30 BLOMBERG, str. 281-284

Třetí možnost:

(c) *král* i *stavitel* je Ježíš.

Podobenství by mohlo mluvit o Ježíši nebo aspoň *také* o Ježíši: který je na cestě do Jeruzaléma a musí mít spočítáno, zda má na to, do čeho se pouští. Jinak by se držel v Galileji. Anebo vrátil k truhlářině.

Kontext

Lk 14,25-27 ²⁶ *Táhly s ním veliké zástupy; obrátil se k nim a řekl: 26 "Kdo přichází ke mně a nedovede se zřítci svého otce a matky, své ženy a dětí, svých bratrů a sester, ano i sám sebe, nemůže být mým učedníkem. 27 Kdo nenese svůj kříž a nejde za mnou, nemůže být mým učedníkem."*

ČEP se zas jednou drží při zdi. Protože řečtina je mnohem provokativnější. V řeckém textu není žádné *nedovede zřítci*, ale rovnou *kdo nemá v nenávisti* – dokonce i sám sebe – nemůže být učedníkem.

Samozřejmě pak půjde o interpretaci, co to znamená a komu je to řečeno. Význam těchto slov najdeme přibližně v tom, že člověk nemůže být učedníkem jen tak, když tomu zrovna nic jiného nebrání; že následování, pokud se na tu cestu dá, má absolutní přednost. A *může* se dostat do konfliktu i s rodinou, i se sebou (ve smyslu: s vlastní kariérou a zájmy); ale pokud na všech těchto liniích začne couvat, pokud začne říkat, že Boží království je (sice) důležité, ale to a to a to je teď zrovna ještě důležitější, takže Boží království musí počkat..., tak je směšný a místo aby zvěstoval, tak i tu zvěst zesměšňuje také.

Podíváme-li se v kontextu trochu dále zpět, najdeme Podobenství o hostině. BOVON³¹ si všímá, jak Lukáš střídá „práci“ a „odpočinek“ – předtím seděli na hostině, nyní zase putují, táhnou krajem (ovšem Ježíš učí neúnavně, i když se hoduje i když se táhne).

Důležitější než tato střídavá kompozice je ovšem společné téma: v obou případech se vždycky objevilo něco, co zabránilo Božímu království, čemu člověk z nějakých konvenčních důvodů dal přednost. V tom se Podobenství o hostině a tyto výroky o následování nápadně shodují. Pokud jde o naše dvě podobenství, je to ovšem složitější. V podobenství o hostině měl každý jít na hostinu (chybou bylo zůstat doma). V těchto podobenstvích si každý má rozmyslet, zda by raději neměl zůstat doma (chybou je pustit se do akce neuváženě).

Zatím jsme si společný jmenovatel obou podobenství pojmenovali tak, že člověk má zvážit, jestli na to *má*, nebo *nemá*. Zvážit, do čeho jde – a podle toho se rozhodnout.

Už v tom je poněkud problém: znamená to, že má zvážit, zda půjde do Božího království nebo zůstane doma? Nebo snad *být učedníkem a dostat se do království spolu* nesouvisí?

- Takřka všechny výklady rozvinou úvahy o tom, že Ježíš nepotřebuje horkokrevné, „přejásané“ učedníky, kteří za chvíli odpadnou, když půjde do tuhého. Jenomže:

1. pokud víme, tak stejně nakonec žádné jiné ani neměl. Ani jednoho. Všichni odpadli. V čem je tedy rozdíl mezi těmi, které zde odrazuje – a Dvanácti?
2. Co tedy bude s tím, kdo na Ježíšovo doporučení zůstane doma? (Týká se tedy výzva nějakého speciálního úkolu? Ale ten stejně nesplnilo ani těch Dvanáct, kteří doma nezůstali!) Už tady aplikace trochu skřípe. Ale podíváme-li se na ta podobenství pozorněji, zjistíme, že jsme to *neřekli* přesně. Nejsou o člověku, který má zvážit možnosti a *buď na to má, nebo nemá*. Obě podobenství jsou – přísně vzato – o *člověku, který na to nemá* – a rozdíl je jenom v tom, zda na to včas přijde, nebo nepřijde.

U krále je to jasnější: protože táhne proti dvojnásobné přesile. A buď mu to dojde včas – nebo prohraje. U stavitele to taky velice snadno vyzní tak, že buď si spočítá předem, že na to nemá – nebo postaví torzo.

Podobenství je tedy opět provokativní. Provokuje tentokrát zvláštním defetismem a pragmatismem. Defetismem: spočítejte si, že na to Boží království nemáte, tak zůstaňte včas doma. (Chce *tudy* vyprovokovat k opačné reakci?) Pragmatismem: příkladem krále určitě není Jan Lucemburský, který *toho bohda nebude, aby z boje utíkal*, i kdyby byl boj předem prohraný. Ale ten příklad neodpovídá ani v našich krajích druhdy tolik skloňovanému Mistru Janovi, který učil *Braň pravdu až do smrti*. Podle tohoto podobenství by se včas domluvil, spočítal a do žádné Kostnice nejezdil.

Tím se dostáváme k nejzajímavějšímu momentu, protože také sám *Ježíš* podle tohoto podobenství nejedná.

Podobenství vyznívá tak, že král měl pragmaticky přijmout vyjednávání a podmínky, aby nebyl poražen. Nevystavovat svoje království riziku porážky. Raději si ho nechat omezit.

Ježíš vystavuje Boží království riziku, nenechává si je omezit (na příklad na privátní sféru, nebo vytlačit někam stranou ze světa...), v Jeruzalémě takřikajíc padne v boji a ještě bude vysmíván; a protože bude zabit, nedokončí svou stavbu, takže tím spíš bude vysmíván.

Jak tedy rozumím těmto podobenstvím v jejich kontextu?

Jednak tam tuším narážku na Heroda nebo nějakého podobného neúspěšného megalomana. Ale to by byla jen taková ironie na okraj, kterou dnes stejně již nelze s jistotou doložit.

Především obě podobenství chápu tak, že je Ježíš vztahuje na sebe. Jestliže říká, že slabší má vyjednávat a finančně slabší nemá stavět – a přesto nevyjednává a staví, pak tím říká: já jsem si spočítal, že nejsem slabší protivník. **Že na to mám.**

Znamená to: vím do čeho jdu. Můžete mě následovat. To, co vypadá jako výprask a porážka, **bu**de nakonec vítězství.

⁴ „Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devadesát devět na pustém místě a nejde za tou, která se ztratila, dokud ji nenalezne? ⁵ Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena, ⁶ a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy a řekne jim: ‚Radujte se se mnou, protože jsem našel ovci, která se mi ztratila.‘ ⁷ Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří nepotřebují.“

Výklad po verších

v4a

Kdo z vás, kdyby měl sto ovcí a ztratil z nich jednu,

Podobenství je opět formulováno jako otázka, to znamená: domáhá se souhlasu, že tak by to dělali všichni. Viděli jsme ovšem už v předchozích podobenstvích, že taková otázka může být trochu sugestivní; možná by to tak dělali, možná nedělali, ale teď budou přikyvovat. Je tu i krajní (byť nepřiliš pravděpodobná) možnost, že by otázka byla ironická (nikdo přece nenechá 99 ovcí bez dozoru kvůli jedné?).

Druhý rys, který je zde zajímavý: ten hypotetický pastýř *ztratil* ovcí. *On* ztratil. BAILEY všímavě upozorňuje, že většinou říkáme *ujel mi vlak* – ne já jsem ho nestihl, ale *on* mi *ujel*. *Ztratila se mi* propiska (ona se ztratila); *rozbil se mi* hrníček (ne *já* jsem ho *upustil*, ale *on* mi *spadl*). U nepříjemných věcí prostě docela mimoděk říkáme, že *ony* to udělaly. U zatoulaného zvířete by to bylo ještě více *nasnadě* než třeba u založené propisky nebo mince, která se *zakutálela*: prostě měl sto ovcí a jedna *se mu* zatoulala. Byla to její vina.

Takto to řekne i evangelista Matouš (Mt 18,12-14 ke srovnání se ještě dostaneme). U Lukáše však vystupuje pastýř, pro kterého je to věc cti. A odpovědnosti. *On* je odpovědný za sto ovcí a jednu ztratil. Je úplně jedno, že se o to nejspíše opravdu přičinila ta ovce. *On* ji měl na starost.

Vypadá jako maličkost, ale pokud nám z podobenství nakonec vyjde, že takto se Bůh dívá na hříšníka, začne i tento detail být zajímavý.

v4b

cožpak by neopustil těch 99 v pustině a nešel po té ztracené, dokud ji nenajde?

Zde jsme u zlomového momentu, ve kterém se rozhoduje, zda té otázce přitakáme nebo ne. Dál už vše plyne docela logicky, ale opustil nebo neopustil (by ty ostatní)?

Jsou bádatelé, kteří se domnívají, že pastýř tohoto podobenství jedná bláznivě, nerozumně; že kvůli té jedné enormně riskuje celé stádo.³²

Pro možnost, že pastýř jedná racionálně a obvykle, mluví jednak ta otázka (i když jsme viděli, že ne stoprocentně), dále kontext druhého podobenství (žena, která ztratila minci; ta jedná logicky) – ale ani kontext není úplně stoprocentním argumentem, protože u marnotratného syna ve třetím podobenství v řadě se opět můžeme ptát, zda jeho otec jedná obvykle a racionálně, nebo aspoň jedno z toho.

Já jsem vždycky argumentoval tím, že podobenství otázku, co bude se zbývajících ovce, *nemůže* řešit, protože by více problémů přidělalo než vyřešilo. Podobenství je stručný příběh, kde je řečeno jenom to, co je důležité pro jeho pointu. Cokoli, co by bylo řečeno navíc, nás zmate, protože to budeme považovat za důležité. Prostě se předpokládá, že zbývajících ovce byly nějak zabezpečeny. Ale kdyby vypravěč řekl, že je hlídal ovčácký pes, způsobí, že budeme exegetovat: pastýř je Kristus, ale kdo je ten pes? Apoštol Petr? Inkvizice? Nebo církev? Nebo je nechal pohlídat jinému pastýři. Ale *kdo* je ten jiný pastýř?

BAILEY³³ (který žije a přednáší v Bejrutu a zná osobně pastýře a nomády a podobné existence, takže může argumentovat tím, co mu řekli kočovníci) konstatuje, že se ptal různých pastýřů nebo kočovníků od Sýrie přes Palestinu až po Mezopotámii, a ti mu řekli, že ještě nikdy neviděli, aby sto ovcí hlídal jediný pastýř. Příběh tedy podle něho (a podle jeho pastýřů) vypadá takto: ještě venku (na pustém místě) zjistí pastýři, že jedna ovce chybí, a hned tam se jeden pastýř oddělí, opustí stádo a jde hledat tu ztracenou; zatímco druhý pastýř (nebo zbývajících pastýři) odvedou stádo domů.

v5

A když ji najde, s radostí ji položí na svá ramena.

Tady se poprvé objeví motiv radosti (který nás potom bude docela zřetelně provázet celou kapitolou). Tady už pastýř jedná zcela určitě logicky: šel ji zachránit, a když ji najde, tak jí neoznámí, že je hříšná a že ji za to vylučuje ze stáda, nýbrž dopraví ji zpět.

Ještě dvě další okolnosti jsou důležité: záchranná akce nekončí tím, že ji našel. Je potřeba tu ztracenou ovci dostat zpátky k ostatním (nebo zpátky domů). Což bude ještě námaha. A druhá věc, která s tím

32 Tak například SCOTT, str. 405-417, který odtud odvodí, že podobenství má v podstatě otevřený konec.

33 BAILEY, str. 149

souvisí: ztracená ovce zpanikaří a není schopna vlastního pohybu. Musí ji nést, a to nejlépe na ramenou.

Obojí má dopad na další výklad: i to, že záchrana nekončí jenom nalezením, i to, že ta ovce, ať už se ztratila jakkoli, s tím sama příliš udělat nedokáže.

v6

A když přijde domů, svolá přátele a sousedy a povídá jim.

Radujte se spolu se mnou, protože jsem našel svou ztracenou ovci.

Zde už se výslovně dozvídáme, že v příběhu nejsou jen ovce, že jsou zde také další lidé, přátelé, sousedé... Přidržíme-li se ještě jednou BAILEYHO, pak druhý pastýř (nebo ostatní pastýři) už dovedl ovce domů, a nyní celá vesnice čeká, zda se vrátí a s jakou se vrátí ten jeden, který šel hledat. Protože jde-li sám, ani on nemusí být úplně v bezpečí. Společná radost je potom docela přirozená. (Navíc je docela možné, že na tom stádu jsou i hmotně zainteresováni všichni, ale tím už si nemusíme výklad komplikovat.³⁴)

Synopse

Toto podobenství vypráví také evangelista Matouš. Srovnání vidíme v následující tabulce:

Lk 15,4-7

⁴ "Má-li někdo z vás sto ovcí
a ztratí jednu z nich,

což nenechá těch devadesát devět na pustém
místě

a nejde za tou, která se ztratila,
dokud ji nenalezne?

⁵ Když ji nalezne,
vezme si ji s radostí na ramena,

⁶ a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy
a řekne jim: „Radujte se se mnou, protože
jsem našel ovci, která se mi ztratila.“

⁷ Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší
radost nad jedním hříšníkem, který činí
pokání, než nad devadesáti devíti spravedlivými,
kteří pokání nepotřebují.

Mt 18,12-14 ¹² Co myslíte?

Má-li někdo sto ovcí
a jedna z nich zabloudí,

nenechá těch devadesát devět na horách

a nejde hledat tu, která zbloudila?

¹³ A podaří-li se mu ji nalézt,

amen, pravím vám, bude se z ní radovat

víc než z těch devadesáti devíti, které
nezabloudily.

¹⁴ Právě tak je vůle vašeho nebeského Otce, aby
nezahynul jediný z těchto maličkých.

34 Opět BAILEY, str. 148, říká, že člověk, který má 100 ovcí, si je prý obvykle nepase sám; normální rodina má tak 10-15 ovcí, ty se dají dohromady a někdo z širší rodiny nebo z vesnice pak všechny pase. Má sto ovcí v tom smyslu, že je má *svěřeny* ostatní rodinou.

Hlavní rozdíly: v Matoušově verzi ovce není *ztracená*, nýbrž *pobloudilá*; těch 99 pastýř nenechá „*v pustině*“, nýbrž „*na horách*“. U Matouše také není tak jisté, zda ji najde; ale *pokud* ano, tak z té jedné má větší radost než z těch ostatních. Není tam motiv nesení na ramenu; ani ostatní, kteří se radují. Celkově je podobenství stručnější.

Především je však podobenství u Matouše zasazeno do situace sboru (společenství Ježíšových učedníků), kde pobloudilá ovce zbloudila ze správné (pravověrné) cesty a kdokoli z toho sboru se má pokusit ji přivést zpátky (výsledek je ovšem nejistý).

Uvidíme, že v Lukášově kontextu je důležité ne pobloudění, ale přímo *ztracenost* (nejen, že vidím, jak si to kolegyně ovce namířila špatnou cestou, ale je pryč a neschopná se vrátit, musí ji někdo přinést, a je to na dlouhé lokty/ramena). Právě tak jsou pro Lukáše důležité ti sousedé a přátelé, kteří se *spolu-radují*, a to docela spontánně a přirozeně.

(závěrečný verš)

V obou evangeliích je k podobenství přidáno „poučení“. U Matouše je to poučení, že nebeský Otec (popřípadě ani ti kolem něho – strážní andělé totiž) nechce, aby se ztratil ani jeden z těch maličkých. Naproti tomu u Lukáše dominuje i v poučení *radost*. V nebi se radují z každého, kdo už třeba i *byl* ztracený a činí pokání.

v7

Povídám vám, že tak je v nebi (větší) radost nad jedním hříšníkem než nad 99 spravedlivými, kteří nepotřebují pokání.

Role

Role si předběžně můžeme vymezit takto: *pastýř; ztracená ovce; 99 neztracených ovcí*; (a oproti Matoušově verzi:) *přátelé a sousedé pastýře*.

Ale podrobněji se těm rolím i kontextu budeme věnovat až dohromady s dalším podobenstvím, protože to bude hodně podobné:

⁸ „*Nebo má-li nějaká žena deset stříbrných mincí a ztratí jednu z nich, což nerozsvítí lampu, nevymete dům a nehledá pečlivě, dokud ji nenajde?* ⁹ *A když ji nalezne, svolá své přítelkyně a sousedky a řekne: „Radujte se se mnou, poněvadž jsem našla peněz, který jsem ztratila.“*
¹⁰ *Pravím vám, právě tak je radost před anděly Božími nad jedním hříšníkem, který činí pokání.“*

Toto podobenství vypráví pouze Lukáš. Oproti předchozímu je stručnější, jednodušší, nápadně v něm rezonují motivy z předchozího.

Výklad po verších

v8a

Nebo která žena, která má deset drachem, pokud by ztratila jednu,
 Stejný princip, stejný motiv, jako v předchozím podobenství, jenom přeložen do „ženského světa“. To je možná i důvod, proč není začátek úplně symetrický. Předchozí podobenství začínalo *který muž mezi vámi (kdo z vás je takový muž, že);* v tomto případě chybí *mezi vámi*, prý proto, že kdyby i shromážděným mužům řekl *kdo z vás je taková žena...*, těžce by ranil jejich ješitnost.³⁵

Drachma byla stříbrná mince. To je přibližně všechno, co se dá říct s jistotou, protože o inflaci a kupní síle v různých dobách a na různých místech toho zase tolik nevíme. V časech největší slávy a kupní síly se za jednu drachmu dala pořídít ovce. Ale už vojáci Marca Antonia se prý tvářili velmi nespokojeně, když jim velitel daroval každému 100 drachem.³⁶ Každopádně je 10 drachem méně než sto ovcí (ale možná že jedna drachma pořád ještě tolik, co jedna vychrtlá ovce, takže ztráta by byla obdobná). Je zde však stupňování v *relativních* poměrech: pastýř přišel o 1 ze 100, žena o 1 z 10. Ale ani u té 1 ze 100 si pastýř neřekl *mám ještě 99*, a ani u peněz si člověk obvykle neřekne *ztratil jsem tisícovku, ale mám ještě dalších 9*. Takže i reakce ženy bude obdobná jako u pastýře: následují pátrací akce.

v8b

cožpak nezapálí světlo a nevymete celý dům a hledá pečlivě, až najde.
 Tato pátrací akce probíhá doma, v domácnosti. Odpadá tedy *nebezpečnost* akce, je pravděpodobnější *úspěch* – stačí hledat opravdu

35 Tvrdí opět například BAILEY, str. 157 ale i někteří další.

36 Obojí podle BOVON III/3, str. 32.

pečlivě. A když už najde, není tak složitá doprava zpátky. O to vše je podobenství jednodušší. Závěr však vyznívá stejně:

v9

Když ji najde, svolá přítelkyně a sousedky a povídá: Radujte se se mnou, protože jsem našla drachmu, kterou jsem ztratila.

Od dob JEREMIASĚ³⁷ se traduje diskuse o tom, zda tato drachma nebyla součástí nějaké čelenky nebo náramku. To by jen posílilo motivaci najít a radost z nalezení. V podobenství o tom však není nic řečeno. Je to hezký motiv, ale stejně tak bychom si na rovině příběhu mohli představit, že v poledne v to okamžení přijde táta z roboty a bude se ptát, kde je ta drachma, za kterou chce koupit ovci – nebo cokoli dalšího, co by patřičně zvýšilo radost ze znovunalezení, ale výklad podobenství by to zase jen ztížilo.

v10

Tak vám povídám, že bude radost před Božími anděly nad jedním hříšníkem, který činí pokání.

To znamená, že i v tomto druhém podobenství zůstaly jak ti *ostatní*, kteří se radují (a docela logicky radují) *spolu*. A také k tomuto druhému podobenství je přidáno *poučení*, které je v podstatě jenom variantou toho prvního. U pastýřů je prostě jen *radost v nebi*, když je tady řeč o ženách, radují se *přímo andělě*.

Vnitřní vztahy

Všechna tři podobenství v této kapitole mají stejnou stavbu: (viz následující tabulka):

ztráta – záchranná akce – oslava

Na začátku podobenství se konstatuje *ztráta* jedné či jednoho, následuje *záchranná akce* a nakonec *oslava* návratu.

A k tomu zazní ještě: *právě tak se z toho radují v nebi*.

Ztráta

Lk 15,4-7 ⁴“Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich,

Ztráta

Lk 15,8-10 ⁸ Nebo má-li nějaká žena deset stříbrných mincí a ztratí jednu z nich,

Ztráta

Lk 15,11-32 „Jeden člověk měl dva syny. ¹² Ten mladší ... odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel.

záchranná akce

což nenechá těch devadesát devět na pustém místě a nejde za tou, která se ztratila, dokud ji nenalezne?

⁵ Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena,

oslava

⁶ a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy a řekne jim:

„Radujte se se mnou, protože jsem nalezl ovci, která se mi ztratila.“

právě tak v nebi

⁷ Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání^a, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání^b nepotřebují.

záchranná akce

což nerozsvítí lampu, nevymete dům a nehledá pečlivě, dokud ji nenajde?

oslava

⁹ A když ji nalezne, svolá své přítelkyně a sousedky a řekne:

„Radujte se se mnou, poněvadž jsem nalezla peníz, který jsem ztratila.“

právě tak v nebi

¹⁰ Pravím vám, právě tak je radost před anděly Božími nad jedním hříšníkem, který činí pokání.^c

záchranná akce

²⁰ I vstal a šel k svému otci. Když ještě byl daleko, otec ho spatřil a hnut lítostí běžel k němu, objal ho a políbil

....
²² Ale otec rozkázal svým služebníkům: „Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy.“²³

oslava

Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a buďme veselí,²⁴ protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.^c A začali se veselit.

???

²⁵ Starší syn ...²⁸ se rozhněval a nechtěl jít dovnitř.

³² Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.“

Role

žena – 9 stříbrných mincí, které se neztratily; jedna, která byla ztracena; sousedky a přítelkyně, které mají krásnou roli jenom se radovat.

Role jsou velmi podobné prvním podobenství: záchranář/ka – ztracené – neztracené – ty které se radují.

Zamyslíme-li se nad tím, o čem ta podobenství jsou, nabízejí se možnosti právě podle toho, od které postavy (role) začneme:

(a) Můžeme podobenství chápat *christologicky*, počínaje od záchranáře. Vyjde nám, že Bůh je milosrdný a přijímá hříšníky. Ale vyjde nám toho ještě mnohem více, protože vidíme, jakou to dá práci. V prvním podobenství nese *tíhu* ztracené ovce na svých ramenou a vydává se kvůli ní možná i v nebezpečí života. V druhém je potře-

11.4. pro dnešek

ba vnést světlo a všechno vymést a patričně pečlivě, protože takový hříšník v podobě stříbrné mince se umí potvora schovat.

(b) Druhá možnost je začít od ztraceného. Pak je to evangelium o tom, že je možný návrat. Dokonce to jak pastýř, tak i ta žena jaksi berou na sebe, jako svou chybu, svou odpovědnost, že jsem si já hříšník tak zkazil život (a že jsem ho zkazil jiným).

(c) Podíváme-li se na Lukášův kontext, zjistíme pozoruhodnou věc: první dvě možnosti – hříšníci, kteří se mohou vrátit a Ježíš, který je vrací do hry – se tentokrát prostě předpokládají, ale celé je to vyprávěno o těch a pro ty, kteří v prvních dvou podobenstvích jaksi nejsou, protože nezvládli svou roli. Protože se do logického a racionálního děje obou podobenství jaksi nevejdou.

Kontext

Lukáš tentokrát sice neodolal a přidal nebo přinejmenším ponechal i poučné závěry, ale *hlavní klíč* opět nabízí v *úvodu*. Uvede nás do situace, a v ní už si s výkladem máme poradit:

¹*Do jeho blízkosti přicházeli sami celníci a hříšníci, aby ho slyšeli.*

²*Farizeové a zákoníci mezi sebou reptali: „On přijímá hříšníky a jí s nimi!“* ³ *Pověděl jim toto podobenství... (Lk 15,1-3)*

V prvním verši je mezi starými rukopisy varianta, která škrtná slovo *všichni* (PANTES). Toto různočtení zcela určitě není původní, přesto však stojí za zmínku. Je totiž zajímavé domyslet, jak vzniklo: někomu připadlo, že je přehnané říkat *všichni*. Všichni hříšníci nepřišli a nečinili pokání.

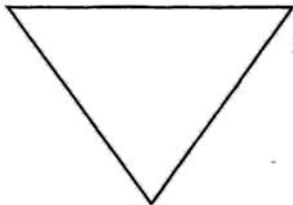
Toto různočtení nás však může přivést i na to, že slovo PANTES zde možná znamená spíše něco jako *sami* hříšníci. *Všechno to byli* hříšníci, kdo k němu přicházel. Taková sorta lidí. Ježíš je přijímá, nevadí mu, dokonce s nimi stoluje, dalo by se to říct tak, že je přijímá jako plnoprávné.

Farizeové na to nadávají. A vypadá to docela přirozeně, že nadávají, protože si musíme představit, kdo že jsou to ti *hříšníci*. Je to jedno z těch slov, která jsme ze samé horlivosti zcela rozmělnili. Samozřejmě, že *všichni* jsme hříšníci a hřešíme stále – ale když toto řekneme, tak už se nám do té kategorie pořádný palestinský celník (nebo jiný kolaborant, tunelář, zkorumpovaný politik nebo třeba i vrah) jaksi nevejde. Jenomže tady se skutečně myslí na ty, kteří skutečně a naplno zpac-kali život (sobě, jiným). Nejprve je tedy dobré si pod slovem „hříšník“ představit nějaké soudobé mediálně známé zločince nebo podvodníky, abychom pochopili, že reptají právem, přesněji řečeno, že na jejich

místě bychom reptali i my. A teprve potom si prostřednictvím těch podobenství musíme nechat říci, že reptáme neprávem.

Lukášův úvod k následujícím podobenstvím tvoří zvláštní trojúhelník:

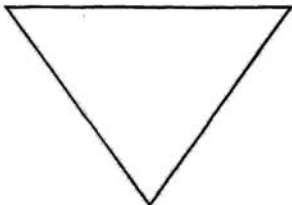
Ježíš hříšníci

(nadávající)
farizeové a zákoníci

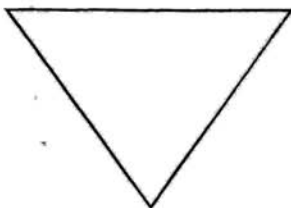
Následující podobenství, jako by kopírovala úvodní situaci, tvoří také vždy trojúhelník:

pastýř ztracená
a nalezená ovce

(radující se)
sousedé a přátelé

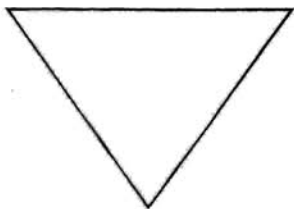
žena ztracená
a nalezená drachma

(radující se) kamarádky a sousedky

otec

ztracený
a nalezený syn

(radující se)
celý dům (kromě staršího syna)

Někdy se říká, že společným tématem celé patnácté kapitoly (všech tří podobenství) je *radost*. Je to pravda, ale je to radost velice specificky použitá. Ve třech různých příbězích vždy někdo najde něco ztraceného, sousedé a známí – prostě všichni, kteří to vědí – se radují spolu s ním. A je docela *přirozené*, že se radují. Tato tři podobenství nastavují zrcadlo spravedlivým z úvodní scény, kde také někdo (Ježíš) našel někoho ztraceného (hříšník) – a z pohledu těchto podobenství by mělo být přirozené se spolu s ním radovat. Díváme-li se na Ježíše a divnou společnost kolem něho pohledem těchto podobenství, jednájí farizeové a zákoníci („spravedliví“) velmi absurdně a nepřirozeně, když se neradují, nýbrž reptají. Přirozené by bylo se radovat.

Vidíme tedy, že v Lukášově kontextu se – poněkud překvapivě a nečekaně – hlavní roli stali *sousedé a přátelé* (resp. *sousedky a přítelkyně*), kteří se spolu-radují s tím, kdo našel.

Poněkud tak zůstává oslabena a neobsazena role *99 ovcí a 9 drachem*, které se neztratily.

Teprve v závěrečném pohledu z nebe – z „ptačí“ či andělské perspektivy – je těch 99 nebo 9 plnohodnotná role; totiž těch, na které *není taková radost se koukat*.

¹¹ Řekl také: „Jeden člověk měl dva syny. ¹² Ten mladší řekl otci: ‚Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá.‘ On jim rozdělil své jmění. ¹³ Po nemnoha dnech mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel. ¹⁴ A když už všechno utratil, nastal v té zemi veliký hlad a on začal mít nouzi. ¹⁵ Šel a uchýtil se u jednoho občana té země; ten ho poslal na pole pást vepře. ¹⁶ A byl by si chtěl naplnit žaludek slupkami, které žrali vepři, ale ani ty nedostával. ¹⁷ Tu šel do sebe a řekl: ‚Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt, a já tu hynu hladem!‘ ¹⁸ Vstanu, půjdu k svému otci a řeknu mu: ‚Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě.‘ ¹⁹ Nejsem už hoden nazývat se tvým synem; přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.‘ ²⁰ I vstal a šel k svému otci. Když ještě byl daleko, otec ho spatřil a hnut lítostí běžel k němu, objal ho a políbil. ²¹ Syn mu řekl: ‚Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem.‘ ²² Ale otec rozkázal svým služebníkům: ‚Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy.‘ ²³ Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a buďme veselí, ²⁴ protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.‘ A začali se veselit. ²⁵ Starší syn byl právě na poli. Když se vracel a byl už blízko domu, uslyšel hudbu a taneč. ²⁶ Zavolał si jednoho ze služebníků a ptal se ho, co to má znamenat. ²⁷ On mu odpověděl: ‚Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého a zdravého.‘ ²⁸ I rozhněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu. ²⁹ Ale on mu odpověděl: ‚Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem neporušil žádný tvůj příkaz; a mně jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se poveseřil se svými přáteli.‘ ³⁰ Ale když přišel tento tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění, dal jsi pro něho zabít vykrmené tele.‘ ³¹ On mu řekl: ‚Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé.‘ ³² Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.‘“

Kontext

Zůstává stejný, jako u předchozích dvou podobenství:

Za Ježíšem přicházejí hříšníci: je zde tedy Ježíš, lidé, kteří něco provedli, něčím se odepsali v očích slušných lidí, a Ježíš jim teď dovo-luje se vrátit zpátky – a pak jsou tu (jakoby opodál) ti slušní, kteří si Ježíše nárokují, protože celý život žijí tak, že se o něco snaží, a tak, aby se Bohu líbili – no a v tuto chvíli reptají, protože Ježíš celou tu jejich snahu bourá a relativizuje a baví se s tou opravdu nejhorší společností, která si zaslouží pohrdání a s kterou je – opravdu – lepší nic nemít.

A Ježíš vypráví tři podobenství, ve kterých je (nás) učí se na to dívat jinak. Dívá se na ty ztracené existence jako na něco, co člověka mrzí, že to ztratil, a má radost, když se to podaří najít.

Podobně jako kontext, i role a vlastně celý průběh podobenství bude velice podobný jako u předchozích dvou. Přibudou však dvě inovace:

- (a) v prvních dvou podobenstvích jsme příběh sledovali očima pastýře (respektive té ženy), očima toho, kdo konstatuje ztrátu a jde zachránit. U marnotratného syna není tím největším rozdílem to, že už je sám na cestě (na půl cesty) domů: stejně to musí být otec, kdo vyběhne, aby našel a „nostrifikoval“ jeho návrat. Nejpodstatnější rozdíl je v tom, že celý příběh tentokrát sledujeme očima toho ztraceného a z jeho perspektivy.
- (b) druhou inovací je postava staršího bratra, který vedle radujících se dá v podobenství promluvit i reptajícím a rozhořčeným.

Výklad po verších

V11

Řekl pak: Někjaký člověk měl dva syny.

Otec se dvěma syny je oblíbené zadání, oblíbený způsob, jak rozehrát podobenství nebo poučný příběh. Jsou desítky variací na takové téma. Jednu z nich má i Matouš (Mt 21,28-31), v podobenství, kde otec dvěma synům přikáže jít na vinici, a jeden poslechne, druhý ne, ale hádanka je v tom, který poslechl, když jeden řekl ano a pak nešel a druhý řekl ne a potom šel. Čtenáři tedy nečekají zbrusu nový příběh, nýbrž spíše novou variaci na staré téma. Čekají, co s tímto tématem udělá Ježíš.

Informace, že otec měl dva syny, nás současně hned na začátku připravuje na to, že o druhém ještě uslyšíme. Na začátku se dozvídáme, že budou dva, potom po celé podobenství sledujeme jenom jednoho, až nakonec na toho druhého téměř zapomeneme – on se připomene ve chvíli, kdy se to nejméně hodí. Vypravěč si ho „obhájí“ tím, že na začátku nás na něj (a na jeho práva) připravil. Po celý ten příběh se zdá, že starší syn nemá do ničeho co mluvit. Teprve na konci se ukáže, že on si to sám nemyslí a že má na věc docela samostatný názor.

V12

Ten mladší řekl otci: Otče, dej mi majetkový podíl, který mi připadne. A on jim rozdělil živobytí.

Je zřejmé, že v tomto okamžiku začíná zápleтка. Méně zřejmé je dnešnímu čtenáři, oč vlastně přesně šlo a jak požadavek mladšího syna zněl uším tehdejšího posluchače.

BAILEY³⁸, který (jak už jsem zmiňoval dříve) vychází ze zkušenosti současných nomádů a pastevců, vehementně dokazuje, že tady příběh zaskřípal nejvíce. Podle jeho názoru a názoru těch, s nimiž to konzultoval, si vlastně syn říká o dědické řízení, zatímco otec je ještě naživu. Je to jako by ho pohřbíval zaživa; je to takřka nemyslitelná provokace, a otec se tady zachová mnohem velkoryseji než na konci, kdy syna znovu přijme.

Musím říci, že i když se zná s místními pastevci, tak v tomto bodě mě úplně nepřesvědčil. Každopádně i BAILEY nakonec konstatuje, že když mu otec vyhověl, vlastně to právně prikryl a je to v pořádku, i kdyby to bylo ze strany syna nevím jak drzé.

Nechci zde výklad zatěžovat celou diskusí: jsou jiní, kteří říkají, že to myslitelné a snad i obvyklé bylo; a například slovo MEROS, které je zde užito, mohlo znamenat jakýkoliv podíl na něčem, nemusí to být „dědictví za živa“ (tak třeba BOVON³⁹ – abych zůstal už u těch častěji citovaných, ale s doklady na řadu dalších studií). Skutečnost, že se nechal vyplatit mladší syn, také neznamená, že by druhý svůj podíl obdržel a převzal už nyní.

Já se domnívám, že to myslitelné bylo. Bylo to poněkud pošetilé a dobrodružné, ale nebyla to přímo urážka otce. Chápu ten příběh jako situaci, kterou znají a musejí řešit zemědělci na celém světě: že není dobré grunty a pozemky do nekonečna dělit – pokud má člověk více než jednoho syna. Po léta bylo i na našem venkově zvykem, pokud měl někdo dejme tomu dva syny, že jednomu dal pořádný, nerozdělený grunt a druhého dal na studia (na kněze) nebo do armády na vojenskou dráhu. Prostě druhého nějak kompenzoval. V této intenci uvažují zúčastněné osoby našeho příběhu. Tímto směrem (podle mně) velice silně ukazuje to, že si o vyrovnání řekne právě mladší syn. Kdyby chtěl prvorozený peníze – a sbohem!, vypadalo by to povážlivěji. Ale mladší si říká o svůj předpokládaný podíl, kterým by stejně byl jednou tak říkajíc vyplacen. Specifické je jenom to, že si o něj řekne už teď. Ani to však nemuselo být urážlivé. Prostě se chce udělat – prosadit – postavit na vlastní nohy už teď. Jeho starší bratr má budoucnost nalinkovanou, bude pokračovat na rodinném gruntu. Mladší si musí nějakou živnost či obživu teprve vybudovat. Vybudovat si existenci – jak se říká. A s tím je lepší začít už nyní, v plné mladické síle a odvaze.

Zajímavé (i ve stručné Lukášově formulaci) je, že si říká o ÚSIA, zatímco otec rozdělí BIOS. Obojí znamená také majetek; filosofové vědí, že ÚSIA je také podstata. Zůstaňme na ekonomické rovině,

38 BAILEY, str. 162

39 BOVON III/3, str. 45-46

ale řekněme, že otec nesáhne na *podstatu* rodinného majetku, nýbrž rozdělí BIOS, což je *život*, potažmo také to, co je k životu zapotřebí. Mladší syn dostane *živobyť*. Nebo *na živobyť*. Opravdu: starší zůstane na statku a mladší je vyplacen. Kompenzován. Dostane, co chtěl.

V13

Po nemnoha dnech shromáždil mladší syn všechno a odcestoval do daleké země. Tam utratil svůj majetek prostopášným životem.

Ekumenický překlad zde trochu odvážně interpretuje sloveso SYNAGAGÓN jako zpeněžil, což by skutečně byl jeden z *možných* výkladů. Doslova to však *znamená shromáždil*, dal dohromady. Překlad *zpeněžil* není špatně, ale *příliš* vnucuje představu, že mladší syn dostal polovinu gruntu v *nemovitostech*, a teď ji obratem prodal tátovi před nosem. Ono to ovšem *mohlo být i tak*, že dostal svůj díl v aktivech, nejlépe v penězích, a ty *teď dal dohromady* – a *vydal se na cestu*.

V tuto chvíli se *sice otcí ztrácí* z očí, opouští rodný dům, ale tak jak se na ten příběh *díváme jeho očima*, z jeho perspektivy – *toto ještě pořád není ten hřích*. *To je řekněme povážlivý počín*, a určité je to *dobrodružně*. *Vydal se na nebezpečnou cestu*, chce se uchytit a zbohatnout někde v cizině. Ale *ještě pořád to není fatální hřích*. V diaspoře už tenkrát žilo tolik Židů, že *nebylo* myslitelné je všechny vnímat jako hříšníky nebo odpadlíky jen proto, že oni nebo jejich předkové odešli ze zaslíbené země a z nějakého rodného gruntu v ní.

V té *daleké zemi* to ovšem dopadne jinak. Svoji *ÚSIA*, *svou podstatu* budoucího blahobytu *nerozmnoží*, nýbrž ji *rozhází*, a *sice* způsobem, který Lukáš charakterizuje jako *ASÓTÓS*. Toto slovo jsem přeložil jako *prostopášně*, ekumenický překlad volí slovo *rozmařile*, ale doslova je *to odvozeno od SÓTÉRIA (spasení)*. *ASÓTÓS* tedy znamená něco jako *ne-spasitelně*, *možná bezútešně*. *Protože pozor: Lukáš velice dobře ví, že člověk také může rozházet majetek smysluplně a snad i spasitelně*, pokud ho rozdává chudým. Ale mladší syn o to, co měl, přijde *bezútešně* a nesmyslně.

Tady se začíná pomalu (zdůrazňuji, že *pomalu*) schylovat ke koncům, které si určitě nepředstavoval. Nešel do vábné ciziny s vidinou, že skončí u prasat. Šel za dobrodružstvím, emancipoval se, možná chtěl sobě, otcí nebo bratrovi něco dokázat, možná, že jenom chtěl být z jejich dosahu. Teprve tady to dobrodružství začíná vypadat jinak, než chtěl. Na druhou stranu je pravda, že (si) za to mohl. Utrácel bezútešně; tak, že to nedávalo smysl a nemělo perspektivu. Tak, že to nepomohlo jemu ani jiným.

Když tak utratil všechno, nastal v té zemi velký hlad a on začal strádat.

To je skoro až čítankové. Neúroda a hladomor by mu mohly také třeba položit slibně se rozvíjející živnost, ale to není jeho případ. Tentokrát je to tak, že s takovou eventualitou nepočítal (v protikladu ke starozákonnímu Josefovi v Egyptě). Především však jej tato situace zastihne v cizině, kde s ním nikdo nemá proč být solidární.

Šel a přilepil se na jednoho občana té země a ten ho poslal na svá pole pást prasata.

Tady se dostává na dno. Nejde prostě jen o to, že se z něho stal pasáček vepřů. Pro Žida to musela být ta nejhorší sebeironie: taktó dopadl, když chtěl někomu něco dokázat. Místo toho skončil u nečistých zvířat, sám kvůli nim nečistý. Musel se kvůli tomu na někoho „přilepit“ a jak uvidíme v dalším verši, ani to ho nezachránilo.

Toužil se nasytit žrádlem, které dostávala prasata, ale (ani to) mu nikdo nedával.

Došlova je tím žrádlem svatojánský chléb nebo – v horším případě – jeho divočejší (a nestravitelnější) odrůda⁴⁰ vypadající sice exoticky, ale určitě ne tak, že by se člověk odvážil do toho kousnout. Zřejmě se zde předpokládá, že dobré prase sežere všechno. Ale mladší syn nemá ani to.

Šel do sebe a řekl: Kolik dělníků mého otce má přebytek chleba, a já tady hynu hladem.

Teprve tato krajní nouze ho přiměje k tomu, že „jde do sebe“. Nebo také, že „přijde k sobě“. Tak jako onak *vystřízliví* ze svého dobrodružství a v tomto okamžiku přízná porážku. To do příběhu nevnašíme nějakou psychologizací, on „sám sobě“ to tak řekne: že pohrdl tím být pořád jenom mladším synem, ale teď se má hůř než ten poslední dělník doma u otce.

Vstanu, půjdu ke svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti nebi i proti tobě. Už nejsem hoden se nazývat tvým synem. Udělej mě jako jednoho ze svých dělníků.

Toto je pro Lukáše (možná už přímo pro Ježíše) modelovým obrazem pokání: zprv že si přizná, v jaké je situaci; za druhé, že se rozhodne to vyznat/přiznat i tomu, vůči komu se provinil. Nebo přínejmenším vůči komu se odcizil. Můžeme diskutovat o tom, od které chvíle to jeho dobrodružství začalo být hříchem, ale rámcově je zde onen obvyklý průběh, kdy na začátku to vypadá nevinně (nikoli hříšně) a skončí to někde, kde nikdo nechtěl, aby to skončilo.

Ale pak je tu ještě třetí prvek: je ochoten se vrátit. Chtěl by se vrátit. Není mu jasné, jestli to půjde. Tak trochu není kam se vrátit. Určitě to vypadá, že není možné se vrátit do situace před odchodem z domu. Ale má odhodlání se vrátit aspoň tam někam. Protože tam někde – čím blíž, tím lépe – je aspoň blízko té původní spáse a nevinnosti, o kterou se připravil.

v20a

Vstal a šel ke svému otci.

Součástí pokání je i to, že nejenom mluví, ale skutečně jde. Výsledek je nejistý, ten už nebude záviset na něm. Ale ztratil už všechno, více ztratit nemůže.

v20b

Ještě když byl daleko, uviděl ho jeho otec a slitoval se a běžel, padl mu kolem krku a políbil ho.

V této chvíli otec přebírá iniciativu, přebírá roli pastýře, který si pro ztracenou ovci doběhne, aby mu už nezmizela.

Hříšník (hříšný syn) dopadl lépe, než čekal. Musel se však alespoň přiblížit na dohled. Ostatně to, že dopadl lépe, než čekal (to, že čekal hůře), už je součástí pokání. Na začátku mu všechno bylo samozřejmě a ničeho si nevážil. Nyní prošel zkušeností, že samozřejmě není nic. A slyšeli jsme v jeho samomluvě, že si tu zkušenost uvědomil.

v21

Řekl mu syn: Otče, zhřešil jsem proti nebi i proti tobě, už nejsem hoden nazývat se tvým synem.

Nepočítá s úplným návratem. Tuto větu nám však vypravěč opakuje od chvíle, kdy si ji ztracený syn předsevzal, také proto, abychom postřehli, že otec ho nenechal ani domluvit.

Není jednoznačně řečeno, kolik toho otec skutečně ví. Zda měl informace, jak si jeho syn vede v cizině. Každopádně se předpokládá, že vidí trosku, která se mu vrací, a umí si leccos domyslet. (Jak uvidíme později, starší bratr si umí domyslet ještě daleko barvitěji.)

Řekl otec svým služebníkům (otrokům): Rychle přineste nejlepší oděv a oblečte ho, dejte mu na ruku prsten a na nohy sandály.

Vlastně jen nepřímo, z praktických instrukcí otce otrokům, se dozvídáme, jak bídně na tom mladší syn byl – že už neměl ani sandály na nohách. Oděv je doslova *ten první* (TÉN PRÓTÉN), což můžeme chápat jako *prvotřídní*, parádní, nebo jako *ten původní*, jaký nosival kdysi, než se tak zubožil. Prsten už *určitě* není jen prvotřídní paráda, nýbrž prvotní pravomoc, protože je to evidentně prsten *pečetní*. Tím je *zpečetěno*, že zase patří do rodiny: jako kdyby mu vrátil podpisová práva k účtům a k rodinnému kontu.

Přiveďte tučného býčka, zabijte jej, jezme a radujme se.

Zde přijde ke slovu radost, charakteristická pro závěry všech tří podobností. Tentokrát ji nemají výslovně sousedé a přátelé, nýbrž všichni, kdo mají vztah k domácnosti.

Nevím, nakolik by ten býček mohl být třeba jen vzdáleně ohlasem oběti: že někdo – náhradně – přece jen *zemřít musel*. Vypadá to přitažené za vlasy, ale na druhou stranu se *vůbec nemuselo* mluvit o tom, že *býčka zabijí*. Dalo se jednoduše říct: *navarte a napečte*.

Každopádně teď přijde věta, kterou tu radost zdůvodní, a která se Lukášovi líbí tolik, že z ní udělá jakýsi refrén:

Protože tento můj syn byl mrtvý a zase ožil, byl ztracený a našel se. A začali se radovat.

Na počátku jsme konstatovali, že celý příběh sledujeme očima mladšího syna, z jeho perspektivy. Víme tedy: *zavinil* si to, ale *původně* to tak nechtěl, takové *дно* si nepředstavoval. A stejně tak potom: měl vůli se vrátit co nejvíce zpátky, ale tak dokonale tomu ani nevěřil, že by to šlo.

Refrén nám řekne, jak to celou tu dobu viděl jeho otec: pro něho byl mladší syn celou tu dobu *mrtvý a ztracený*. Odepsal ho. Ale ne v tom smyslu, že by se zadostiučiněním sledoval jeho úpadek nebo že by ho toužil soudit a trestat. Odepsal ho v tom smyslu, že už ho nemá. Měl dva syny a zbyl mu jeden. Když se ten druhý vrátil, má zase nečekaně *dva*, je rád a nepřemýšlí o takových nepodstatných detailech, jako *zda* mladší syn má nebo nemá ještě v domě na něco nárok. Prostě se všichni v domě radují. Všichni až na jednoho. Všichni, kdo nejsou zainteresovaní na dědictví.

Starší syn byl na poli. Když přicházel a blížil se k domu, uslyšel hudbu a tanec.

Starší bratr je i ve vši stručnosti velmi výstižně vyličen: jednak zde naplno a jednoznačně zazní, že on se opravdu dře – na těch otcových polích, která už tak trochu – s výhledem na budoucnost – patří i jemu, ale rozhoduje si o nich ten otec. Starší bratr se opravdu dře; proto ta radost doma, nad prostopášníkem, který se vrátil, když mu došly rodinné peníze, vyzní opravdu jako křivda.

Ale pak je tu i další věc, která nám v češtině přece jen aspoň náznakem také zazní: slovo SYMFÓNIA znamená hudbu – celkem jakoukoli. Ale také to znamená *souzvuk*. To, že ta hudba ladí. Takže on uslyší hudbu, ale pro řecké ucho to znamená, že také uslyší soulad a harmonii, které teď doma panují. Bez něho. A on do té harmonie vnese nesoulad.

Přivolá si služebníka a vyptá se ho, co by to mělo znamenat.

Samozřejmě: vypravěč to tak potřebuje, aby ho mohl nechat *trucovat venku*, Normálně bychom čekali, že se snad přece půjde podívat sám. K nim domů. O návratu bratra ještě evidentně neví; ještě nemá (nezná důvod, proč) *trucovat*. A přece už předem vyjadřuje nedůvěru k radosti.

To už je skoro také *karikatura* farizeů – nebo obecněji *karikatura* (nás) slušných, přísných, kterým je *radost* už předem podezřelá, a to ještě ani netuší, nad čím a kým by se měli radovat. Celé to jeho přesvědčení je postaveno na asketické vážnosti.

On mu řekl: Tvůj bratr je tady, otec zapíchl tučné tele, protože ho zdravého přijal zpátky.

Sluha jenom přeříká, co už víme. Zajímavé je, že přejal otcovu perspektivu, automaticky říká *tvůj bratr*. Přijal ho zpátky do rodiny.

Rozhněval se a nechtěl vejít. Otec vyšel ven a vyzýval ho (povzbuzoval ho).

Prostě *trucoje venku*. POKORNÝ⁴¹ zdůrazňuje, že otec se k oběma synům chová stejně vstřícně. I tomuto staršímu vyjde vstříc, jako by ho nechtěl ukrátit o svou lásku: taky za ním vyběhne ven a zve dovnitř, stejně jako mladšího.

41 POKORNÝ in: POKORNÝ, P., SOUČEK, J.B., *Bibelauslegung als Theologie*, Tübingen 1997, str. 314

On odpověděl a řekl svému otci: Hle tolik let ti sloužím a nikdy jsem nepřekročil tvé příkázání, a nikdy jsi mi nedal kůzle, abych se radoval s přáteli. Tento tvůj syn prožral své živobytí s děvkami a ty jsi zapíchl tučné tele.

Zde zazní téměř pověstné: *tento tvůj syn*. Odmítá ho uznat a nazvat svým bratrem.

Především však je vidět, že situaci vnímá konkurenčně a jde mu o porovnávání. Nakonec tam ani tak nezazní, že by se cítil ohrožen nebo ukřivděn tím, že ten mladší už jednou svoje dostal a teď vlastně sáhne na potenciální dědictví prvorozeného. Spíše jako by mu šlo o *prestiž*, založenou na tom, že je lepší než někdo jiný, lepší než *tento* bratr – a to má být oceněno.

On mu řekl: Dítě, ty jsi pořád se mnou a všechno mě je tvé. Ale raduj se a vesel se, protože tento tvůj bratr byl mrtvý a ožil, ztracený a byl nalezen.

V závěru podobenství zazní i pro staršího bratra ujištění: tvoje je přece všechno! To se přece nevylučuje. O nic nebudeš ukrácen Zazní zde výslovně pointa předchozích podobenství: mas se radovat! Zazní výslovně i *tento tvůj bratr*. A naposledy se opakuje refrén: byl mrtvý a ožil...

Víc už toho ovšem nezazní. Podobenství je zajímavé tím, že skončí opět otevřené. Nevíme, jak se starší bratr rozhodl. Protože to už je trošku jako experimentální divadlo, to už nezáleží na té postavě, to už záleží na nás divácích, co a jak pro něho rozhodneme. Především proto, že v perspektivě podobenství jsme *my* ten starší bratr. Můžeme závěr pochopit tak, že teď starší bratr šel do sebe a šel dovnitř se veselit. A nebo má svobodu zůstat venku.

Svým učedníkům řekl: „Byl jeden bohatý člověk a ten měl správce, kterého obvinili, že špatně hospodaří s jeho majetkem. ² Zavolal ho a řekl mu: „Čeho ses to dopustil? Slož účty ze svého správcovství, protože dále nemůžeš být správcem.“ ³ Správce si řekl: „Co budu dělat, když mne můj pán zbavuje správcovství? Na práci nejsem, žebrat se stydím. ⁴ Vím, co udělám, aby mne někde přijali do domu, až budu zbaven správcovství!“ ⁵ Zavolal si dlužníky svého pána jednoho po druhém a řekl prvnímu: „Kolik jsi dlužen mému pánovi?“ On řekl: „Sto věder oleje.“ ⁶ Řekl mu: „Tu je tvůj úpis; rychle seďni a napiš nový na padesát.“ ⁷ Pak řekl druhému: „A kolik jsi dlužen ty?“ Odpověděl: „Sto měr obilí.“ Řekl mu: „Tu je tvůj úpis; napiš osmdesát.“ ⁸ Pán pochválil toho nepoctivého správce, že jednal prozíravě. Vždyť synové tohoto světa jsou vůči sobě navzájem prozíravější než synové světla.“

Toto podobenství je zajímavé hned po několika stránkách. Především je ježíšovsky *provokativní*. Už zase přirovnává záležitosti Božího království (to, co jsme uvykli nahlížet jako nějaké „duchovní pravdy“ a podobně) k ekonomickým poměrům. To samo o sobě už může působit jako ne zcela šťastné, ale kdyby to aspoň byly ekonomické poměry řádné a počestné. Jenomže ono to vypadá, že Ježíš od těch svých celníků a publikánů zná *šedou ekonomiku a hospodářskou kriminalitu* s přehledem až povážlivým a vybírá si příklady skoro až na truc odtud.

To je případ řady podobenství (Podobenství o pokladu, kde se počítá s podvodem na původním majiteli pole; Podobenství o perle, kde se počítá přinejmenším s obchodní chytrostí; Podobenství o hřivnách, kde se vyčítá poslednímu služebníkovvi, že aspoň nepůjčil na úrok – což je podle Starého zákona přísně zakázáno. ...) a to je případ i podobenství, které máme nyní před sebou a kde podezřelý bohatý muž má podezřelého správce. A kdyby aspoň ten správce byl nakonec pokárán, dopadl špatně nebo aspoň projevil lítost – kdyby byl *odstrašujícím příkladem* jako marnotratný syn. Ale on je nakonec dán za vzor, jak *chytře a nápaditě* umí podvádět.

To je jedna stránka věci. Ale pak je tu ještě další: díky Ježíšově zálibě v provokacích tu máme jedinečný vhled právě do té tehdejší šedé ekonomiky. Jenomže už mu nerozumíme! Ježíš, kterého bychom čas od času měli chuť upozornit, že život není tak jednoduchý, jak si ho maluje, tady evidentně rozumí jakýmsi temným finančním machinacím mnohem lépe než my. My prostě ani při nejlepší snaze

nerozumíme *technické stránce* věci: co přesně to ten správce udělal, že si tím pomohl. A proč – pro všechno na světě – ho za to ještě jeho pán pochválil!

Tím se dostáváme k verši v8, nebo přinejmenším v8a, ve kterém pán pochválil nepoctivého správce za jeho chytrost (*moudrost, prozíravost*).

Nechápeme-li ani technickou stránku celé operace (celého řešení), tím spíše nechápeme, proč ho za ni pán ještě nakonec chválí. Pouze si z toho verše potvrdíme své podezření, že celá machinace nebyla úplně bezúhonná: pán chválí nepoctivého správce.

Pochvala na konci je tak nepochopitelná, že řada badatelů se snaží ji nějak odvysvětlit. Nejčastěji tak, že pán, který chválí, už není bohatý pán z podobenství, nýbrž Pán Ježíš Kristus. Tím to podobenství jaksi literárně zmrsí, vyrobí mu defekt – a přitom si vykoledují jenom to, že Pán Ježíš pochválil správce za vychytralou nepoctivost.

A samozřejmě: za tohoto stavu věcí je už v rukopisech řada různocnění, protože nejen badatelé, nýbrž už opisovači se s tím museli nějak vyrovnávat. A je i v samotném „oficiálním“ Lukášově textu celý trs výroků v závěru podobenství, které se snaží vše nějak uvést na pravou míru.

Výklad po verších

via

Řekl také svým učedníkům:

Doposud mluvil Ježíš k farizeům a zákoníkům, nyní se obrací k učedníkům. Ke kontextu se ještě dostaneme podrobněji, zatím jen tolik, že slůvko *také* zde znamená: i vlastním učedníkům musí k tématu z minulé kapitoly cosi říci, a to „cosi“ je v tomto podobenství.

vib

Byl jistý bohatý člověk, který měl správce a ten mu byl obviněn, že rozhazuje jeho majetek.

Představují první postavy. Je tu jistý bohatý muž, který si z nějakého důvodu nespravuje svůj majetek sám, nýbrž má na to vlastního *oikonomu* – správce, nebo rovnou manažera, který se mu o majetek a hospodaření s ním stará. Slovo *správce* by asi znělo nejlépe česky, ale má trochu pasivní konotace: představíme si správce budovy, který se stará o to, aby nezatékalo do střechy a na záchodě byly papíry, kdežto *oikonomos* z tohoto podobenství je evidentně spíš *manažer*, od kterého se očekává, že s tím majetkem podniká (*hospodář* by zase vypadalo spíše jen zemědělsky). Bohatému člověku to všechno patří, ale sám se tím nezabývá, buď proto, že toho má tolik, nebo pobývá někde jinde

nebo se zabývá něčím jiným, případně nezabývá ničím a jenom si lenoší – to se aspoň prozatím nedozvíme.

Každopádně ten jeho manažer není otrok, nýbrž svobodný, najatý odborník: nebude se mluvit o jeho potrestání, nýbrž propuštění (bylo by příliš krásné, kdyby otroku stačilo špatně plnit povinnosti a byl by za to propuštěn na svobodu...).

Tento manažer je u svého pána očerněn. Slovo DIEBLÉTHÉ znamená doslova *pomluven, nařčen*. Naše české *pomluvit* implikuje ovšem daleko více, že když je to pomluva, tak to nebude pravda. V řeckém slově je na prvním místě zlý úmysl: každopádně mu to má ublížit, a teprve na druhém místě stojí, zda to je nebo není pravda. Prozradí se tedy jakási aféra, určitě to *má* otřást jeho postavením, a – aspoň v náznaku – je tu i možnost, že je to pomluva v našem slova smyslu, že to snad ani nemusí být úplně pravda.

Bohatý muž na to reaguje:

V2

Zavolal ho a řekl mu:

– Co to o tobě slyším? Slož účty svého hospodaření; protože už nemůžeš být správcem.

Toto je první velice zajímavý okamžik: protože pán se vlastně ani *neptá*, zda to je pravda nebo není. Nejeví ani náznakem, že by chtěl něco ověřovat nebo snad slyšet vysvětlení. Prostě řekne: předej hospodaření, protože už nemůžeš být správcem. Složení účtů zde není *revize, kontrola*, nýbrž docela jednoznačně *předání agendy*.

To je zajímavé, protože nám to dneska zní nestandardně – *ale*: je přinejmenším *jedna* veliká sféra, kde to standardní a žádoucí je, i dnes, a to je *politika*. Kdyby ten bohatý muž byl například ministr nebo předseda nějaké velké strany, očekávali bychom, že bude jednat právě takto. Jeho náměstek (spolupracovník, člen sekretariátu...) má aféru, je proti němu vedena kampaň – tak musí odstoupit. A teprve pak se může hájit (ale to už většinou nikoho nezajímá). Pro toho ministra nebo premiéra je důležitější, aby mu nepoškodil dobré jméno – a teprve na druhém místě ho zajímají nějaké rozutrácené peníze.

V politice by mimochodem dávalo dobrý smysl i to, co čteme později, že totiž pán svého manažera pochválí, když si narychlo; byť nějakou neprůhlednou machinací zajistí budoucnost: hlavně když zmizí z očí – a když už jde, tak ať se klidně ještě nějak zajistí, aby od něj byl pokoj.

Problém je samozřejmě, že to podobenství *nemluví* výslovně o politice. Leda snad, že by ten bohatý muž měl na svoje podnikání manažera, protože sám se věnuje nějaké veřejné politice. Ale ještě pořád

tu mohou být *firmy a společnosti*, kterým také přednostně záleží na dobrém jméně a dobré pověsti. Firmy, které třeba obchodují nebo spravují cizí majetek a je pro ně životně důležité, aby se vědělo, že u nich se s majetkem zachází správně. Prostě i v (nejrůznějším) podnikání se může stát, že ztráta jména je horší než nějaká konkrétní ztráta peněz; a naopak: zachování jména je důležitější než zachování třeba i schopného manažera, který se (možná) zkompromitoval.

Manažerovi z našeho podobenství *nehrozí vězení*, takže mu nejspíš nelze nic trestného dokázat. Ale má nekompromisní výpověď.

v3

Správce si řekl: Co si počnu? Protože můj pán mě odřízne od mého správcování; kopat nedokážu a zebrať se stydím.

Na tomto místě dostane podobenství téměř až existenciální nádech (se kterým si někteří velice dobří vykladači vystačí, aniž by řešili všechny ty ostatní technické detaily)⁴²: máme tady člověka v krizi, který je najednou odříznut od zaběhnutého způsobu života, vytržen z toho, jak žil, a cítí se naprosto bezradný, protože má pocit, že nic jiného už dávno dělat neumí ani nedokáže. V takovéto krizi je celkem jedno, zda a do jaké míry si to zavinil sám. Podstatné je, že se musí rozhodnout a podniknout kroky, co dál.

Svým způsobem to připomíná marnotratného syna, který také – jen o pár veršů dřív – rozházel (DIASKORPIZEIN) majetek, který měl z domova, a pak šel do sebe, mluvil sám se sebou a – podnikl kroky domů. Náš manažer je na tom trochu podobně: rozházel nějaký majetek (nebo se to o něm aspoň říká a věří), jde do sebe – aspoň potud, že mluví sám k sobě a zvažuje svou situaci – a vzápětí bude muset podniknout urychlené kroky. Má to o něco těžší než marnotratný syn, nemůže podniknout kroky domů, protože z domu ho právě vyhazují. Urychleně tedy vymyslí a podnikne jiné, ty ale také *směřují k tomu, aby zajistil budoucnost*.

S tím už si existencialisticky laděný vykladač vystačí a bude to pointovat podle v9 tak, že *my* svou budoucnost (které údajně věříme), budoucnost Božího království ani zdaleka nebereme tak vážně, jak vážně a realisticky dokáže kdejaký holomek brát tu svou. A přitom svou existencí, svým *bytováním* v tomto světě jsme na tom dost podobně jako on: je před námi krize smrti a odchodu z této oikonomie, a pokud nic nepodnikneme, tak nás v oněch budoucích přibytcích ani nebudou znát.

42 např. WEDER, H., *Die Gleichnisse Jesu als Metaphern*, Göttingen 41990, str. 262-266; VIA, D. O., *The Parables: Their Literary and Existential Dimension*, Philadelphia, 1967, str. 155-162

Tuto existencialistickou interpretaci si můžeme zapamatovat, protože se nám možná ještě bude hodit (a je pro ni klíčový právě tento v3). A stejně tak si zapamatujme první podobnost s marnotratným synem, protože ta se nám může hodit také (i když zase jinak).

Zůstaneme-li prozatím trochu více při zemi, pak věta *kopat neumím a žebrot se stydím* výstižně charakterizuje „tragický osud úředníka“, typicky středostavovskou bytost, se kterou nebude mít slitování nikdo. Až dosud pracuje ve službách „vyšších vrstev“, ale tam se jen tak bez dalšího neuchytí, jestliže odešel takto se skandálem a s podezřením. A „prostý lid“ ho také nepřijme, když kopat neumí, žebrot také ne a sympatie si jako úředník těch bohatých nezískal.

v4

Už vím, co si počnu, aby mě přijali do svých domů, až budu zbaven správcovství.

Při své cestě do sebe a rozhodování, na které je sám, tento člověk také dospěje k razantnímu řešení, které má vyřešit jeho problém. Lukáš celkem sugestivně líčí, jak tento člověk bezradně přemítá – a pak, najednou ho osvítlí řešení: *Už to mám!*

Bohužel ho Lukáš nenechá dopovědět, v čem že to řešení spočívá. Místo toho nám ho už rovnou ukáže v akci. To je sice vypravěčsky vděčné, ale my, v naší době úplně jiných machinací, to nedoceníme. My se dozvíme zatím jen tolik, že se svým řešením nehodlá dostat zpátky, nýbrž uchytit jinde.

v5a

Zavolal si dlužníky svého pána, jednoho po druhém,

Výraz HENA HEKASTON jednoho každého zde znamená, že sice všechny, ale po jednom. Každého zvlášť. Jedná s nimi tak říká mezi čtyřma očima.

v5b

a povídá tomu prvnímu: Kolik dlužíš mému pánu? On odpověděl: Sto věder oleje.

V zásadě jsou dvě možnosti: buď jsou to drobní rolníci, kteří mají pronajatou půdu a nájemné odevzdávají v naturáliích – nebo jsou to obchodníci, kteří si berou zboží do komise (nebo prostě obchodují a podnikají se zbožím). Mezi badateli se najdou vášniví zastánci jedné i druhé možnosti. Zejména levicovější badatelé tam raději vidí ty rolníky, protože to zavání možnostmi, že bohatý majitel je prostřednictvím správce utiskoval a podobenství je pro ně hned zajímavější. BOVON⁴³ si ovšem dal tu práci a přepočítal, že řadový rolník, který si pronajal

půdu, by na (roční?) nájemné ve výši sto věder oleje dělal asi tak 600 dní, což je poněkud ztrátové. Mnohem pravděpodobněji tu tedy půjde o velko-obchodníky.

Skutečnost, že pohledávka je v naturáliích, odkrývá údajně další kouzlo tehdejší šedé ekonomiky: z Mojžíšova zákona byl zakázán úvěr. To se dalo elegantně obejít tak, že se platilo v naturáliích a cena těch naturálií se podle potřeby nad – nebo podhodnotila, tak, aby do sebe úroky zahrnula.

v6

On mu řekl: Vezmi svůj úpis a rychle napiš padesát!

Tady jsme v jádru onoho geniálního technického řešení – které nechápeme. V následujícím verši to bude úplně totéž, takže ho můžeme rovnou přidat:

v7

Potom druhému řekl: Ty dlužíš kolik? Ten řekl: Sto měřic obilí.

Povídá mu: Vezmi svůj úpis a napiš osmdesát!

Rozdíl, proč jeden odepisuje dvacet a druhý padesát, se prý dá docela snadno vysvětlit: buď cenami jednotlivých komodit nebo rizikovostí prodeje. Anebo taky tím, že vypravěč nechce být nudný a nechce se opakovat. (Všechna tato vysvětlení v literatuře najdeme.)

Problém je ovšem, čeho tím vlastně dosáhl (a co je na tom tak geniálního, že ho v následujícím verši s uznáním pochválí dokonce okradený pán).

Výklady, které chtějí řešení aspoň trochu a dodatečně legalizovat, stavějí na domněnce, že jde o skrytý úrok a že tedy vlastně vrátil nezákonně ždímaný úrok: tím získal přízeň plátců, kteří se ho snad z vděčnosti ujmu. A dokonce – uvažují někteří – vylepšil jméno svému pánu; vylepšil image firmy, která už nedělá lichvu! Takže ho dokonce i pán může pochválit.

To je ovšem – jak oprávněně namítají jiní – dost naivní představa: že by ti, které doteď vydíral úročením, **najednou** plakali vděčností, když jim při poslední příležitosti, z nouze, **odpustil**. A že by ho honem běželi zaměstnat, když právě ze svého místa **vyletěl** kvůli machinacím a zrovna před jejich očima krátí pánovi další zisky? Podobně naivní je představa, že by pán, kterému dosud úroky nevadily, **najednou** jásal, že mu je manažer škrtnul. Jak geniální! Že na to nepřišel sám!

Druhý, pořad ještě *legalizující* výklad pracuje s možností, že manažer měl poměrně volnou ruku v podnikání a měl nárok na vlastní provizi: v tomto případě vlastně jenom škrtná svou provizi. Vzdává se svého vlastního, docela legálního zisku ve prospěch toho, aby mu zvýhodnění plátcí byli vděční. Pak by dokonce i pán mohl chválit,

protože o nic nepřišel. Jenomže: pořád nechápu, co by tím získal. V tom lepším případě by mu mohli být vděční až do výše toho, co jim odpustil. V tom horším by ho nechali na holičkách, protože mají své jisté. Každopádně mi přijde jistější si ty peníze – zisk – raději vyinkasovat sám. (Problém by mohl být snad jenom v tom, že se k inkasování *v budoucnosti* už nedostane; protože končí – takže jako by si to ulil rovnou.)

Já se přidržím možnosti, že šlo o klasický tunel: značné peníze byly vyvedeny *ven* z pánova majetku, nicméně účetně zůstalo všechno v pořádku. Takového manažera je sice možné (je dokonce žádoucí) se rychle a raději už po dobrém zbavit, není však obvykle možné ho za něco zavřít. Účty má v pořádku. Podle dobových zákonů je to také v pořádku. A podle Písma – to úrok přímo zakazuje, tak to sem radši vůbec neplést.

V tomto smyslu – pokud jde o ty úroky a vůbec šedou ekonomiku a podnikání – je docela myslitelné, že v jistém smyslu okradl zloděj zloděje. Postižený tedy dost dobře *nemůže* odejít na policii a ohlásit: *Já jsem tady měl lup a on mi ho ukradl*. Prostě může jen uznale pokynout na rozloučenou.

Důvodně tedy věřím tomu, že za tím nějaký geniální tah je a že tenkrát to zabralo a posluchači podobenství *pochopili* i pointu celé transakce. A to mi vlastně stačí. Celá ta transakce vypadá na pohled dosti primitivně – ale to přece bývá znak těch nejgeniálnějších podvodů: že vypadají prostince. Ale přijít na ně!

Jedna věc mi však i už na té technické stránce připadá důležitá: shodou okolností si tu budoucnost vlastně pojistil *odpouštěním dluhů*. A ještě konkrétněji: *odpouštěním dluhů z cizího*. Z pánova.

v8a

Pán toho nepoctivého správce pochválil, že jednal chytře.

To je reakce naprosto nečekaná. Aspoň pro nás; ale možná i pro toho manažera.

Už jsem zmínil, že existují pokusy, jak pánovu neuvěřitelnou reakci od-vysvětlit. Jeden (možná nejkouzelnější) z nich pracuje s možností, že došlo k nedorozumění při překladu z aramejštiny. Že v původním znění ho pán nepochválil, nýbrž proklel. Což je psychologicky zcela pochopitelné a přijatelné; jenom nám to naprosto zbourá jakoukoliv pointu. Zůstalo by jen poučení, že když budeme podvádět, tak nás proklejí za to, jak jsme prozíraví. Na Ježíšovo podobenství trochu málo.

Druhá možnost je, že by ten závěr byl otázkou: *myslíte si snad, že ho pán pochválí?*

Problém tohoto řešení je jednak v tom, že na takovou otázku bychom už v textu čekali odpověď.⁴⁴ Především však by byl opět problémem s pointou: buďte rozumní, ale nepodvádějte při tom?

Do třetice, to nejčastější řešení, které ve výkladech najdeme, je, že pánem už je ve v8 Pán Ježíš. Toto řešení pokazí ještě tak nejméně, ale není příliš pravděpodobné: jestliže bohatý pán vystupuje na začátku, a pak se o něm několikrát mluví (*můj pán se mnou udělá; kolik dlužíš mému pánovi?*), tak jaksi „má právo“, aby se na konci ještě jednou objevil. Navíc v následujícím verši na to Ježíš naváže slovy *A já vám k tomu říkám*. Vznikla by tedy poněkud zvláštní situace, že *Ježíš k tomu říká, zatímco Ježíš k tomu říká...*

Po všech stránkách stylovějším a pravděpodobnějším řešením je, že *pochválil* pán z podobenství. Jenom nevíme, proč by to dělal.

Jsou dvě možnosti:

- ❖ buď je to řešení i pro něj (z nějakého důvodu) výhodné. To záleží na té technické stránce věci, která nám není úplně průhledná. Pracovně můžeme třeba předpokládat, že si to odepsal z daní...
- ❖ nebo si pán zachoval nadhled a prostě uznal porážku. Uznal kvality protivníka. (Například mu tím manažer mohl dokázat: doposud jsem tě neokrádal. Byla to falešná pomluva. Ale *kdybych* tě chtěl okrádat, *tak to udělám* takhle a ty ani nemrkněš, protože účetně bude všechno v pořádku...).

Existuje jedno řešení, které vymyslel VIA⁴⁵ a přiklání se k němu jak BOVON⁴⁶, tak SCOTT.⁴⁷ Jejich řešení vychází z žánru. VIA tvrdí, že podobenství jsou vlastně *miniaturní divadelní jednoaktovky* a chovají se buď jako *komedie* nebo jako *tragedie* (tedy zjednodušeně). A toto podobenství je *zrovna ten už tehdy známý a populární typ komedie*, ve které vystupuje *sympatický rošťák* (něco jako když Belmondo hraje bankovního lupiče). *Padouch*, kterému v podstatě držíme palce, protože je *sympatický, vtipný, koneckonců docela hodný a má veliký šarm*. Samozřejmě se i v takové komedii musí řešit, že vlastně páchá nepravosti, a obvykle by měl být *padouch* potrestán a dobro odměněno. Ale to se dá celkem snadno vyřešit: buď tak, že jeho oběti jsou *nesympatické* (například staří osamělí lakomci a podobně, takže se z něj vlastně stane takový Robin Hood nebo Nikola Šuhaj). Popřípadě

44 V případě Podobenství o zlých vinařích na závěrečnou otázku poslušně odpovídají dokonce protivníci, na konci Milosrdného Samařana odpovídá zákoník, který se původně ptal...

45 VIA, str. 155-162

46 BOVON, III/3, str. 78

47 SCOTT, str. 255-266

tak, že on sám okrádá zloděje; nebo někoho, kdo mu na začátku ublížil. Anebo do třetice: v antických komediích je to dost často mazaný sluha poměrně velkorysého pána. Jeho pán je bohatý, lehkomyšlný floutek, kterému na penězích zase tak moc nezáleží (aspoň ne na tom, oč ho takový sluha dokáže připravit), ale docela ocení vtip.

Pokud takovou možnost vztáhneme i na naše podobenství, znamenalo by to, že buď jsou obchody našeho bohatého pána také dost podezřelé – takže nemůže příliš křičet, ale zase mu na tom tolik nezáleží a ocení profesionalitu takřkajíc kolegy. Anebo je to tak trochu bohém, který je zvyklý peníze rozhazovat, zase tak mnoho mu na nich nezáleží. A ocení bravuru, s jakou byl obelstěn. To, co zazní ve zbytku verše, už je do jisté míry pokusem vypravěče o vysvětlení:

v8b

Protože: synové tohoto světa v tom umění chodit lépe (se k sobě umění chovat lépe), než synové světla mezi sebou.

Možnosti interpretace

Doposud jsme řešili „technickou stránku“ podobenství. Nyní nám zůstalo to nejpodstatnější, totiž: co si s takovým podobenstvím počít a jak ho vykládat. Jak si z *takového* příběhu odnést nějaké aspoň poněkud zbožné poučení.

Ono to kupodivu jde.

Jedno řešení, které jsem již zmiňoval, je v podstatě *existencialistické*: podobenství zobrazuje člověka vrženého do krize, do takřka mezní situace, ve které musí nějak jednat, nějak se zachovat.

Tento výklad je výhodný v tom, že ani nemusí řešit všechny machinace a ekonomické propletence, o kterých se v podobenství mluví. Vystačí si vlastně jenom se správcem (manažerem), který má bezprostředně před očima svůj vyhozov: náhle se ocitá v krizi, vytržen (a odříznut) ze svého zaběhaného způsobu života, ze všeho, co pro něj život znamenal a s čím byl spojen; a najednou je vůči budoucnosti bezradný, protože má pocit, že dávno nic jiného neumí, takže vlastně ani žádnou budoucnost nemá. A tváří v tvář této krizi podnikne nakonec kroky, které dávají smysl a které tu budoucnost zajišťují.

Takto je na tom každý z nás tváří v tvář smrti – jakožto totální krizi, která nás vytrhne ze zaběhaného způsobu života a vyhodí na dlažbu kamsi mimo. A jsme odsouzeni podniknout něco, co by tváří v tvář tomu poslednímu vyhozovu *dávalo smysl*.

A – ačkoliv existencialistický výklad bude vždycky zdůrazňovat spíš osamělost volby, to, jak se musí vyrovnat *každý* se svou budoucností respektive *svým* koncem – tak není bez významu, že ty kroky, které

podniká hrdina našeho podobenství a které dávají smysl, spočívají v jakémisi *navazování vztahů*. Získávání přátel. Přátelství silnějšího než smrt – abych to řekl ve stylu mudrosloví.

Tento výklad jsem prve označil jako minimalistický – v tom smyslu, že toto je to minimum, které se dá z našeho podobenství vytěžit vždycky, i kdyby už nic jiného. A minimalistické je i v tom smyslu, že pro tento výklad nepotřebujeme rozumět obchodním operacím, které tam probíhají (ty se prostě zahrnou pod „řešení budoucnosti“), ale nepotřebujeme dokonce ani ty ostatní postavy.

Chci tomuto výkladu nechat jeho právo na život. Ale pokusím se k němu nyní přidat ještě další dvě možnosti – a k těm už potřebujeme i další postavy, které se v podobenství vyskytují, a také trochu více i to, co se v něm odehrává.

Role

Je tady *pán*, jeho *správce* a blíže neurčený počet *jejich dlužníků* (výslovně jsou jmenováni dva). Schválně říkám *jejich* dlužníků, protože finálně ten majetek patří pánu, ale zatím je – jaksi – v kompetenci *správce*.

Už předem je jasné, že důležitou pasivní roli tady sehraje (nebo: důležitou rekvizitou je tady) *majetek*. Nemá sice charakteristiku *osoby* (nejedná samostatně, není to jedna z těch rolí, s nimiž bychom se mohli ztotožnit), ale je to klíčová rekvizita, která určuje všechny vztahy uvnitř příběhu. *Správce* je ve službách svého pána právě přes majetek, a právě kvůli majetku bude vyhozen. Ostatní postavy jsou na nich závislé (nebo jim až i podřízené) právě majetkem, a právě o majetku s nimi bude *správce* jednat...

Správce. Začněme ty role a vztahy mezi postavami analyzovat od prostředí, od *správce*: je tady jasná hierarchie. Je to zaměstnanec, je závislý na svém pánovi, ale není to otrok. Rozhodl se ke službě dobrovolně. A není to klasický sluha také v tom smyslu, že je to spíše *manažer*. Dostal od pána cosi svěřeno a má velmi rozsáhlou autonomii „tady na zemi“ s tím nějak hospodařit. Jenom je svému pánu zodpovědný za výsledky.

Jeho hospodaření přinejmenším je *napadnutelné*. A také je napadeno. Nedozvíme se už nikdy, zda na tom napadení něco bylo anebo ne; to skoro až *kafkovsky* nikoho nezajímá. Pán nepůsobí dojmem, že by chtěl něco vyjasňovat, *správce* ani nenaznačuje, že by se chtěl hájit. Obvinění (napadení toho, jak doposavad hospodařil) uvede věci do chodu, ale vlastně se o něm dozvíme nejméně.

Každopádně teď udělá něco, co jak se zdá, pustí pánovi žilou ještě daleko více. Ale právě to celou situaci zachrání, ke spokojenosti (skoro) všech.

Jejich dlužníci. Jak už jsem naznačil, je zajímavé, že jsou svým způsobem závislí na obou. Jsou závislí majetkem, který *cílově* patří pánu, ale *fakticky* s ním doposud disponuje *správce* neboli *manažer* a změny, které podnikne, jsou stále ještě validní. Dlužníci mají příjemnou roli v tom, že na celé kauze vlastně jen vydělají – a přitom nemusejí *nic* (aspoň v rozsahu toho, co je vyprávěno). Je tady naznačeno, že *pán* je tím majetkem nějak drží v šachu, prst na spoušti má ovšem *správce*, a *fakticky* jim spíš ulevil než co jiného.

Pán. No a do třetice je tady *pán*. Svým způsobem nejzajímavější postava, protože dokáže jednat překvapivě. V rámci svých možností a pravomocí, ale docela překvapivě. Především: on je tady skutečný Majitel s velkým M. Protože jemu v tom podobenství patří úplně *veškerý* majetek, který je byt' jenom zmíněn: všechno, čím dosud disponoval jeho *manažer*, ale i *veškerý* majetek, který je *zmíněn* v souvislosti s člověkem, který dluží olivový olej, i s tím, který dluží obilí. *Veškerý* majetek, který je *zmíněn*, je ten, který *fakticky* patří jemu. V celém příběhu není nic, co by mu nepatřilo.

Přesto (nebo snad *právě proto*) má zrovna tento *pán* ke svému majetku až povážlivě svobodný vztah. Kdosi na začátku vykonstruuje obvinění z defraudace nebo alespoň z nehospodárnosti, ale tomuto pánovi je už na začátku doslovně *ukradené* – zda mu něco bylo ukradeno nebo zda a jaké měl ztráty. Jediné, co ho zajímá, je, že jeho *manažer* už není důvěryhodný, přestal být pro jeho zastupování tím správným.

Na konci možná přijde ještě o víc. Ale on zase jenom velkoryse mávne rukou nad majetkem. A kdyby jen mávl rukou! On je až teprve teď *spokojený* a oceňuje důvtip svého služebníka.

Jsou-li v tom podobenství nějaké překvapivé momenty (jako že je jich tam hodně), pak ty největší souvisí s tím, že tento *pán* si jedná jinak, než by od něho usedlý, spořádaný občan očekával. *Správce* (*manažer*) jedná opovržení-hodně, ale jeho jednání jaksí chápeme. *Jejich dlužníci* se na tom opovržení-hodném jednání podílejí. Jenom majitel toho všeho, oč tady jde, se zachová jaksí jinak a velkoryseji, než jak to od něho vyžadují naše představy.

Samozřejmě, že tuto roli všechno kvalifikuje k tomu, aby ji obsadil *Bůh*. Nejenom tím, že mu patří všechno, a tím, že je *pánem*, nýbrž i tím, že má nadhled a odvahu jednat jinak – *vidí* věci jinak, než jak mu předepisujeme. *Nejedná* absurdně nebo nelogicky. To se toliko *nám* tak jeví. Protože mu přisuzujeme *naš* vztah k majetku a máme

ve výsledku očekávání, že mu na jeho *věcech* záleží víc než na lidech. Podle tohoto podobenství tomu tak není.

Mohli by tedy být všichni spokojeni. Ale abychom byli úplní, je tady přinejmenším *naznačena* ještě jedna role, těch, kteří zřejmě spokojeni nebudou. A tato role je vtělena do jediného slůvka, které zazní hned na začátku, do slůvka DIEBLÉTHÉ – *byl pomluven*. To v tomto případě není passivum divinum. Slovo samo se nabízí, aby kdo chce, mohl za ním hledat DIABOLON – *dábla*. Ale stejně tak za ním můžeme hledat docela prozaičtěji všechny ty přísně spravedlivé, kteří trvají na tom, aby se soudilo a hlavně *odsuzovalo*.

No a nyní už slíbený výklad, který se odtud dá odvodit:

Pán, kterému tady všechno patří, je Bůh. *Správce* neboli *manažer*, to jsme my. Každý z nás. To znamená, že podle dobře biblického pohledu všechno, co tady na zemi máme, všechno, čím *disponujeme* (ať už majetek, schopnosti, obdarování), to všechno je nám jenom *svěřeno*, abychom s tím odpovědně hospodařili. To je dobře starozákonní pohled, po vzoru *zaslíbené země*, ve které každý Izraelec měl svůj podíl jako *svěřenství* – nebylo to *jeho*, bylo to jeho rodině propůjčeno, ale patřilo to tak, jako celá země, Bohu. Je to docela ve shodě i se zbožnou představou, že majetek je Boží dar a požehnání od Boha. A podle toho se k němu má člověk chovat. Vážít si ho. Hospodařit s ním odpovědně. Shromažďovat – a ne ho lehkomyšlně rozházet, jako by si ho ani nevážil. Být dobrým hospodářem na svěřeném statku.

Až potud neříkám nic nového. A kromě Starého zákona si s touto myšlenkou pohraje docela často dokonce i sám Ježíš, například v jiných podobenstvích. Podobenství o nemilosrdném služebníku (Mt 18,23-35) přímo začíná tím, že *pán* vyžádá účty z toho, jak jsme zde hospodařili. Podobenství o hřivnách (Mt 25,14-30; Lk 19,11-27) takovým účtováním končí. I v Podobenství o zlých vinařích (Mt 21,33-46; Mk 12,1-12; Lk 20,9-19) *pán* na začátku *svěřuje* majetek a na konci žádá výsledky. Z těchto obrazů si snadno odvodíme, že *všechno*, co máme a o čem rozhodujeme, ve skutečnosti není naše, nýbrž jsme za to odpovědni Bohu.

Pak přijde další prvek: obvinění, že jsme hospodařili špatně. Správce ani nezpochybňuje oprávněnost takového obvinění. Jsme lidé hříšní a samozřejmě jsme neudělali všechno, co jsme mohli. Spoustu jsme toho v životě promarnili. Spousta nám toho utekla mezi prsty.

Ani to nebude v našem výkladu až tak překvapivé a zajímavé.

Teď ovšem ten služebník z podobenství na chvíli propadne panice. A potom se *rozhodne – jednat* – úplně jinak než dosud. Když už to před Bohem, na Božím soudu *stejně* prohraje, rozhodne se získat si aspoň lidi. Získat si jejich přátelství, zahladit nebo aspoň zmenšit jejich

dluhy, které by na nich pán mohl vymáhat. Podle našeho nejlepšího přesvědčení teď ale opravdu jedná proti pánu, pokud už předtím bylo proč ho obvinít, že *rozhazuje*, teď tomu nasazuje korunu a rozhazuje naplno.

A ukáže se naprosto překvapivě, že *teď právě* je Bůh spokojen. A skoro bych řekl *nejspokojenější*. Protože *toto* je jeho představa, jak se má s (jeho) majetkem zacházet.

Existuje taková zbožná (a zcela zavádějící) představa, jak ten svěřený majetek máme hromadit k Boží slávě. A čím víc ho člověk má, tím víc je to dokladem Božího požehnání a lidské zodpovědnosti. A tím víc budou bezbožníci a nevěřící hledět s obdivem na Boží slávu, která se promítla do té naší ulakotěné movitosti.

Toto podobenství tu ulakotěnou představu staví naprosto nekompromisně na hlavu: protože Bůh svého správce pochválí teprve tehdy, když ten majetek zcela nezodpovědně rozhazuje ve prospěch jiných.

Na tomto místě připomínám: pokud byste měli dojem, že se takovým výkladem dostáváme do napětí s Podobenstvím o ztraceném synu, který také rozházal svěřený majetek (dokonce je tam i stejné sloveso *DIASKORPIZEIN*), tak u toho syna je důležitá poznámka o bezútešnosti. On rozhazoval nesmyslně, to jest tak, že to nepomohlo ani jemu ani nikomu jinému. On to prožral s děvkami, jak by řekl jeho starší sourozenec, který zřejmě jeho jídelní i jiné návyky znal.

To tedy byla *druhá* možnost, jak podobenství rozumět a jak je interpretovat. Jistě je to možnost, která *dává smysl*. Nyní však můžeme postoupit ještě o krůček dále a neupínat se jenom k otázce majetku. Já jsem tomuto podobenství donedávna právě jen takto rozuměl. Teprve při psaní tohoto výkladu mi došlo, že jsem se takříkajíc nechal příliš zaslepit *majetkem* – tím, že tu hraje klíčovou roli a že se vždycky zdůrazňuje, jak celá šestnáctá kapitola je vlastně monotematicky věnovaná majetku. Vzápětí po tomto podobenství se ozvou velmi posměšně farizeové (o kterých Lukáš řekne, že právě ten kritizovaný odpovědný vztah k majetku měli. My té poznámce velice snadno porozumíme tak, že byli prostě všichni lakomí, ale ono to dává smysl právě tak, že byli *přehnaně odpovědní* k majetku, vážili si toho, co jim bylo svěřeno od Hospodina – a teď jim nějaký Ježíš bude tvrdit, že je to všechno jinak!). A pak přijde podobenství o boháči a Lazarovi, a vystoupí zase do popředí, jak je ten boháč bohatý a Lazar chudý. To všechno jsou důvody, proč jsem se nechal „zaslepit majetkem“ a vykládal podobenství pouze s ohledem na majetek. *Jenomže*: při psaní tohoto výkladu jsem si uvědomil, že v podobenství nehraje onu důležitou roli *majetek* jako takový, nýbrž *dluhy*. Nejde o to, co mají nebo nemají ti *jejich dlužníci*, jde o to, že jsou pánovi *dlužní*. Mají u něho *dluh*. A správce

se chová povážlivě, protože odpouští dluhy, které nejsou jeho, nýbrž vůči pánovi – a co má co odpouštět z cizího!

Dokonce i na tom začátku, když byl *pmluven*, šlo svým způsobem o dluhy. Byl obviněn, že *dluží* dobrý hospodářský výsledek, že – po lopatě řečeno – v jeho pokladně *chybí* peníze, které tam mohly a měly být.

Je-li řeč o *dlužích* místo o majetku obecně, pak všechno okamžitě dostane velice výrazně nový akcent a nové zabarvení, protože *dluh* je v aramejštině dobře zavedená metafora pro *hříchy*, a odepisovat dluhy znamená velice jednoznačně *odpouštět hříchy*. Je to tak výrazné a zavedené, že i v modlitbě Páně je v originále doslova: *odpusť nám naše dluhy*, jakož i my odpouštíme našim *dlužníkům*. I Matoušovo Podobenství o nemilosrdném služebníkovi (které jsem již zmínil a ke kterému se ještě vrátíme podrobněji) je celé o dlužích a *dlužnicích*, ale přitom je velice jednoznačně tématem *odpuštění*, dokonce je jakýmsi komentářem k rozpravě o tom, kolikrát odpustit.

Podíváme-li se také na Lukášův kontext svobodněji a s větším nadhledem, můžeme si uvědomit, že rozdělení na kapitoly (které vůbec není původní Lukášovo, nýbrž vzniklo o mnoho století později) může zde být i zavádějící. Toto podobenství nemusí patřit do pomyslného celku šestnácté kapitoly, nýbrž stejně dobře do kontextu předchozí patnácté kapitoly, kde Ježíš obhajoval právě *odpuštění hříšníkům* (a farizeové reptali). Předcházející kontext je vždy o něco důležitější než to, co následuje, protože se musíme vmyslet do čtenáře, který už je ovlivněn tím, co četl na předchozí straně (a v této souvislosti bude vnímat), zatímco tím, co teprve přijde, ovlivněn není, protože to ještě nečetl.

Takto nám tedy krystalizuje výklad, kdy správce – to jest my – pro-padně panice, že na posledním soudu stejně neobstojí, proto aspoň začne odpouštět hříchy a viny druhým. Téměř jako by prodával odpustky. Protože odpouští takřikajíc z cizího. A farizeové a vůbec zbožní se mohou právem bouřit, protože přece může odpustit jenom to, čím se někdo provinil proti němu, ale tu stránku věci, jak se provinil proti Bohu a Bibli, to už není v naší kompetenci. Nebo dokonce odpouštět něco, co ani nebylo proti nám, ale je zcela a zcela jistě v kompetenci Boží!

Pokud u *majetku* občas existuje konzervativní zbožná představa, jak ho máme hromadit k Boží slávě, tak pokud jde o *hříchy* – a nemravnosti a poklesky a provinění – tam je ještě silnější představa, že zbožný Boží správce takové dluhy nesmí pomíjet, nýbrž naopak pranýřovat a tepat a jakoby shromažďovat dlužní úpisy a odsuzovat a dát to těm provinilcům pocítit nejlépe i s úroky; protože si to zasloužili. A kdyby jim bylo odpuštěno, tak ztratí smysl to, že my jsme zbožní a nic jsme neprovedli.

A toto Ježíšovo podobenství staví i takovou zbožnou morálku na hlavu a říká, že samozřejmě, tyto dlužní úpisy patří Bohu, ale Bůh je nejspokojenější, když se z nich odepisuje a odpouští. To je ten nejlepší způsob, jak hospodařit se svěřeným evangeliem.

Synopse

Nyní si naše podobenství srovnáme s Podobenstvím o nemilosrdném služebníkovi (Mt 18,23-35). Není to synopse v pravém slova smyslu, nejsou to stejná podobenství, ani varianty nebo alternativy stejného podobenství. Přesto mají hodně společného.

Lk 16,1-8

pán neodpouští služebníkovi dluh

Svým učedníkům řekl: „Byl jeden bohatý člověk a ten měl správce, kterého obvinili, že špatně hospodaří s jeho majetkem. ² Zavolal ho a řekl mu: „Čeho ses to dopustil? Slož účty ze svého správcovství, protože dále nemůžeš být správcem.“ ³ Správce si řekl: „Co budu dělat, když mne můj pán zbavuje správcovství? Na práci nejsem, žebrat se stydím.“ ⁴ Vím, co udělám, aby mne někde přijali do domu, až budu zbaven správcovství!“

služebník odpouští jiným dlužníkům

⁵ Zavolal si dlužníky svého pána jednoho po druhém a řekl prvnímu: „Kolik jsi dlužen mému pánovi?“ On řekl: „Sto věder oleje.“ ⁶ Řekl mu: „Tu je tvůj úpis; rychle sedni a napiš nový na padesát.“ ⁷ Pak řekl druhému: „A kolik jsi dlužen ty?“ Odpověděl: „Sto měř obilí.“ Řekl mu: „Tu je tvůj úpis; napiš osmdesát.“

pán pochválí služebníka, kterého původně vyhodil

⁸ Pán pochválil toho nepoctivého správce, že jednal prozřavě. Vždyť synové tohoto světa jsou vůči sobě navzájem prozřavější než synové světla.

Mt 18,23-34

pán odpouští služebníkovi dluh

²³ „S královstvím nebeským je to tak, jako když se jeden král rozhodl vyžádat účty od svých služebníků. ²⁴ Když začal účtovat, přivedli mu jednoho, který mu byl dlužen mnoho tisíc hřiven. ²⁵ Protože mu je nemohl vrátit, rozkázal ho pán prodat i s ženou a dětmi a se vším, co měl, a nahradit ztrátu. ²⁶ Tu mu ten služebník padl k nohám a na koleno prosil: „Měj se mnou strpení, a všechno ti vrátím!“ ²⁷ Pán se ustrnul nad oním služebníkem, propustil ho a dluh mu odpustil.

služebník neodpouští svému dlužníkovi

²⁸ Sotva však ten služebník vyšel, potkal jednoho ze svých spoluslužebníků, který mu byl dlužen sto denárů; chytil ho za krk a křičel: „Zaplat mi, co jsi dlužen!“ ²⁹ Jeho spoluslužebník mu padl k nohám a prosil ho: „Měj se mnou strpení, a zaplatím ti to!“ ³⁰ On však nechtěl, ale šel a dal ho do vězení, dokud nezaplatí dluh. ³¹ Když jeho spoluslužebníci viděli, co se přihodilo, velice se zarmoutili; šli a oznámili svému pánu všechno, co se stalo.

pán potrestá služebníka, kterému původně odpustil

³² Tu ho pán zavolal a řekl mu: „Služebníku zlý, celý tvůj dluh jsem ti odpustil, když jsi mě prosil; ³³ neměl ses také ty smilovat nad svým spoluslužebníkem, jako jsem se já smiloval nad tebou?“ ³⁴ A rozhněval se jeho pán a dal ho do vězení, dokud nezaplatí celý dluh.

V určitém smyslu jsou obě podobenství přesně zrcadlová. V Matoušově to vypadá tak, že:

- ❖ pán na začátku odpouští
- ❖ služebník ve druhé scéně neodpustí svému dlužníku
- ❖ pán změní své mínění a ani on už neodpustí – právě proto, že ten služebník nebyl schopen odpustit.

Tyto tři takty jsou i v Lukášově podobenství, jenom s opačným předznamenáním:

- ❖ na začátku vypadá, že pán neodpustí
- ❖ v prostřední části služebník odpouští dluhy
- ❖ na konci pán přinejmenším mění mínění a pohled na svého služebníka.

Mohli bychom namítnout, že u Matouše si služebník vyřizuje své dluhy, vůči *svému* dlužníkovi, zatímco u Lukáše je povážlivé, že odpouští z cizího. Vzpomeňme si však na marnotratného syna, který říká jedním dechem (a dokonce opakovaně): *zhřešil jsem proti nebi i proti tobě*.

¹⁹ „Byl jistý bohatý člověk, oblékal se do purpuru a jemných látek, a každý den si skvěle užíval. ²⁰Jistý chudák jménem Lazar býval pohozený u jeho vrat a byl plný vředů. ²¹Toužil se najíst z toho, co padalo se stolu toho bohatého, ale i psi přicházeli lízat jeho vředy.

²²A stalo se, že ten chudák umřel a andělé ho přenesli do náruče Abrahamovy. Umřel i ten bohatý a byl pohřben. ²³V podsvětí pozvedl oči ze svého trápení a z dálky uviděl Abraháma i Lazara v jeho náruči.

²⁴Zavolal: „Otče Abrahamo, smiluj se a pošli Lazara aby namočil špičku prstu do vody a svlažil mi jazyk, protože trpím tímto plamenem.“ ²⁵Abraham řekl: „Dítě, vzpomeň si, žeš za svůj život přijal dobré věci a Lazar stejně tak ty špatné. Teď je tady utěšován a ty trpíš.“ ²⁶A k tomu všemu: mezi námi a vámi je trvale příkop, takže ti, kteří by chtěli přejít od nás k vám, nemohou, a ani od vás k nám se nedá překročit.

²⁷Řekl: „Prosím tě tedy, abys ho poslal do domu mého otce.“ ²⁸Mám totiž pět bratrů, tak aby jim bylo dosvědčeno, aby nepřišli také oni do tohoto místa trápení. ²⁹Povídá Abraham: „Mají Mojžíše a proroky. Ať naslouchají jim.“ ³⁰On řekl: „Ne, otče Abrahamo, ale kdyby k nim přišel někdo z mrtvých, obrátili by se.“ ³¹Řekl mu: „Když neposlouchají Mojžíše a proroky, nepřesvědčilo by je ani, kdyby někdo vstal z mrtvých.“

Toto podobenství je hned v několika ohledech zvláštní:

- vypadá, jako by předpokládalo docela tuhý zákon odplaty, nebo dokonce jenom jakési neosobní kompenzace.
- je to jediné podobenství, které se odehrává na onom světě. Máme to chápat jako popis Onoho světa?
- spojíme-li si dohromady první dva postřehy: je zvláštní, že se v tomto podobenství dokonce přímo ocitáme na onom světě, ale po nějakém Bohu tam nikde není památky. Všechno jako by si běželo svou nevyhnutelností a jediný, koho v těch končinách potkáme jako relativně kompetentního, je praotec Abraham.

Už při zběžném čtení se tedy vnucuje otázka, co je na tomto podobenství ježišovského. Ani zde ovšem zvláštnosti nekončí:

Intertextualita

Podobenství o boháči a Lazarovi má velice blízké paralely: v židovském prostředí, ale dokonce také v Egyptě, a aby toho nebylo málo, velice podobný příběh je doložen dokonce dvakrát i v řeckém světě, u Lukiana ze Samosaty. Přinejmenším některé z těchto paralel jsou docela jistě starší než naše podobenství. Prostě: můžeme říct docela

s jistotou, že originál tohoto podobenství si Ježíš nevymyslel. Pokud je vůbec kdy vyprávěl, převzal (okopíroval) je odjinud. Pokud je nevyprávěl, převzal je odjinud Lukáš.

Co si s nepůvodností tohoto podobenství počneme? Je několik možností:

- (a) Jedna možnost je chápat ji v podstatě jako *diskvalifikaci* daného podobenství (není Ježíšovo. Připsali mu to omylem. Nezajímá nás. Nebo: Ježíš to opsal, není to jeho originál, nezajímá nás.).
- (b) Nebo řekneme zbožně, že to *sice* vypadá podobně, ale ta Ježíšova verze je něco *úplně jiného*. Toto, byť méně nápadné, si dělá s podobenstvími celá řada křesťanských výkladů a komentářů: existují různá rabínská podobenství, někdy jsou příběhy téměř navlas podobné těm ježíšovským, ale v komentářích se dozvíte, že *ve skutečnosti* to jenom *vypadá* podobně; ty rabínské příběhy jsou rabínsky těžkopádné, kdežto ty Ježíšovy jsou svěží a ze života a mají vždycky úplně jinou pointu.⁴⁸ To je samozřejmě předpojatost, která nás v tomto případě daleko nedovede.
- (c) Konečně je tu *třetí* možnost, ke které směřuji a o níž jsem přesvědčen: že přinejmenším *toto* podobenství je docela vědomá a otevřená *parafráze*, která *vysloveně stavi na tom*, že posluchači je znají a *poznají* a budou *pozorně čekat*, co se z toho vyvine, v čem to Ježíš *převypráví jinak* a jak si *pohrál* s původní, známou pointou.

Je to taková vzájemná *hra* s posluchači, asi jako když dneska někdo improvizuje na klavír a zahrává *variací* na nějakou známou melodii a posluchači jsou nadšeni, když v tom tu melodii rozpoznají, a ocení, jakým způsobem ji uchopil a *pozměnil*; že z toho udělal hádanku, ale zároveň, když ji uhodnou, tak *také* poznají, v čem to uchopil jinak než jeho předchůdci...⁴⁹

Podívejme se nyní alespoň *stručně* na ty paralely, a pak zkusíme sledovat krok za krokem tu „Ježíšovu ruku“ v takovém příběhu.

48 Něco podobného se dozvíme třeba i v Žilkově výkladu podobenství – ŽILKA, F., *Podobenství Ježíšova*, Praha 1930. Žilka jde dokonce tak daleko, že i apoštola Pavla – pokud se pokusil o podobenství nebo přirovnání – zařadí mezi ty těžkopádné rabíny

49 Tímto směrem jde i například JEREMIAS, str. 181-186 nebo BLOMBERG, str. 203-207

1. egyptská paralela (4. stol. před Kristem, rukopis z 1. stol. po Kristu)

Otec a syn (Satmi a Sen-osiris) jsou společně svědky dvou pohřbů: bohatého a chudého. Otec vysloví přání, že by chtěl na onen svět vstoupit jako ten bohatě pohřbený; syn mu naopak popřeje, aby tam vstoupil jako ten chudák. Aby dodal svým slovům váhu, vezme tatínka na exkurzi do podsvětí (protože tento syn není jen tak někdo, nýbrž nevím už kolikáté vtělení Osiridovo, takže si to mohou dovolit). No a v podsvětí už je všechno přesně obráceně, než jak by se na pohřbu zdálo. Chudák dostane okamžitě výbavičku drahých šatů a užívá si v blízkosti Osiridově – a sice pro své dobré činy a ctnostný život. Naproti tomu boháč je sice také poměrně blízko Osiridovi, jenomže způsobem poněkud zoufalejším, a sice jako otvor pro petlici na dveřích: každý, kdo vchází do blízkosti Osiridovy a zavře za sebou dveře, ho tou petlicí píchne přímo do oka. A že se u Osiridů dveře netrhnou... Boháč si to podle očekávání zasloužil za své špatné činy.]

V pozadí tohoto příběhu snad můžeme vytušit polemiku s typicky egyptskou (ale i jinde doloženou) archaickou představou, že mrtvého je třeba na cestu do podsvětí vybavit. Proto si zřejmě otec na začátku přeje takový bohatý pohřeb: ne, že by ho tak oslňoval bohatý funus, ale jde mu o tu potřebnou výbavu s sebou. Syn mu ukáže, že výbava se dá na onom světě hravě nahradit nebo získat, ale důležité je něco jiného ...

2. židovské verze

Vedle egyptské je tu i několik židovských variant (egyptská diasporní a palestinské), které si příběh s gustem přebraly, ale už převyprávěly po svém. Vystupuje v nich boháč – a proti němu zbožný, leč chudý rabín. Teď: vystupují jako mrtvolky, které mají pohřeb. Boháč má honosný pohřeb, rabín taktak, že vůbec nějaký pohřeb má, a to ve vši skromnosti. Rabínův žák se pohoršuje nad takovou nespravedlivostí, ale ve dvou po sobě jdoucích snech dojde poznání, jak je to ve skutečnosti: boháč udělal jednou v životě dobrý skutek (tak trochu omylem) – a za to se mu dostalo skvělého pohřbu. Chudý rabi si jednou špatně navlékl modlitební řemínky – a za to (nebo za něco podobného) byl potrestán velice skromným vstupem na onen svět. Dál už jsou role naprosto obráceny: chudák si užívá v ráji, na břehu řeky vod živých, zatímco boháč se inspiroval od Tantara, chtěl by se napít, ale voda mu vždycky uhne.

(V palestinské verzi potkáme tak trochu starého známého) boháč je bohatý celník, který jednou uspořádal velkou hostinu pro mnoho významných počestných hostů, ale ti na ni nepřišli, protože byl celník, a tak on to jídlo rozdál chudým. Jaksi na truc. A to byl ten dobrý skutek.

3. řecká verze

Lukianos ze Samosaty (filosof stoicko-kynický) vypráví tento příběh dokonce dvakrát, v obou vystupuje (respektive umírá) chudý švec Micyllus. V jednom případě je mu partnerem prostě boháč – Eukrates, ve druhém dokonce tyran Megapenthes. Micyllus tady není vyloženě žebrákem u vrat, ale je to chudý soused, kterému to voní z boháčovy kuchyně. Marně. Pak oba dojdou ve stejný den k převozníkovi do podsvětí, chudák umřel uprostřed práce, tyran byl otráven uprostřed hostiny. Převozník je zaveze každého jinam: chudáka k řece Léthé (zapomnění), zatímco tyranovi je tato řeka odepřena a on je odsouzen stále vzpomínat. Navíc tyran také rozvíjí jakousi diskusi a pokouší se odporovat, když ho odvádějí.⁵⁰

Nyní se podíváme podrobně na Ježíšovu parafrázi:

Výklad po verších

v19

Byl jistý boháč, oblékal se do purpuru a jemných pláten a každý den si skvěle užíval.

JÜLICHER⁵¹ se pozastavuje nad tím, že je zde poměrně dlouhá expozice, dlouhý úvodní popis. Ve skutečnosti celá první scéna podobnosti, která se odehrává ještě na tomto světě, nic jiného, než tuto expozici, nemá. Popis vlastně nahrazuje v první scéně i děj.

Boháč se odívá do purpuru, což je v podstatě královský oděv, v Římě později vyhrazený pro císaře (a v Byzanci taky). Nic dalšího tu však nenaznačuje, že bychom to měli chápat jako politickou narážku. BYSSOS se do češtiny překládá jako kment (což většinou dnes nikomu nic neříká). Jde o obzvláště jemnou látku. Dnes by se řeklo, že se odíval značkově, exkuzivně, blahobytně... Kromě toho si každý den užíval (EUFRAINOMENOS); stejné slovo je i podobností o boháči a stodolách (Lk 12) kde boháč říká své duši Jez, pij a užívej si! BOVON⁵² dokonce uvažuje, zda toto slovo nemá i nějaký

50 Všechny tyto verze najdeme například u BOVONA, III/3, str.114-117

51 JÜLICHER II, str. 634

52 BOVON III/3, str. 117

erotický podtext; ale spíše proti mluví skutečnost, že stejné slovo je užito i v Podobenství o ztraceném synu (Lk 15), když se radují z návratu ztraceného syna.

Každopádně se o boháči nedozvíme už nic dalšího. V jeho popise nezazní nic vysloveně negativního, není výslovně řečeno, že by se něčím provinil, ale také zde nezazní nic skutečně osobního. Víme, jak jí, jak si užívá, jak se značkově obléká – a to je tak všechno, co se o něm dá říct. Nemá dokonce ani jméno (narozdíl od Lazara) – to je věc, která v příběhu zarazí, takže různé rukopisy se snaží mu nějaké jméno přimyslet, ale původně je v absenci jména zřejmě záměr. Prostě je v celé té svojí značkovosti a vybranosti vlastně velice tuctový. Jakkoli to zní jako paradox. Nějak o něm *není* co jiného říci.

v20

Jistý chudák jménem Lazar byl pohozen (nebo: polehával) u jeho vrat a měl vředy.

Chudák je popsán tak, aby to vyznělo, že o něm se něco skutečného říct dá. Má svoje konkrétní jméno, svoji bolest, svou tvář. Jako by se v tom popise naznačovalo, že jeho život je jaksi *skutečnější*, i když poněkud prašivý.

Ti dva – boháč a Lazar – se musejí naprosto ve všem míjet – s výjimkou toho, že žijí přímo vedle sebe. „Geograficky“ jsou si blízko, ale jinak jsou nejspíš jeden pro druhého neviditelný. Nebo *takřka* neviditelný: na onom světě se přece jen s jistým překvapením poznají...

Lazar *není* na rozdíl od těch mimobiblických předloh žádný chudý leč spravedlivý rabi nebo chudý leč poctivý řemeslník. Lazar je prostě jenom chudý. A ještě ke všemu má vředy. Což ho trochu připodobňuje k Jobovi. V určitých zbožných kruzích mohly ty vředy vzbuzovat dojem, že ho Pán Bůh za něco trestá (úplně stejně jako si to zbožní mysleli o Jobovi). Zatímco o boháčovi si mohli myslet, že to má s Bohem dobré.

v21a

Toužil se nasytit tím, co spadlo se stolu toho bohatého.

Některé rukopisy dodávají: *a nikdo mu nedal*, ale původně ta věta zůstává otevřená. Stejně jako – zřejmě – ta touha.

v21b

Ale i psi přibíhali a lízali jeho vředy.

Psi zde působí trochu význačně. Není úplně jasné, zda hrají kladnou nebo zápornou roli. Jsou uvedeni na pohled nelogicky výrazem *ale i*. Ale i psi přibíhali. Trochu to vypadá, jako že *toužil*, ale i psi

byli rychlejší. Nebo naopak: toužil by něco dostat, ale to i ti psi byli soucitnější. Rozhodně má Lazar aspoň jejich *společnost*.

V22a

Stalo se, že zemřel ten chudák a byl anděly přenesen do náruče Abrahamovy.

Nyní do příběhu vstoupí spravedlnost vyjadřovaná obvykle lidovým rčením Všichni tam musíme. To jediné, co mají oba společné a co se nevyhne nikomu, je právě smrt. Smrt tady bude vystavovat účet životu.

Nejprve umře ten chudák. To, že ho andělé přenesou do náruče Abrahamovy, je dojemné a hezké. Zároveň se tím eufemismem přechází přes otázku, zda měl *vůbec* nějaký pohřeb.

Pokud jde o to, *kam* ho přenesli, slovo KOLPOS znamená *římec*. Což cudně připouští i Souček⁵³. Lepař⁵⁴ říká přímo *řadna, zejména ženská*. V podstatě tedy Abrahamovi přímo *do náruče*. Nějakým překladům se to zřejmě zdálo moc erotické, tak mu ho *strčili do klína*. Nevím, zda si tím tolik pomohly.

V22b

Zemřel i ten bohatý a byl pohřben.

V případě boháče se výslovně o *pohřbu mluví*. Naproti tomu se nezmiňuje, že by se kvůli němu *obtěžovali andělé*.

V23

A v podsvětí pozvedl oči, ze svého trápení, a uviděl zdálky Abrahama a Lazara v jeho náruči.

Neslyšeli jsme o tom, že by ho *andělé* nebo někdo jiný někam nesl, neslyšeli jsme žádný soud nebo výslovnou kritiku, takže najednou je to docela bez přípravy, když se jen tak, z vedlejší věty dozvíme, že vlastně trpí. Jako by ani nestálo za řeč se tím zabývat...

V24

²⁴*A on zavolal: Otče Abrahamo, smiluj se nadé mnou a pošli Lazara, aby namočil špičku prstu do vody a svažil mi jazyk, protože trpím tímto plamenem.*

Zabývá se tím – pochopitelně – boháč. Tomu stojí za to o svém trápení i mluvit. Vidí však jen v dálce nějaké postavy. Poznává – nebo aspoň vytuší, kdo to je, tak jako ve snu člověk ví, kdo je kdo. Asi by však takto mluvil s kýmkoli.

53 SOUČEK, J. B., *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, Praha 1987

54 LEPAŘ, B., *Nehomérovský slovník řecko-český*, Mladá Boleslav 1892

Zajímavé je, že v této verzi nijak *neprotestuje* proti svému údělu ani nesmlouvá o jeho změnu. Je s ním srozuměn. Chce jenom aspoň trochu zmírnit utrpení.

Zároveň můžeme konstatovat, že to vlastně podáno velmi působivě, a přitom poměrně decentními prostředky: z jeho prosby vyplývá *nepřítmo*, že trpí tak, že i vlhký prst na jazyku by vnímal jako ulehčení žízně.

v25

²⁵Abraham řekl: *Dítě, vzpomeň si, žes za svůj život přijal dobré věci a Lazar stejně tak ty špatné. Teď je tady utěšován a ty trpíš.*

Pozitivní je, že ho Abraham i v této situaci nazývá svým dítětem. Nezřiká se ani jeho. Poněkud pochmurnější je to, že se tady člověk nedovolá dál, než jenom k Abrahamovi, což je sice praotec, ale zjevně je tady příliš malým pánem; a to, o čem mluví, je jakýsi velice neosobní (a nestarozákonní) kompenzační řád. Každý má přiděl dobrého a zlého, záleží, co si kdo dřív vyčerpá.

v26

²⁶A ještě ke všemu: *mezi námi a vámi je trvale příkop, takže ti, kteří by chtěli přejít od nás k vám, nemohou, a ani od vás k nám se nedá překročit.*

Nejpozději tady už nabudeme dojem, že je ten Abraham nějak podezřelý a že si z nás trochu dělá legraci, na kterou jsme mu naletěli; nebo přinejmenším, že je v tom velmi čitelná ironie. Abraham tady totiž opakuje přesně ta tuctová klisé, která bychom nejspíš slyšeli od boháče, dokud byl naživu. Určitě je musel Ježíš i jeho posluchači tisíckrát slyšet kolem sebe (a mnozí z těch posluchačů to možná sami papouškovali). O tom, jak mezi těmi společenskými vrstvami je vlastně nepřekonatelná propast, kterou člověk ani *nemůže* překročit, ani kdyby měl sebevětší dobrou vůli. Ten zdola prostě *nemůže* mezi nás nahoru a ten shora *nemůže* dolů, mezi nimi je *společenská* propast.

Podobně je tomu i s tím údělem v předchozím verši. Vždyť to je také tisíckrát omleté klisé, jak každý holt má nějaký úděl, jedni jsou bohatí, druzí chudí, a vždycky to tak bude a nedá se s tím nic dělat... (a tudíž nemá smysl ani v jednotlivém případě pro někoho hnout přstem. Dokonce snad je to nežádoucí, protože to jde proti jeho údělu...), Abraham tady jenom (s jakousi škodolibostí?) opakuje to, co mohl takový tehdejší boháč po celý život trousit kolem sebe, třeba jako svou „filosofii“ podnikání. Jenomže teď se na ni dívá ve všem všudy z opačné strany. Abraham by se už jenom mohl zeptat: a jak se ti to líbí teď, z tohoto úhlu?

²⁷ Řekl: *Prosím tě tedy, abys ho poslal do domu mého otce.* ²⁸ *Mám totiž pět bratrů, tak aby jim bylo dosvědčeno, aby nepřišli také oni do tohoto místa trápení.*

Na tomto místě dostává rozhovor najednou nový směr, což poněkud absurdně vede některé vykladače k závěru, že tato část už původně k podobenství nepatřila; například BULTMANN⁵⁵ na základě již zmíněných egyptských a jiných paralel vydedukuje, že původní podobenství skončilo Abrahamovým odmítnutím a pokračování už jej nezajímá. Zde se však znovu dotýkáme oné poněkud sporné otázky „původnosti“. Podobenství bylo pravděpodobně docela zjevnou a nepokrytou parafrází známého příběhu, který posluchači znali možná i v několika verzích. Nejzajímavější a nejdůležitější je proto právě tato část, kdy Ježíš začíná staré podobenství přetvářet pozvolna k obrazu svému a dává mu vlastní vyznění.

V tuto chvíli totiž boháč přestává myslet na sebe a začíná myslet na druhé. Sice pro začátek na své bratry, ale i to už je lepší než nic. A najednou, místo abychom dále řešili úděl toho, který tam sedí v mukách, řeší dokonce i on s námi (nebo přesněji: se všemi, kdo ho v tu chvíli mohou slyšet), co s tím, aby ostatní takto nekončili.

Řešení, které navrhuje, je dané nouzí onoho podsvětí, v němž za „partáka“ nemá nikoho jiného než právě Lazara, s nímž sdílel „geografii“ už zaživa. Zaživa pro něj vůbec neexistoval, teď pro něj neexistuje prakticky nikdo jiný v celém podsvětí. S výjimkou Abrahama.

Nouze je v tom, že může poslat (může žádat o posláni) jediné Lazara, který pro něj i jeho bratry byl vždycky jen vzduch. Toho si určitě znovu ani nevsimnou, i kdyby vstal z mrtvých.

v29-30

²⁹ *Povídá Abraham: Mají Mojžíše a proroky. Ať naslouchají jim. On řekl: Ne, otče Abrahame, ale kdyby k nim přišel někdo z mrtvých, obrátili by se.*

Je tu zmrtvýchvstání, obrácení, je to celé v souladu se Zákonem a proroky. Křesťanský čtenář musí už už jásat. Jako by slyšel mluvit přímo Ježíše. Jako by se sám Pán solidarizoval s jeho (nynějším) postavením a uvažoval, co s tím. Ale Abraham jej zase posadí na zem svým skeptickým:

³¹ *Řekl mu: Když neposlouchají Mojžíše a proroky, nepřesvědčilo by je ani, kdyby někdo vstal z mrtvých.*

Intertextualita podruhé – porovnání

Srovnáme si nyní to, co jsme četli, s ostatními verzemi, se kterými si tady Ježíš pohrává. Začátek našeho podobenství je provokativnější a svým způsobem radikálnější. Neřeší vlastně vůbec nějaké hříchy nebo naopak zásluhy: prostě jen boháč – a na druhé straně žádný chudý leč spravedlivý, ale prostě jen prašivý bezdomovec. Tato verze se vůbec nezatažuje tím, že by někdo z nich vůbec něco provedl.

Některé komentáře zde sklouznou do levicové radikality: už to, že je bohatý, ho kvalifikuje jako špatného. Předpokládají, že bohatý pro vypravěče už automaticky znamená zlý nepřítel a chudý automaticky znamená dobrý soudruh.

Jiné komentáře se zoufale snaží boháči nějakou vinu přičíst. Nejčastěji takovou, že se měl s Lazarem rozdělit a on to neudělal.

Myslím, že primárně *není* souzen: ani za bohatství, ani za nějakou skrytou vinu. Je to podobné jako podobenství o boháči a stodolách (Lk 12,13-20). *Nic* neudělali špatně. Jenom se nakonec konstatuje, že ten jejich velkolepý rozlet je (jako smysl života) zoufale málo.

A pak je tam výrazně ježíšovská ta pasáž; ve které boháč už nemyslí jenom na sebe, nýbrž na druhé a řeší otázku, co s tím a zda je něco, čemu by třeba uvěřil.

Role

Už jsme dříve konstatovali, že tady ani v záznamu nepotkáváme přímo Boha.

Je tu *Lazar*, který je opravdu odměněn pouhou milostí, bez vlastních zásluh, asi tak jako blahoslavení chudí duchem. Pokud jde o pozemský život, je líčen s jistou sympatií: má vlastní jméno, vlastní bolest, vlastní reálný život. Ale vlastně za celý příběh vůbec nepromluví. Člověk by se s ním mohl ztotožnit, pokud je také na dně. Pak se ten příběh stane zaslíbením naděje. A zaslíbením, že ani chudoba a nemoc nemusí být prokletí nebo úděl.

Nicméně hlavní postavou není.

Je tady *Abraham*, který reprezentuje Boží svět. Je k dispozici, aby bylo s kým si o tom promluvit. Jeho úkolem je tady poněkud ironicky zesměšnit to, co říkáme o „nepřekonatelných“ společenských rozdílech a propastech.

Nakonec a především je tu *boháč*. Ve skutečnosti je to *jeho* podobenství. V něm máme poznat své varování před prázdným životem. Prostě a jenom zoufale prázdným. On je vlastně tím, kdo posmrtnou část podobenství ovládne. A to tak, že se přimlouvá za jiné a řeší otázku, jak jim to říct.

No a nakonec je tu *majetek*. Vztah k majetku je ve všech podobstvích, která jsme doposud potkali, poněkud jiný, než bychom předpokládali. Jiný než možnosti, o kterých myslíme, že se nabízejí. Není tomu automaticky tak, že majetek je špatný. Není tomu ani tak, že majetek je automaticky požehnání. Ale není to ani ono elegantní řešení, že člověk může mít jakýkoliv majetek, záleží, jaký k němu má vztah. Není to takto individuálně-subjektivní.

Nýbrž: majetek je tady ve dvou odlišných ale pevně daných podobách: *když se nehýbe*, je špatný a ničí vztahy. Člověk s ním zůstane sám.

V okamžiku, kdy se pohne, a to směrem ke druhým, *když jsou z něj „peníze na cestě“*, začne být dobrý a naopak vztahy *navazuje a získává*.

„Řekne snad někdo svému služebníkovi, který se vrátil z pole, kde oral nebo pásal: ‚Pojď si hned sednout ke stolu?‘⁸ Neřekne mu spíše: ‚Připrav mi něco k jídlu a přístroj se k obsluze, dokud se nenajím a nenapiji; pak budeš jíst a pít ty?‘⁹ Děkuje snad svému služebníkovi, že udělal, co mu bylo přikázáno?¹⁰ Tak i vy, když učiníte všechno, co vám bylo přikázáno, řekněte: ‚Jsme jenom služebníci, učinili jsme to, co jsme byli povinni učinit.‘“

Je to podobenství, které nebývá příliš často vykládáno. Opět však platí, že máme před sebou plnohodnotné podobenství, s příběhem, který není nijak defektní, pouze je *vyprávěn* stručně. Je spíše nadhoben, než plně vyprávěn, obsahuje však všechny podstatné prvky. Lze si představit například rozvinuté vyprávění o čeledínovi, který se vrátí z pole, sedne do sváteční světnice, dá nohy na stůl a řekne hospodáři: *Zoral jsem dneska to pole u lesa. Tak mi hezky poděkujte a teď noste na stůl, chci se najíst.* A dalo by se poměrně dlouze vyprávět, co všechno na něj vezme hospodář do ruky a kam až ho poženou psi, které na něj pustí. Anebo by se dala opět po příkladu dvou stavitelů vyprávět podobenství dvě: jako dobrý a špatný příklad. Takové podrobné verze by přitom nepřidaly (nemusely přidávat) žádný zásadní dějový prvek k tomu, co zde je již řečeno.

Role

Vypadají na první pohled jednoduše. V podobenství se vyskytují jenom dvě postavy, jejichž vzájemné vztahy jsou přesně dány: *sluha* a *jeho pán*. Mohli bychom říct *už zase*, protože sluhu a jeho pána jsme potkali třeba i v Podobenství o nepoctivém správci. Zde jsme však na zcela jiné úrovni: *sluha* je tentokrát prostě čeledín nebo dokonce otrok.

Podobenství se opět dovolává souhlasu. Je opět formulováno jako otázka, na kterou má být posluchačům odpověď jasná. (Podobně to bylo třeba v Podobenství o ztracené ovci nebo Podobenství o ztracené drachmě.) Tentokrát vyprávěč ani nečeká, až vyjádříme souhlas, a rovnou si odpoví, jak by to u nás asi probíhalo.

Určitý *rozdíl* oproti předchozím podobenstvím je v tom, že u nich nám to jednání připadalo logičtější a přirozenější jaksi samo ođ sebe a z logiky věci: je zřejmé, že žena, která má jenom deset drachem a jednu z nich ztratí, ji bude hledat a bude mít radost, že ji znovu našla. U ztracené ovce si můžeme klást otázku, jak zabezpečit těch zbývajících 99 a zda příliš neriskujeme, když je necháme na pustém

místě, ale v zásadě je opět zřejmé, že když se nám zatoulá ovce, tak ji *chceme* najít.

Podobenství, které máme před sebou nyní, je daleko více založeno na určité *sociální konvenci*. S otroky nebo čeledíny se dá zacházet různě, a už vůbec jenom to, že někdo *má* na práci čeledína nebo otroka, je dáno určitými společenskými poměry.

Pokud však přistoupíme na to, že se pohybujeme v rámci určité společenské konvence (kterou posluchači znají a mají před očima), pak *v ní* je ta odpověď samozřejmá.

V našem evropském myšlení je – přinejmenším teoreticky – zakotveno, že otroctví a otrokářství je něco špatného, co má být překonáno, protože všichni jsme si rovni. To znamená, že pro nás vůbec není samozřejmé, jak se *má* chovat pán a jak se má chovat otrok. Podobenství tím poněkud ztrácí svou samozřejmou přesvědčivost. Své konvence však má každá doba a pokusím se ukázat, že není tak obtížné podobenství převyprávět do těch našich, soudobých.

Nejprve se však na okamžik zastavíme u jiné sociologické otázky, totiž: ke *komu* to vlastně vyprávěč mluví (ať už původně Ježíš nebo pak tady Lukáš)? Ptá-li se tak sugestivně: co je pro vás přirozené? Jak se chováte k otrokovi? znamená to, že tentokrát má před sebou samé otrokáře nebo (velko)statkáře, kteří mají otroky a čeledíny? K nikomu jinému toto podobenství (a tento vyprávěč v danou chvíli) nemluví?

V Podobenství o hostině nebo Podobenství o boháči a stodolách je tomu jinak: tam je prostě člověk, který je bohatý. Zde však je otázka, formulovaná přímo jakoby na tělo: *kdo z vás řekne tomu otroku, kterého máte doma...*

Nerad bych tehdejší ježíšovské hnutí zužoval na jednu společenskou vrstvu (ať už kteroukoliv). I přímo z Lukášova podání je zřejmé, že mezi Ježíšovými příznivci *byly* i střední stavy i lidé vysloveně bohatí – nebo přinejmenším bohaté ženy, které Ježíše a jeho učedníky i sponzorovaly. Žena Herodova správce, o níž se mluví v Lk 8,1 určitě měla k dispozici i více než jednoho služebníka nebo otrokyni. Na druhou stranu tam však určitě byli i chudí, i tehdejší bezdomovci a od začátku i otroci. Domnívám se však, že *pro ně* tato otázka dávala stejně dobrý smysl.

Vždycky si v této souvislosti vzpomenu na film *Forest Gump*, kde se mimo jiné mihne chudá černošská rodina, která sní o tom, že zbohatnou na lovení krevet, a až budou bohatí, tak si pořídí *bělošskou* služku a kuchařku. A přesně vědí, co bude dělat a jak s ní budou jednat... Myslím, že i ten nejchudší bezdomovec se dokáže aspoň zasnít, jaké by to bylo, kdyby byl bohatý. I ten nejchudší námezdní dělník si dokáže občas představovat, jaké by to bylo, kdyby zbohatl a měl

dokonce i vlastní otroky nebo služebnictvo. Jaké to bude, až se s penězi vrátí domů... Možná, že má i představu a předsevzetí, jak by se svými zaměstnanci jednal ohleduplně, ale určitě si nepředstavuje, že si jednoho dne pořídí otroka, kterého by se musel doprošovat, aby ráčil něco udělat, a projevovat mu vděčnost, když jednou poslechne.

Převedeno do našich poměrů: neznáme otroctví, ale sociální konvence ano. Lze si představit například dívku, která vyrazí do světa dělat au pair: přijímá roli, ke které patří, že se někde někomu bude starat o děti, bude v té domácnosti více méně jako posluhovačka, a nedostane za to příliš peněz... Přijme svou roli, aniž by si kvůli tomu musela připadat nějak méněcenná, prostě jako zkušenost nebo způsob, jak se zdokonalit v jazyku. V rámci této konvence je však také nepředstavitelné, že by se večer rodina sešla a všichni ji obsluhovali a všichni jí vzdávali díky za to, že se opravdu celý den starala o děti, a za to, že jí opravdu tentokrát žádné nespadlo pod auto. Jiný příklad: ani ve společnosti, která je založena na rovnosti a bratrství, se nestává, že by generální manažer každý večer přišel děkovat dělníkovi u pásu za to, že dneska opravdu odpracoval směnu.

Po mém soudu je tedy zřetelné, že se toto podobenství může dovolávat i dnešních sociálních konvencí.

Nyní se však dostáváme k otázce, co nám toto podobenství chce říct? Podobenství vůbec neřeší, *zda* je správné, aby byli mezi lidmi páni a otroci, páni a služebníci nebo třeba zaměstnavatelé a zaměstnanci. Podobenství jenom konstatuje, že tyto vztahy existují a že si je už dávno půjčujeme do náboženské a zbožné mluvy. Vůči Bohu se stylizujeme do tohoto obrazu a říkáme: *Jsme tvoji služebníci*. A říkáme mu *Pane*. A *Hospodine*, což znamená něco jako Hospodáři.

A čím více se kdo pasuje do role nějakého zasloužilého křesťana, misionáře nebo přímo apoštola, tím více – pokorně – zdůrazňuje, že je Božím služebníkem. Protože Bůh si ho k tomu vyvolil, aby nás poučoval, a on mu tím *slouží*.

Čím víc si kdo zakládá na svém zbožném životě, tím více – často – zdůrazňuje, že tím jen slouží Bohu. No a toto podobenství nás jenom chytá za slovo v naší zbožné a pokrytecké hantýrce. Respektive: usvědčuje (nás) zbožné z pokrytectví, které si ani náhodou neuvědomujeme. Totiž, že se na plná ústa vyznáváme jako Boží *služebníci* (a *DULOS* znamená i otrok), a přitom si stejně myslíme, co všechno pro Boha děláme a jak by nám měl být vděčný, že se obtěžujeme; protože cò tady pro něho děláme my, to jen tak někdo, jenom tak pro nic za nic, nedělá. A *čím víc* toho člověk dělá – právě třeba jako ten misionář nebo evangelizátor – tím víc se sice na jednu stranu hlásí k tomu, že je Božím služebníkem – ale na druhou stranu s tím vědomě nebo nevědomě

spojuje pocit jak se zasloužil a jak za sebou nechal kus dobré práce, na kterou může být hrdý a která by měla být patřičně oceněna.

Prostě: právě ti nejzbožnější jsou v pokušení vůči Bohu si představovat něco, co by si vůči obyčejnému pozemskému zaměstnavateli nedovolili. Očekávají, že Pán Bůh je prostě *musí* pozvat na hostinu a *ocenit* za celoživotní dílo.

A Ježíš nás v tomto případě jen chytá za slovo: říkáte, že jste služebníci. Tak domyslete, kdo koho má obsluhovat. Vyznáváte, že Bůh je Pán – tak to domyslete a nesnažte se ho pořád ochočit, že Pán Bůh musí to a to, protože vy to tak učíte, nebo že udělá, protože vy to chcete a vy jste se zasloužili.

Kontext

Podobenství je jakousi *průpravou* na Podobenství o soudci a vdově (Lk 18,1-8), v němž také půjde mimo jiné i o to, uvědomit si, kdo je kdo.

² „V jednom městě byl soudce, který se Boha nebál a z lidí si nic nedělal.
³ V tom městě byla i vdova, která k němu ustavičně chodila a žádala:
 „Zastaň se mne proti mému odpůrci.“ ⁴ Ale on se k tomu dlouho ne-
 měl. Potom si však řekl: „I když se Boha nebojím a z lidí si nic nedělám,
⁵ dopomohu jí k právu, poněvadž mi nedává pokoj. Jinak mi sem stále
 bude chodit, a nakonec mě umoří.“ ⁶ A Pán řekl: „Všimněte si, co praví
 ten nespravedlivý soudce! ⁷ Což teprve Bůh! Nejedná on právo svým
 vyvoleným, kteří k němu dnem i nocí volají, i když jim s pomocí pro-
 dlévá? ⁸ Ujišťuji vás, že se jich brzo zastane. Ale naleznou Syn člověka
 víru na zemi, až přijde?“

Toto je, abych tak řekl, „holé podobenství“ – očesané prozatím ode všech vysvětlujících dodatků a komentářů. Podíváme-li se na ně takto nezaujatě, máme před sebou opět něco podobného jako v případě nepoctivého správce: velice cenné svědectví o tehdejší životě, jaký byl skutečně. Z různých starověkých nebo třeba i rabínských předpisů si vždycky uděláme spíše oficiální obrázek, jak to mělo být; jak se nepůjde na úrok, jak vdovy a sirotci mají zvláštní zastání, protože je bere pod ochranu sám Hospodin, jak soudce je bohabojný a nestranný, a podobně. Naproti tomu tyto „žánrové obrázky“, které si Ježíš vyrábí za účelem podobenství, jsou téměř zásadně *prostořeké*, vybírají si zrovna to, co *nefunguje* tak, jak by mělo; co sice funguje, je zřejmě i dobře zavedené, ale úplně jinak. Je to taková trochu anti-propaganda už výběrem příběhů. Jestliže nepoctivý správce nás zavedl do šedé ekonomiky, tento soudce a vdova nás zavádějí do „šedé justice“ nebo řekněme obecněji „šedé byrokracie“. Na rozdíl od šedé ekonomiky nepoctivého správce máme tentokrát to štěstí, že „šedé byrokracii“ rozumíme jaksí lépe. Jako by finanční podvodníci přece jen museli mít více fantazie – zatímco zkorumpovaný úředník zůstává pořád stejný a za staletí se tolik nezměnil.

Tyto „vhlady do života“ jsou tedy velmi živé až *prostořeké*; plní i funkci, o které jsme již mluvili: že totiž Ježíše nemůže nikdo nafknout a odbýt jako *snílka*, který nic neví o skutečném životě. Jsou to však také příběhy na první pohled nevhodné pro sdělení nějaké duchovní pravdy nebo pro povznesení k duchovním věcem. Už jenom tím jsou velice provokativní.

Domyslíme-li k tomu, že líný a bezcharakterní úředník by mohl být obrazem Boha, pak už to skoro zní jako blasfémie, jako rouhání dosti značného kalibru. A pokud si uvědomíte, že ten úředník, který

by mohl být obrazem Boha, je ještě ke všemu docela komickou postavou (protože pořád opakuje, že se nebojí ani samého Boha, natož pak lidí, ale nakonec se bojí, že dostane pár facek od slabé bezbranné ženské; a vyhoví jí, protože už chce mít pokoj) – tak to už je provokace, která si vysloveně zahrává...

Je příznačné, že takové podobenství je zase jednou přímo obsypáno spoustou vysvětlivek a vysvětlujících komentářů, které to vše hledí nějak zmírnit a uhladit (verše v6-8, ke kterým se ještě dostaneme), a opatřeno – typicky pro Lukáše – úvodem ve v1, který nás navede určitým směrem už na začátku (a který jsem záměrně dosud vynechal, ale také se k němu dostaneme). Pokusím se však ukázat, že původní provokativnost, která si tyto dodatky a vysvětlivky „přivodila“, není samoúčelná.

Výklad po verších

v2

Povídá: V jednom městě byl jakýsi soudce, který se Boha nebál a z lidí si nic nedělal.

Opět je zde neurčitost, typická pro řadu podobenství: „jistý (nejmenovaný) soudce“. Tentokrát je rozšířená i na „jisté (nejmenované) město“. Tentokrát to však zřejmě není žádná skrytá narážka na Jeruzalém, protože město, které se tu předpokládá, je evidentně nějaké provinční maloměsto, kde „chcípí pes“ a kde může být takový úředník nebo soudce opravdu neomezeným pánem. Není to žádný král ani ministr ani vážený člen synedria. V Tiberiadě nebo Jeruzalémě by možná nikoho neoslnil a občas i musel něco dělat. Ve svých Kotěhůlkách si však může hrát na Pánaboha a dělat si co chce a kdy se mu zachce. Je to téměř jako ilustrace k ruskému úsloví: Pánbůh vysoko a car daleko.

Je charakterizován tím, že *Boha se nebojí a z lidí si nic nedělá*. Což jinými slovy znamená, že je opravdu svým vlastním pánem. Neuznává Boha jako autoritu nad sebou (nebo aspoň si nedělá nic z toho, že by tam nějaká taková autorita byla) – a má takovou pozici, že se nemusí ohlížet ani na veřejné mínění. Je tedy naprosto „neprůstelný“, pokud jde o něco, do čeho se mu nechce.

François BOVON⁵⁶ si všímá toho, že je tady vlastně popsán jen jeho charakter – a vůbec žádná činnost. Ono – jak brzy pochopíme – z té charakteristiky právě *vyplývá*, že vůbec žádnou činnost nevyvíjí. Pokud nemusí. A on skutečně nemusí.

Zatímco *vdova* v následujícím verši bude popsána přesně opačně: nedozvíme se vůbec nic o jejím charakteru ani o jejích osudech, ale právě jen o tom, co *dělá*.

v3

V tom městě ovšem byla vdova, a ta za ním chodila a říkala: Zjednej mi právo od mého protivníka.

Znovu zde zazní (ne)určení „v onom městě“. Vypadá sice nadbytečně (proč by za ním chodila vdova z jiného města – zvláště když zrovna tento soudce nemá nejlepší pověst. A *i kdyby* k němu chodila třeba z blízkého venkova – ze spádové oblasti, anebo klidně odjinud: co by se na tom příběhu změnilo?). Ale: toto *jisté město* (tyto maloměstské Kotěhůlky) nám tudy vytvářejí jakýsi uzavřený svět. Uzavřený vesmír, ze kterého není úniku. Okolní svět jako by pro tu chvíli neexistoval, protože do této záležitosti nijak nezasáhne.

Slovo *vdova* může mít různé konotace, ale pro začátek vystačíme s tím, že je příkladem bezbrannosti. Na úřadech se člověk ničeho nedovolá, pokud nemá patřičné konexe – a takováto chudák ženská je tedy určitě nemá. A nemá ani vlastního muže (který by možná nic nezařídil, ale aspoň by třeba budil respekt). Nezbyvá jí tedy, než jenom chodit a prosit. A čekat.

Její *protivník*, který je zmíněn, je velmi mlhavý. Nevíme, *jaká* se jí vlastně děje křivda, o co ji obral nebo v čem jí brání. Podobností si vystačí s tím, že *má problém*. A takováto chudák *vdova* si přímo koleduje o to, aby vždycky nějaké problémy měla, protože si na ni troufne každý.

v4a

A on nechtěl (totiž ten soudce zjednat právo). A takto to trvalo dlouho.

Na jednu stranu se tu projevuje naprostá úřednická arogance. Jemu se prostě *nechce* tou záležitostí zabývat. Ne, že by nemohl nebo měl nějakou vyloženě zlou vůli. Jemu se prostě *nechce* – a výsledek je, že *vdova* si může nohy uběhat na úřad a zase zpátky, a vždycky se jenom dozví, že ne, že se v té věci nic nepohnulo.

Na druhou stranu to však mohlo být i mnohem horší. Stále se opakuje, jak je ten soudce nespravedlivý a bezohledný. Ale on nakonec není *zlý*. On je v podstatě jenom *líný*. Nedělá nic násilného a bezohledného. On prostě *nedělá nic*. Představíte-li si takového místního mafiána v soudcovském křesle, mohly by se díť daleko horší věci. Nepříjemná, příliš dotěrná *vdova* také mohla jednoho dne beze stopy zmizet. Nebo by ji mohl dát zavřít. Nebo rozhodnout ve prospěch jejího protivníka...

No a takto to trvá EPI CHRONON, což tady v podstatě znamená *dlouho*, ale právě že je to rozmlženo do neurčita. Někde na konci toho příběhu se ukáže nečekaná změna k lepšímu; ale jestli na ni s tou vdovou budeme čekat týden, měsíc anebo roky, to tady zůstává otevřené (to je docela důležitý moment).

v4b

Potom si řekl:

Po této blíže neurčené době, která se dala těžko odhadnout předem, se úředník přece jen rozhodne případem zabývat. Ve chvíli, kdy *on* chce a *on* na to dostane náladu. Z důvodů, které (on) nám vzápětí sdělí. Respektive z důvodů, které vzápětí řekne sám sobě, protože na nás mu nezáleží.

Začíná vnitřní monolog – a ten je už sám o sobě klíčový; vnitřní monolog je v Lukášových podobenstvích vždycky důležitý. Tentokrát nás na jeho klíčovost ještě nad to upozorní hned první vysvětlivka, první komentář k celému podobenství, ve v6: *všimněte si hlavně toho, co říká ten soudce sám sobě.*

v4c

I když se Boha nebojím a na lidi neohlížím (nebo: z lidí si nic nedělám),

První věta vlastně jen autorizuje, co už jsme o něm slyšeli. Znamená, že také *on sám* si to o sobě myslí. Také to znamená, že se nic nezměnílo: nemáme důvod (a snad ani *právo*) jej podezírat z nějakých ušlechtilých pohnutek. Vypravěč už nám řekl, že žádné takové nemá, a *on sám* to právě potvrzuje.

v5

proto, že mne tato vdova už unavuje, zjednám jí právo. Jinak mi nakonec ještě přijde nafackovat.

Naprosto cynické, neušlechtilé zdůvodnění. Pro vdovu je však nakonec příznivé. Soudce teď právě pochopil, že mu dá méně práce ji vyhovět než donekonečna ji poslouchat.

A pak je ještě onen komický moment s fackováním. Ale to říká i ten soudce s nadhledem. Z toho si dělá legraci. Z chudé vdovy...

A to je celý příběh. Smutný, ale svým způsobem i komický – jak už jsem říkal: do chvíle, než si ty role obsadíme.

Což uděláme právě teď:

Role

Pro toto podobenství je typické, že některé jinde i klíčové role jsou uvedeny jen proto, aby byly vyzávkovány. Takto se v podobenství objeví – je zmíněn – přímo i *Boh*. Ale jen proto, aby vzápětí bylo řečeno, že v tomto příběhu ze života nemá co dělat. Nejvyšší autorita je zmíněna jenom proto, aby bylo výslovně řečeno, že pro soudce z tohoto příběhu žádnou takovou autoritou není. Pokud se člověk nedovolá u místního úředníka, tak potom už *není*, kdo by v tom zjednal pořádek.

Stejně jsou *šmahem* vyloučeni všichni ostatní *lidé*. To je další role, která je zmíněna jen proto, aby byla vyzávkována. *Boha* se nebojí a z lidí si nic nedělá.

Do třetice má mlhavou podobu i *protivník*, ale k němu se ještě dostaneme.

Zbývají tedy jenom *dvě* jednající postavy (dvě postavy, od nichž se dá případně očekávat, že by mohly jednat):

Vdova je role přisouzená nám. Už jsem zmínil (a sami i bez toho víte), že vdova je starozákonní prototyp bezbrannosti. Nemá chlapa, který by se jí zastal, a sama není chlap. Každý si na ni beztrestně může troufnout, protože kdo by se jí zastával.

To je asi to hlavní, co se tehdejšímu posluchači vybavilo při slově *vdova* (a co je tím příběhem jenom potvrzeno). Abychom však zbytečně nezúžili celý potenciál tohoto slova, alespoň zmíním ještě další dva momenty:

Předně: už v slově samém je implicitně obsažena jakási křivda. *Vdova* znamená, že *měla* muže – a přišla o něj. Byl jí vzat. I kdyby jí nikdo další už žádné křivdy nepůsobil, už tato stačí. Ještě ke všemu ji většinou nemůže vyčítat nikomu jinému než snad Bohu.

Druhý moment je dost podobný: slovo *vdova* je vlastně *vztahové*. Tak jako slovo syn člověka definuje ve vztahu k otci nebo matce a slovo sestra ve vztahu k jinému sourozenci, tak *vdova* je definována vztahem, který už není. Je to osoba, která o nejbližší vztah přišla. O partnera svého vztahu. Vybavíte-li si všechny ty metafory Krista nebo Hospodina jako ženicha a vyvoleného lidu jako nevěsty – pak *vdova* by mohla být církev, které ukřižovali mesiáše... Nebo sijonská dcera, jejíž ženich tu není...

Tato role je jednoznačně přidělena *nám*. Znamená *uvědomit si své postavení vůči Bohu*. Nemáme *jak* se dovolat, nemáme *čím* ho přinutit.

Případně bychom tuto roli mohli (opět trochu existenciálně) pochopit jako své postavení ve světě vůbec. Obecněji. Naše „jistoty“ v tomto světě jsou pohříchu *falešné jistoty*, ve skutečnosti, v těch rozhodujících

otázkách života a smrti, tam, kde o něco skutečně jde, tam na tom nejsme o nic lépe než ta vdova. Nemáme o nic ostřejší lokty a o nic víc možností, jak dosáhnout svého. Například pokud tím protivníkem, který nám páchá křivdu, je smrt (blížíci se naše, nebo někoho blízkého, kdo z nás udělá vdovu), nebo třeba i nemoc atd. . .

Nyní ovšem: pokud nám přísluší role vdovy z podobenství, vstupujeme tím do jejího vztahu vůči soudci. A tady začíná problém.

Zatímco bezbrannost vdovy v tomto světě a dokonce i vůči Bohu jsme mohli přijmout se zbožnou pokorou; to, jak je tu vylčen samotný Bůh, k čemu je přirovnán, nelze než přijmout se zbožným zděšením. Cynický arogantní úředník, který si dělá, co chce a kdy chce, a vůbec ne proto, že by *měl*, nýbrž jen proto, že už ho nudíme s těmi svými modlitbami. . .

A přece: toto přirovnání je na tom podobenství klíčové. Protože opět upřesňuje, kdo je kdo.

Pokud si odmyslíme amorálnost, tak *soudce*, který nemá nad sebou Boha a nemá zapotřebí se ohlížet na lidi, je v těch svých Kotěhůlkách takový malý Pánbůh. Což jinými slovy znamená, že je dobrý: obrazem toho velkého Pána Boha. Pro skutečného Boha přece tím více platí, že nemá nad sebou žádné *musí*, nemá vyšší autoritu, která by ho přiměla. Z lidského mínění o něm si také *nemusí* dělat nic nebo klidně může dělat i legraci: z představy jak *někdy* rozhořčený zbožný mu přijde nafackovat.

Zatímco u provinčního úředníka *jsme* schopni vidět, že je ve svém prostoru absolutním pánem, u Boha to paradoxně obvykle nevidíme a máme pocit, že Bůh přece *musí* to nebo ono, protože my jsme přesvědčení, že to má udělat.

Podíváme-li se dobře na tohoto soudce a jeho problematické vlastnosti, zjistíme, co už jsem zmínil: že on vlastně *není* zlý. *Nedělá* nic zlého. Dokonce ani neumlí vdovu, která mu evidentně leze na nervy. On maximálně jenom *dopouští* zlo, tím, že dlouho nezasahuje. Tím, že mu nezabrání. . .

I toto může být přece pohled na Boha z perspektivy věřícího.

Co nám podobenství říká, když takto dosadíme role: paradoxně musíme znovu zopakovat, že je pozitivní a povzbudivé.

(a) Říká, že naše prosby u Boha *mají* šanci – pokud se jich ovšem předčasně nevzdáme.

(b) Ovšem provede nás pochopením a sebepochopením, že *nárok* nemáme na nic. Bůh odpoví, kdy uzná za vhodné a jak uzná za vhodné. Podobenství nás donutí uvědomit si, z jakých pozic s Bohem mluvíme

(c) Už jenom drobnost: opakuje se zde napořád, že má té vdově zjednat právo. Její prosby nevedou k tomu, že automaticky vyslyší ve smyslu *poslechně*, nýbrž: rozhodne v té záležitosti spravedlivě.

Kontext

Nejvýraznějším a nejdůležitějším Lukášovým komentářem je věta, kterou nás do podobenství uvede (18,1): podobenství je o tom, že máme *vydržet v modlitbě*, to jest v dialogu (žít v dialogu) s Bohem a *nezoufat*.

Pak je tu také širší kontext, a ten se s **v1** svým způsobem doplňuje (dá se to tak chápat), ale je zajímavé, že je s ním do jisté míry i ve sporu. Kontext předchozí kapitoly je totiž takřka apokalyptický. Kumuluje motivy, které známe ze synoptické apokalypsy, avšak zvláště aktualizované, přesazené už do Ježíšovy cesty do Jeruzaléma. V tomto širším kontextu podobenství vyzní v duchu Zj 6,9 (mučedníci, kteří volají: *Jak dlouho ještě?!*) Pronásledování, nebo nejenom pronásledování, nýbrž celá církev, která se modlí, aby už nastala parusie, a nemůže se dočkat příchodu Syna člověka a s ním i nutně Posledního soudu.

Úvodní verš osmnácté kapitoly i našeho podobenství jde zdánlivě úplně tímto směrem (máme se vytrvale modlit a nezoufat). Ve skutečnosti však přesouvá pozornost spíše směrem k individuálním problémům, ne nutně jenom k parusii. Vdova je obrazem člověka, který se potýká s nějakým, jakýmkoli trápením, je na ně sám a prosí Boha o pomoc (nikoli nutně jenom o parusii).

Zde se dostáváme k roli, kterou jsme prve odložili a nerozebrali, a tou je *protivník*. Na něm závisí, jak budeme podobenství interpretovat. Buď si dosadíme, že je to ďábel (respektive nějaký ten Nero, nebo Stalin a podobně), nebo zůstaneme u soukromých (a třeba i nepersonifikovaných) problémů, které může mít taková vdova.

Pokud jde o kontext, který následuje za podobenstvím, je charakteristické, že **vv6-8** se snaží zachovat pointu podobenství, ale oslabit přitom provokativnost a pohoršlivost. Ve **v6** dostaneme pokyn: všimněte si hlavně toho, co soudce *říká*: tedy ne toho, jak je nebo není nespravedlivý, ale toho, že i tak nakonec vyslyší. Nechává podobenství v jeho úplnosti (i pohoršlivosti), ale řekne nám, na co se zaměřit. Následující **v7a** jde o něco dále a posouvá výklad podobenství tak, abychom nemuseli říct: Bůh je jako ten nespravedlivý soudce, nýbrž jenom *když i ten nespravedlivý soudce, čím spíše Bůh* (rozuměj: který je spravedlivý a hodný). Tento verš cestu jenom naznačí, výklady se jí naplní chytí. Doslova zde není žádné *tím spíše*. Říká: *ten soudce nakonec pomohl – a myslíte, že Bůh ne?*

Další komentář (v7b-8a) dodá: *dává si na čas – ale pak pomůže rychle*. Potom to zvládne hned.

A nakonec vše uzavírá ve v8b věta, která obrátí pozornost zpátky ke vdově. Jistě: Bůh si dává načas, jako ten soudce, ale až se rozhodne, tak to všechno půjde ráz na ráz. Ovšem najde potom Syn člověka na zemi víru? Najde ještě tu vdovu, která na jeho rozhodnutí čeká?

¹¹ Těm, kteří to slyšeli, pověděl ještě podobenství, protože byl blízko Jeruzaléma, a oni se domnívali, že království Boží se má zjevit ihned. ¹² Proto řekl: „Jeden muž vznešeného rodu měl odejít do daleké země, aby si odtud přinesl královskou hodnost. ¹³ Zavolal si deset svých služebníků, dal jim deset hřiven a řekl jim: „Hospodařte s nimi, dokud nepřijdu.“ ¹⁴ Ale občané ho nenáviděli a poslali vzápětí poselstvo, aby vyřídilo: „Nechceme tohoto člověka za krále!“ ¹⁵ Když se však jako král vrátil, dal si předvolat služebníky, kterým svěřil peníze, aby se přepsvědčil, jak s nimi kdo hospodařil. ¹⁶ Přišel první a řekl: „Pane, tvoje hřivna vynesla deset hřiven.“ ¹⁷ Řekl mu: „Správně, služebníku dobrý, poněvadž jsi byl věrný v docela malé věci, budeš vládnout nad deseti městy.“ ¹⁸ Přišel druhý a řekl: „Pane, tvoje hřivna vynesla pět hřiven.“ ¹⁹ Řekl mu: „Ty vládni nad pěti městy!“ ²⁰ Přišel další a řekl: „Pane, tu je tvoje hřivna; měl jsem ji schovánu v šátku, ²¹ neboť jsem se tě bál. Jsi přísný člověk: bereš, co jsi nedal, a sklízíš, co jsi nezasel.“ ²² Řekne mu: „Jsi špatný služebník. Soudím tě podle tvých vlastních slov: věděl jsi, že jsem člověk přísný a беру, co jsem nedal, a sklízím, co jsem nezasel.“ ²³ Proč jsi aspoň mé peníze neuložil, a já bych si je byl teď vybral i s úrokem.“ ²⁴ Svě družině pak řekl: „Vezměte mu tu hřivnu a dejte ji tomu, kdo má deset hřiven!“ ²⁵ Řekli mu: „Pane, už má deset.“ ²⁶ Pravím vám: „Každému, kdo má, bude dáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.“ ²⁷ Ale mé nepřátele, kteří nechtěli, abych byl jejich králem, přiveďte sem a přede mnou je pobijte.“^{ccc}

Opět máme před sebou příběh, který chce provokovat a který bychom ve zbožné knize nečekali. Jestliže Podobenství o nepoctivém správci bylo příběhem z oblasti šedé ekonomiky a Podobenství o soudci a vdově z odvrácené strany byrokracie, potažmo justice, pak nyní se najednou ocitáme v politice. Opět je to příběh, který se dívá do zákulisí a nedělá si o politice žádné iluze.

Použití obraz urozeného muže, který se stane králem, by bylo zcela přijatelné, naprosto by se to slučovalo s obvyklým církevním pohledem na Ježíše. Ježíš sám si však tento příběh převypráví tak, že až příliš a nepřehlédnutelně připomíná Heroda Archelaa a řadu dalších, jemu podobných, na které byly ty nejhorší vzpomínky: jak si vždycky ten nejšikovnější nebo nejrychlejší vyžebrał u mocných sousedů, aby ho doma dosadili za krále. A pak si to tvrdě vyřídil se všemi oponenty. Jak se o našich (v tehdejších případech judských) záležitostech rozhoduje někde jinde, v úplně jiné zemi. A jak se pak vyřizují účty.

Tento spíše nevhodný politický příklad však není zdaleka jediné, čím podobenství provokuje. Ke slovu se dostává i ta šedivá ekonomika, protože se tu docela otevřeně počítá s úrokem a podnikáním na úrok (v23). Navíc je tu politika s takovou ekonomikou docela otevřeně propojená.

Aby toho nebylo málo, zazní zde i hořká lidová zkušenost, že bohatý vždycky ještě víc zbohatne a chudý ještě víc zchudne (*kdo má, tomu bude přidáno a kdo nemá, ten ztratí i to málo, co má* – v26).

Ani tím by výčet nemusel končit, ale aspoň jednu z těch ježíšovských provokací si necháme na později.

Synopse

Těžko se ubráníme, aby se nám do tohoto podobenství nepromítala mnohem známější Matoušova verze podobenství o hřivnách (Mt 25,14-30), proto nebudu předstírat, že pracuji s touto Lukášovou verzí jako by Matouše nebylo, a rovnou se s rozdíly nějak vyrovnáme:

Mt 25,14-30

¹⁴ Bude tomu, jako když člověk, který se chystal na cestu,

zavolal své služebníky a svěřil jim svůj majetek; ¹⁵ jednomu dal pět hřiven, druhému dvě, třetímu jednu, každému podle jeho schopností,

a odcestoval.

¹⁶ Ten, který přijal pět hřiven, ihned se s nimi dal do podnikání a vyzískal jiných pět.

¹⁷ Tak i ten, který měl dvě, získal jiné dvě.

¹⁸ Ten, který přijal jednu, šel, vykopal jámu a ukryl peníze svého pána.

¹⁹ Po dlouhé době se pán těch služebníků vrátil

a začal účtovat.

²⁰ Přistoupil ten, který přijal pět hřiven, přinesl jiných pět a řekl:

„Pane, svěřil jsi mi pět hřiven; hle, jiných pět jsem jimi získal.“

²¹ Jeho pán mu odpověděl: „Správně, služebníku dobrý a věrný, nad málem jsi

Lk 19,11-27 ¹¹ Těm, kteří to slyšeli, pověděl ještě podobenství, protože byl blízko Jeruzaléma, a oni se domnívali, že království Boží se má zjevit ihned. ¹² Proto řekl: „Jeden muž vznešeného rodu měl odejít do daleké země, aby si odtud přinesl královskou hodnost. ¹³ Zavolal si deset svých služebníků, dal jim deset hřiven

a řekl jim: „Hospodařte s nimi, dokud neprijdu.“

¹⁴ Ale občané ho nenáviděli a poslali vzápětí poselstvo, aby vyřídilo: „Nechceme tohoto člověka za krále.“

¹⁵ Když se však jako král vrátil, dal si předvolat služebníky, kterým svěřil peníze, aby se přesvědčil, jak s nimi kdo hospodařil.

¹⁶ Přišel první a řekl: „Pane, tvoje hřivna vynesla deset hřiven.“

¹⁷ Řekl mu: „Správně, služebníku dobrý,

byl věrný, ustanovím tě nad mnohým; vejdi a raduj se u svého pána.^c

²² Přistoupil ten se dvěma hřivnami a řekl: „Pane, světil jsi mi dvě hřivny; hle, jiné dvě jsem získal.“

²³ Jeho pán mu odpověděl: „Správně, služebníku dobrý a věrný, nad málem jsi byl věrný, ustanovím tě nad mnohým; vejdi a raduj se u svého pána.“

²⁴ Přistoupil i ten, který přijal jednu hřivnu, a řekl:

„Pane, poznal jsem tě, že jsi tvrdý člověk, sklízíš, kde jsi nesel, a sbíráš, kde jsi nerozsypal.“^d Bál jsem se, a proto jsem šel a ukryl tvou hřivnu v zemi.

Hle, zde máš, co ti patří.“

²⁶ Jeho pán mu odpověděl: „Služebníku špatný a líný, věděl jsi, že žnu, kde jsem nezasel, a sbírám, kde jsem nerozsypal.“

²⁷ Měl jsi tedy dát mé peníze peněžníkům, abych přišel a to, co mi patří, si vybral s úrokem.

²⁸ Vezměte mu tu hřivnu a dejte tomu, který má deset hřiven!

²⁹ Neboť každému, kdo má, bude dáno a přidáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.

³⁰ A toho neužitečného služebníka uvrhněte ven do temnot; tam bude pláč a skřípění zubů.“

poněvadž jsi byl věrný v docela malé věci, budeš vládnout nad deseti městy.“

²⁸ Přišel druhý a řekl: „Pane, tvoje hřivna vynesla pět hřiven.“

²⁹ Řekl mu: „Ty vládni nad pěti městy!“

³⁰ Přišel další a řekl: „Pane, tu je tvoje hřivna; měl jsem ji schovánu v sátku,

³¹ neboť jsem se tě bál. Jsi přísný člověk; bereš, co jsi nedal, a sklízíš, co jsi nezasel.“

³² Řekne mu: „Jsi špatný služebník. Soudím tě podle tvých vlastních slov: věděl jsi, že jsem člověk přísný a беру, co jsem nedal, a sklízím, co jsem nezasel.“

³³ Proč jsi aspoň mé peníze neuložil, a já bych si je byl teď vybral i s úrokem.“

³⁴ Své družině pak řekl:

„Vezměte mu tu hřivnu a dejte ji tomu, kdo má deset hřiven!“²⁵ Řekli mu: „Pane, už má deset.“

³⁶ Pravím vám: „

Každému, kdo má, bude dáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.“

³⁷ Ale mé nepřátele, kteří nechtěli, abych byl jejich králem, přiveďte sem a přede mnou je pobijte.“

- (a) Nejnapadnějším rozdílem je, že Matouš tentokrát do podobství neplete politiku. U Matouše jde o čistě hospodářskou, nepolitickou záležitost: někdo odjíždí nejspíše na obchodní cestu a svoje finance doma svěří spolehlivým zaměstnancům.
- Skutečnost, že jedno a totéž podobství známe jednou jako docela apolitické a podruhé zpolitizované tak, že si téměř říká o kriminál, je docela zajímavá. Tato situace se totiž netýká jenom hřiven a neukazuje zálibu jednoho nebo druhého evangelisty. Velice podobnou situaci najdeme v případě Podobství o hostině (Mt 22,1-14; Lk 14,15-24), jenomže tam jako by si Matouš a Lukáš vyměnili role: v Podobství o hostině je Lukáš docela apolitický a Matouš má krále, který se vyrovnává

se vzpourou poddaných. To mne vede k myšlence, že takto mohl svá podobenství příležitostně převypravovávat už Ježíš. Netvrdím, že doslova tak, jak je máme zachována v evangeliích; ale v zásadě mohl takto nějak inovovat a aktualizovat to, co už posluchači od něho znali. Viděli jsme v Lk 16, že takto převyprávěl Boháče a Lazara dokonce z úplně cizího, ale notoricky známého příběhu. Prostě: tyto variace „se nosily“.

(b) Dalším rozdílem je, že u Matouše se rozdávají (svěřují) talenty, kdežto v Lukášovi míny. Tento rozdíl v ekumenickém překladu zanikne, protože obojí překládá jako hřivny, ale na výplatní pásce byste rozdíl pocítili. Respektive k těm skutečným talentům byste se na výplatní pasce těžko dostávali. Hřivna, o které mluví Lukáš, je pouhou šedesátinou té, o které mluví Matouš.

☛ Znamená to, že onen kdosi, kdo u Matouše svěřuje stříbro spolehlivým zaměstnancům, není „jen tak někdo“ nýbrž „pan někdo“, podnikatel, který nedělá do politiky, ale v **byznysu** něco znamená. I ta jediná hřivna, kterou svěřuje **nejméně** schopnému zaměstnanci, je pořád ještě šestkrát tolik, než kolik má u Lukáše **mocichtivý mladík urozeného rodu všeho** všudy dohromady (= 10 mín).

☛ U Lukáše najdeme **sice velkou politickou hru**, ale s poměrně malými financemi **do začátku**.

(c) Poměrně dalekosáhlý **rozdíl je v tom, že Matoušův obchodník** má svoje lidi **dobře přečtené** a každému svěřuje podle jeho schopnosti: jednomu **pět, jinému dvě**, třetímu jedinou hřivnu. Výsledek ukazuje, že si je **odhadl celkem dobře**.

☛ Výsledný dojem – u **Matouše** – je, že **každému z nás je svěřeno něco cenného**. Každý má nějaké poslání, nebo aspoň **má svěřeno** (má k dispozici) **cosi cenného**; a nikdo nemá úkol **nad vlastní síly**.

☛ Podstatné je, že první dva se **svěřeným majetkem začínou na vlastní pěst** podnikat. Riskují, jednájí na vlastní pěst, a ve výsledku se to vyplatí (ale také by mohli přijít o všechno). Poslední situaci jaksí jistí. Aby pánovi v nehorším zbyla aspoň ta jedna neporušená, nepošpiněná hřivna.

☛ Pak přijde účtování, když se pán vrátil, a s ním i to původně největší překvapení a největší provokace Matoušovy verze, totiž že pán s tím **nepečlivějším, nejspolehlivějším služebníkem** vyrazí dveře a ještě „letmo“ mezi těmi dveřmi ho stihne označit jako **líného a neschopného**. Nad to mu ještě stihne říct, že kdyby tu hřivnu aspoň nepřímou, prostřednictvím někoho

jiného strčil do nelegálního obchodu, mohly z toho být aspoň úroky.

- ☛ Uvědomíme-li si, že podobenství je o Božích zájmech v tomto světě, o náboženském, duchovním odkazu – tak toto je to nejprovokativnější, co mohlo říct. Domyslíme-li, o čem je řeč, pak to vnímáme jako křivdu, protože ten chudák i s jedinou hřivnou uchoval svůj odkaz neporušený, čistý, držel ho stranou od špíny tohoto světa. Uchoval neporušeně tradici našich otců (ať už katolických nebo reformačních nebo jakýchkoli jiných dle libosti); uchoval všechno tak, jak to *má* být, a držel se s tím stranou od světa a od všech těch, kteří žijí ve světě tak, jak to *nemá* být. A Ježíš mu řekne: ale já tady nechtěl žádný dobře chráněný skanzen, já jsem chtěl, aby to působilo ve světě.

V dobách, kdy se toto podobenství ještě neoposlouchalo a kdy tato pointa ještě *byla* překvapivá a citlivá, vznikly ještě některé další verze tohoto podobenství, například v apokryfním evangeliu Hebrejů, a v těch je oslabeno tak, že jeden služebník se svěřenou hřivnou vydělává další, druhý ji uchová neporušenou, zatímco třetí ji už rovnou projí a propije a prohýří jako marnotratný syn. Ve výsledku první je pochválen a nejvíce je pokárán ten, který všechno zpronevěřil; ten, který uchoval neporušeně, je jenom poněkud pokárán, že to mohlo být ještě o něco lepší...

Srovnáme-li si tyto verze, vyjde nám, že známější Matoušova je v tomto případě i původnější, kdežto u Lukáše už nacházíme tu, která s ní vědomě pracuje. Například: u Matouše jsou *tři* služebníci. U Lukáše je jich na začátku *deset*, ale na konci už se pracuje jenom s (původními) třemi. Také politická rovina příběhu má svoji vnitřní logiku, ale ve spojení s původním, čistě ekonomickým podnikáním přece jen chvílemi skřípe (toto skřípání probereme ve výkladu po verších). Pokud však bylo posluchačům zřejmé, že tu Ježíš provádí inovaci staršího podobenství, pak skřípání tolik nevadilo.

Kontext

V úvodním **v11** čteme: *Protože to slyšeli, pokračoval a řekl jim podobenství; protože byl blízko Jeruzaléma a oni mínili, že království Boží se má projevit (zjevit) ihned.*

Kontext, na který se tu výslovně naráží, je možná trochu překvapivě příběh o Zacheovi. Ježíš se právě nechal pohostit v Zacheově domě, ti, kdo to viděli, reptali, s jakým mafiánem se to tady Ježíš paktuje, Zacheus, aby zachránil situaci, začal kajicně slibovat, jak navrátí všechno, co nakradl, a ještě každému okradenému přidá něco navrch

jako přemii; a Ježíš to celé uzavřel slovy: *Dnes přišlo spasení do tohoto domu. Zacheus je také syn Abrahamův.*

Úvodní slova našeho podobenství (*Lukášova* úvodní slova) musejí navazovat právě na toto. To znamená: slyšeli, že se budou rozdávat peníze; Zacheovo obrácení vyneslo mnoha okradeným kompenzaci a zisk; a: *dnes už je tady spasení.*

Protože *toto* slyšeli, cítí Ježíš, že by měl říct ještě něco, aby uvedl věci na pravou míru, a honem k tomu dodává podobenství.

Zároveň ovšem úvodní, trochu šroubovaná věta dodá, že *hlavním* důvodem byla blízkost Jeruzaléma. Protože toto slyšeli a protože se to celé odehrálo, když už byl Ježíš kousek od Jeruzaléma a oni si s tím spojovali velké naděje. Táhli s ním do Jeruzaléma, a nikdo nevěděl přesně, *co* se tam seběhne, nicméně všichni čekali, že *něco* se tam stane určitě. A nyní do toho Ježíš řekne, že spasení už je dnes. Všichni čekají, že v Jeruzalémě už propukne království Boží, o kterém Ježíš mluvívá – a Ježíš teď vylíčí boj o království trochu jinak.

Je to poslední, co Ježíš řekne nebo udělá před Jeruzalémem. A je to od Lukáše patřičně zdůrazněno. Lukáš nechával houstnout apokalyptickou atmosféru, teď se k tomu tak trochu vyjádří sám: *učedníci* si mysleli, že to v Jeruzalémě přijde hned. Ježíš jim toto vypráví, aby ukázal, že je čeká ta fáze hospodaření se hřivnami.

Výklad po verších

V12

Řekl tedy: Jistý urozený člověk se vypravil do vzdálené země, aby tam pro sebe získal království a aby se s ním vrátil (dosl.: odtáhl získat království a vrátit se).

Nám to zní trochu jako když Hloupý Honza odejde do světa, aby (někde tam, ve světě) se stal králem; nebo jako když nějaký princ odejde do světa vydobýt moc a slávu. Tehdejší asociace musely být méně romantické a spíše měly ošklivou pachut', protože byly přímo z tehdejší politické reality. Byla to politická realita malého státu ve stínu mocného souseda, který do všeho zasahuje. Aby tenkrát někdo získal královský titul v Judsku (nebo kdekoliv v okolí), musel odjet do Říma (to je ta „velká, vzdálená země“), tam musel patřičně podplatit císařské úředníky a nakonec získat přízeň císaře. Takto tam odjel Archelaos po smrti Heroda Velikého a císař Augustus ho nakonec skutečně udělal králem Judska. Za deset let zjistili i Římané, že to s ním opravdu nejde, a poslali ho do vyhnanství. Ale aby ta pachut' byla ještě o něco jízlivější: takto odjel do Říma s Archelaem zároveň i jeho bratr Herodes Antipas – a také se ucházel o stejný královský titul, královskou moc

a Judsko a Samařsko a Idumeu. A utřel ústa, dostal jen Galileu a byl z toho patřičně rozčarovaný. O deset let později, když Archelaa sesadili, Herodes Antipas se ucházel znovu. Znovu neúspěšně – místo něho přišli do Judska jenom podřadní římsí úředníci.

Nyní ovšem: k čemu je Ježíšovi takováto politická narážka dobrá? Zaprvé: zabarví atmosféru celého příběhu. Což bude důležité, ale samo o sobě by to asi bylo dost málo. Ovšem zadruhé: přinese velice důležitý moment: o Jeruzalémě se rozhoduje někde úplně jinde! Oni jsou blízko Jeruzaléma, mají pocit, že tam se to všechno rozhodne. A Ježíš je postaví nohama na zem: ani to pitomé pozemské království se nerozhoduje v Jeruzalémě. I v jeho případě se pro vládu nad Jeruzalémem chodí někam úplně jinam. A vy myslíte, že o Božím království se rozhodne v Jeruzalémě? Ne, o Božím království nerozhodují dokonce ani v tom Římě, natož pak v Jeruzalémě. Kdybyste náhodou měli chuť vyhlásit Boží království v Jeruzalémě, tak si ji nechte zajít, protože pro tento královský titul si také budu muset dojít úplně jinam a jinak. Do vzdálenější země než je Řím. Na druhý břeh nebo tak něco.

VI3

Povolal svých deset služebníků, dal jim deset mún a řekl jim: Jednejte s tím, dokud nepřijdu.

Tady začíná to, co už známe od Matouše. Řekněme, že tady i posluchači mohli – případně – rozeznat motiv, který už znali, ale nyní se dostává do nových souvislostí. Oproti Matoušovi jsou tu daleko větší plány – ale daleko skromnější výchozí podmínky. Kdosi se tu hodlá stát králem, ale má všeho všudy k dispozici jen deset přívrženců nebo služebníků a v hotovosti jen deset mún – dohromady ani ne čtvrtinu, jenom šestinu jedné takové hřivny, o jakých je řeč u Matouše.

Také nemá moc příležitostí ani času vybírat služebníky podle schopností. Musí pracovat s tím, koho má k dispozici, a musí jim rozdělit každému stejně, každému jednu mún, risknout, že to nějak dopadne, a sám se obrátit ke své části úkolu. Oproti Matoušovi je zde výslovně řečeno, že s těmi prostředky mají něco dělat.

Celá expozice dostane rázem trochu *spiklenecký* nádech. Dostanou nějaké prostředky, a mají *zatím* pracovat pro něj. Pro jejich společnou věc. Dokud se nevrátí.

Zároveň ovšem zde návrat do „*matoušovské*“ souvislosti poprvé trochu zaskřípe: od spiklenců bychom čekali, že těmi penězi budou získávat příznivce nebo třeba kupovat zbraně, každopádně že budou převládat *výdaje*. Kdyby měli *vydělavat* peníze do zásoby (do budoucího „*státního rozpočtu*“), pak je těch deset mún směšně málo.

Ale řekněme, že tak nějak to mohlo být míněno: mají získávat aspoň nějaké další prostředky.

V14

Jeho občané ho nenáviděli a poslali mu v patách poselstvo, které říkalo: My nechceme, aby nad námi vládl!

Tady spiklenecká atmosféra dostane další barvu a dozná dalšího dokreslení: protože začíná jít o život. Služebníci budoucího krále mají pro něho pracovat, v prostředí, které je nepřátelské, které je nechce.

I tento prvek ovšem mohl znít tehdejšími ušima jako narážka: když se již zmíněný Herodes Archelaos vypravil do Říma získat královský titul, vyslal synedrium do Říma také své poselstvo o tom, že ho nechtějí...

V15

A stalo se, když se vrátil – poté, co získal království – nechal si zavolat ty své služebníky, kterým dal stříbro, aby poznal, co zařídili.

Zde se dozvíme, že ve vzdálené zemi to – možná až trochu překvapivě – vyšlo. Tato část úkolu je splněna. Nyní se král vrátil, zbývá věc dotáhnout doma. Nejdříve si dělá přehled, jak se dařilo jeho přívržencům a služebníkům. Dojde na účtování, a přicházejí po jednom:

V16

Přišel první a povídá: Pane, tvá míma vydělala deset min.

Zatím si všimněme aspoň té formulace, jakou užívá: *Pane, tvá hřivna vydělala. Ne já jsem vydělal.* To bude docela důležité.

V17

Řekl mu: Výborně, dobrý služebníku. Protože jsi byl věrný v mále, buď tím, kdo má pravomoc nad deseti městy!

Další drobná, leč charakteristická odlišnost od Matouše: u Matouše je podrobnější a rozmanitější začátek, kde se *rozdávají* hřivny, a každý dostane individuálně stanovený počet. V závěru už ti schopní v podstatě „procentuálně“ uspějí stejně. Každý zdvojnásobí to, co dostal. A rozdíl už není ani v odměnách. Vejdou do radosti svého pána. Oslavuje se úspěšný obchod.

U Lukáše se začátek odbyl stručně, tam na nic nebyl čas. Nyní se však jednak ukáže, že každá hřivna přinesla jinak velký užitek (jedna desetinásobný, druhá pětinasobný), jednak i odměny jsou diferencované.

V odměnách se vracíme do politické roviny. K deseti hřivnám je přidána správa nad deseti městy.

Svému doprovodu řekl: Vezměte mu tu mínu a dejte tomu, který má deset! Řekli: už jich má deset.

Zde se připravuje cesta pro další provokativní výpověď. Jinak to zde opět skřípe: co si má počít správce deseti měst s usmolenou jednou mínou?

v26

Říkám vám, že tomu, kdo má, bude dáno, a kdo nemá, bude odňato i to, co má.

Zní to jako přísloví. Na ekonomické rovině vypovídá o tom, že peníze dělají peníze a bohatí bohatnou, zatímco chudí žijí z podstaty, takže chudnou. Ježíš s oblibou ukazuje, že v duchovní oblasti to platí také. Kdo nepracuje s tím, co má, na tom, co má, ztratí i to, co měl. Ale všimněte si: ten neúspěšný služebník není dál nijak trestán. Místo toho se tu ošklivě vyřizuje účet s politickými oponenty:

v27

Ale tyto mé nepřátele, kteří mne nechťeli nad sebou jako krále, přiveďte sem a popravte je přede mnou.

Pak už to Lukáš honem uzavře tím, že znovu připomene:

v28

Když to dořekl, táhl kupředu (dal se na cestu) a stoupal k Jeruzalému.

Role a celkové vyhodnocení

Urozený muž, který má získat království. Mezi podobnostvými je specifická skupina, která pracuje s motivem pána, jenž se dočasně vzdalil. V církevní tradici už jsou jasně a jednoznačně interpretována na druhý příchod Kristův. Občas u těchto podobností můžeme zvažovat i možnost, že původně nemluvila o parusii (Ježíš předvídá svou smrt, ale počítá s nějakou formou rehabilitace a návratu), nýbrž o Bohu, který dříve jednal, a teď to vypadá, jako by byl daleko a nezasahoval, ale nakonec zasáhne. Takovou možnost jednoznačně nabízí například Podobenství o zlých vinařích (Mt 21,33-46; Mk 12,1-12; Lk 20,9-19).

Lukášova verze Podobenství o hřivnách, s motivem získávání království kdesi daleko, vypadá přece jen od začátku christologicky. Je to o Ježíši, a trochu to zavání jinotajem o smrti, kde velká či vzdálená země je „druhý břeh“.

Služebníci jsou zcela určitě role, které se nabízí nám. Máme cosi svěřeno a to cosi máme pustit mezi lidi (případně: nebát se o to), a nikoli se s tím schovávat a zakládat si na tom, jak to neporušené

předáváme z generace na generaci jenom pro sebe a pro pár vyvolených. Toto je hlavní pointa u Matouše i Lukáše a přistihne nás právě v tom, kde si připadáme jaksi nejzbožnější a nejspravedlivější.

Lukášova zpolitizovaná verze k tomu přidá jenom ten stísněný motiv, že občas jednáme v nepřátelském prostředí, kde takřka jde o život.

Ještě jeden rozdíl mezi Lukášem a Matoušem je pro toto podobenství charakteristický: u Matouše šlo o různá obdarování. U Lukáše ta mína, přidělená každému stejně, je spíš něco jako zvěst, kérygma.

Občané, kteří ho nechtěli za krále – tato role snadno sváděla k antisemitismu. Nutno si však uvědomit, že původně podobenství nebylo „o těch Židech“, o těch jiných, nýbrž bylo varováním do vlastních řad.

Zde se opět dostáváme k pachuti, kterou vyvolává podobnost s příběhem Heroda Archelaa a podobných politických zrůd. Proč zrovna takovou nešťastnou historii Ježíš připomíná, byť mezi řádky?

Můžeme to vyloužit třeba takto: je zde živá vzpomínka, jak (jsme) Heroda Archelaa nechtěli, protože to byl skutečně neschopný a krutý vládce. A stejně to nepomohlo. A co hůř, možná, že ti římsští prokurátoři, kteří nakonec po deseti letech přišli místo něho, byli ještě horší. Mesiášského krále chtějí všichni. Teoreticky. Je tu však taková strašlivá možnost, že kdyby přišel ten pravý, mesiášský král, odmítneme ho úplně stejně jako toho mizerného Archelaa.

Vedle role úspěšných nebo neúspěšných služebníků je zde prostě i možnost, že člověk odmítne být služebníkem úplně.

SEZNAM LITERATURY

- BAILEY, K.E., *Poet and Peasant and through Peasant Eyes*, Michigan 1961
- ✓ BLOMBERG, C. L., *Interpreting the Parables*, Leicester 1994
- BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas*. EKK III/2, Neukirchen-Vluyn 1996
- BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas*. EKK III/3, Neukirchen-Vluyn 2001
- BULTMANN, R., *Geschichte der synoptischen Tradition*, Göttingen 1995
- DERRET, J.D.M., *Law in the New Testament*. London 1970
- DERRETT, J. D. M. "Nisi dominus aedificaverit domum: Towers and Wars (Lk xiv 28-32)." *NovT* 19 (1977), str. 241-61
- ERLEMANN, K., *Das Gottesbild der synoptischen Gleichnisse*, BWANT Stuttgart 1988
- JEREMIAS, J., *Die Gleichnisse Jesu*, Göttingen. 1977
- JÜLICHER, A., *Die Gleichnisreden Jesu I, II*, Tübingen 1910
- LEPAŘ, F., *Nehomérovský slovník řecko-český*, Mladá Boleslav 1892
- LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus*. EKK I/1, Neukirchen-Vluyn 1985
- MRÁZEK, J., *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava 2003
- PALMER, H., *Just Married, Cannot Comme*, NT 18 (1976)
- POKORNÝ, P., SOUČEK, J. B., *Bibelauslegung als Theologie*, Tübingen 1997
- SCOTT, B. B., *Hear Then the Parable*, Minneapolis, 1989
- SOUČEK, J. B., *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, Praha 1987
- WEDER, H., *Die Gleichnisse Jesu als Metaphern*, Göttingen 1990
- WENHAM, D., *The Parables of Jesus. Pictures of Revolution*. London 19
- VIA, D. O., *The Parables: Their Literary and Existential Dimension*, Philadelphia, 1967
- ✓ ŽILKA, F., *Podobenství Ježíšova. Překlad a výklad. Pátá část, díl první Začátků a základů křesťanského náboženství*. Praha 1930

M. 505 02

Jiří Mrázek

Lukášovská pobobenství

Vydalo nakladatelství Mlýn, Jihlava 2007

Tato publikace je výsledkem badatelské činnosti v rámci výzkumného záměru MSM 0021620802 - Hermeneutika křesťanské, zvláště protestantské tradice v kulturních dějinách Evropy - a vychází s jeho finanční podporou.

odpovědný redaktor: Jan Keřkovský
grafická úprava a typografie: Tomáš Hančil

ISBN 80-86498-22-0